

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL.
Üldajaloo kateeder.

Komintern ja ühisrinne.

Diplomitöö.

PARTS, Andres
Ajaloo-keeleteaduskond
ajaloo osakond.
Juhendaja: v.õp.E.Loone.

Tartus, 1966.a.

Tartu Ülikooli Kirjandus- ja
ARHIIVKOGU

E e s s õ n a.

"Meie ajastu peamiseks sisuks on üleminek kapitalis-
milt sotsialismile, millele pani alguse Suur Sotsialistlik
Oktoobrirevolutsioon Venemaal".¹

Peale sotsialistliku revolutsiooni võitu Venemaal,
tundus et maailmarevolutsioon on väga lühikese aja küsimus.
I maailmasõda vapustas sügavalt kogu kapitalistlikku ühis-
konda.

"Revolutsiooni algperioodil oli paljudel lootus , et
Lääne-Euroopas algab sotsialistlik revolutsioon momendist,
mis on vahetult seotud imperialistliku sõja lõppemisega ,
sest sel momendil, kui rahvahulgad olid relvastatud, võis re-
volutsioon toimuda kõige suurema edukusega ka mõnedes Lääne-
maades. See oleks võinud sündida, kui poleks ilmnenu, et Lää-
ne-Euroopas on proletariaadi keskel sügavam lõhe, rohkem
endiste sotsialistlike juhtide reetlikkust".⁴

Oktoobrirevolutsioonist möödunud aastate jooksul on sot-
sialism väga palju tugevnenud." Meie aja peamine iseärasus
seisab selles, et sotsialistlik maailmasüsteem on muutumas
inimühiskonna arenemise otsustavaks teguriks".²

Võitlus kapitalismi ja sotsialismi vahel toimub täna -
päeval suure ägedusega. "Me teame , et töölisliikumisel ka-
pitalistlikes maades tuleb võita suuri raskusi ja pidada
ränki lahinguid. Palju neid lahinguid seisab alles ees", ütles
L.I. Brežnev NLKP 23. kongressil.³

NLKP programmis on märgitud: "Pealöögi suunab tööliklass
kapitalistlike monopolide vastu".

Monopolide võimu likvideerimisest on huvitatud kõik täht-
samad elanikkonna kihid, mis võimaldab liita kõik finantsoli-
garhia vastu võitlevad demokraatlikud liikumised monopolide

---

¹ Moskvas 14.-16. nov. 1957. a. toimunud sotsialistlike maade
kommunistlike parteide ja töölisparteide esindajate nõupidamise
Deklaratsioon ja Rahumaniifest, Tallinn, 1957, lk. 4.
Edasp. lüh. Deklaratsioon ja maniifest.

² Kommunistlike ja töölisparteide esindajate nõupidamise
Avaldus. Lõplik kogu maailma rahvaskle, Tallinn, 1960,
lk. 4. Edasp. lüh. Avaldus

³ .Rahva Hääle' n. 73, 30.03.1966.

⁴ V. I. Lenin, Teosed, 30. ud., lk. 387.

⁵ NLKP Programmi, Tallinn, 1962, lk. 35-

vastaseks ühisrindeks. NLKP programmis on öeldud: "Ülddemokraatlik võitlus monopolide vastu ei lükka sotsialistlikku revolutsiooni edasi, vaid lähendab seda. Võitlus demokraatia eest on sotsialismi eest peetava võitluse koostisosana".¹

Kõige tõsisemaks takistuseks praegu proletariaadi ees seisvate ülesannete lahendamisel on töölisklassi ridade lõhestatus.

Töölisklassi lõhestatus on kestnud juba aastaid. II Internatsionaal, mis vähemalt vormiliselt ühendas rahvusvahelist töölisliikumist, lagunes I maailmasõja ajal. Peale I maailmasõja lõppu tekkis mitu rahvusvahelist töölisorganisatsiooni. 1919. a. toimus Moskvas Kommunistliku Internatsionaali (Komin-terni) I kongress, mis ühendas kommunistlikke parteisid ning gruppe.

Samal aastal taastati Bernis II Internatsionaal. Komin-terni I kongress oli oma iseloomult rohkem deklaratiivne, uue rahvusvahelise töölisorganisatsiooni organisatsioonilised ja taktikalised alused jäid välja töötamata.

Kominterni organisatsioonilised alused töötati põhiliselt välja II kongressil 1920. a. Sellel kongressil vastuvõetud Komin-terni kuulumise tingimused olid mitmes osas otsustav võitlus reformistidega, proletariaadi diktatuuri tunnustamine jne. - vastuvõetavad tsentristlikele parteidele, kelle esindajad võtsid osa Kominterni II kongressist.

1921. a. loodi Viinis tsentristide poolt sotsialistlike parteide ühendus, mis on tuntuks saanud 2 1/2 Internatsionaali nime all.

Lõhestunud oli ka ametiühinguliikumine. 1919. a. vormistas sotsiaaldemokraatlikke ametiühinguid ühendav Amsterdami Internatsionaal ja 1921. a. Profintern, mis ühendas kommunistide mõju all olevaid ametiühinguid.

1920 - 1921. a. hakkas muutuma olukord Euroopa tähtsamates kapitalistlikes maades. Proletariaadi pealetung pidurdus, tuli üle minna kaitsele pealetungiva kodanluse vastu. Hakkas selguma (kuigi mitte kõigile kommunistidele), et kapitalismi kukutamine otserünnakuga on nurjunud, et kapitalism on vähemalt esialgu

¹ Program, lk. 35.

ppääsenud. Maailmarevolutsiooni mõte jäi küll ikkagi päevakor-
da, ent selleks arvati kuluvat aega- mõni aasta võib-olla.

Nõukogude Venemaa tegi muutunud olukorrast järeldusi :
mindi üle nepile, uuele majanduspoliitikale, mis tähendas , et
võitlus kapitalismiga kanti üle majanduslikule pinnale.

Uues olukorras oli tarvis määrata kindlaks ka Kominterni
taktika, seda enam, et Kominterni taktikaline joon oli suures
osas tegelikult veel läbi arutamata ning vastavad otsused
vastu võtmata.

Tänapäeval - muidugi mõista teistsugustes tingimustes -
kõneldakse rahulikust üleminekust sotsialistlikule korrale:
"Töölisklass ja tema avangard = marksistlik-leninlik partei -
püüavad teostada sotsialistlikku revolutsiooni rahulikul vii-
sil. Kaasaegsetes tingimustes on reas kapitalistlikes maades
töölisklassil eesotsas oma eesmise väesalgaga võimalus ühen-
dada rahva enamus töölis- ja rahvarinde alusel ning mitmesugus-
te parteide ja ühiskondlike organisatsioonidega kokkuleppe ja
poliitilise koostöö teiste võimalike vormide alusel, võita riigivõim ilma kodusõjata ja tagada tootmise põhivahendite üle-
minek rahva kätte".¹

Kominterni tegevuse algpäevil oli mõte ka kõige lihtsa -
mast koostööst mittekommunistidega väga julge, mis kaugeltki
kõigile ei meeldinud.

Komintern ei saanud aga mööda minna tegelikult kujunenud
olukorrast. Kominterni III kongressi loosung "Massidesse!" pani
tegelikult aluse ühtse töölisrindede poliitikale.

Püstitati ühisrindede loomise mõte, mis tähendas, et kommu-
nistid hakkavad taotlema koostööd töölisklassi nende osadega,
kes olid sotsiaaldemokraatide mõju all, samuti ka talupoegade
ja väikekodanlusega ühiseks võitluseks suurkodanluse vastu.
Sellise taktika aluseks pidi olema muidugi loobumine mõttest,
et kapitalistlikku korda võib kukutada ühe löögiga. See oli
orienteerumine pikemaajalisele võitlusele, kus edu tuli saavu-
tada järk-järgult.

---

¹ *Deklaratsioon ja manifest, lk. 15.*

Ent ajaloolised faktid näitavad seda, et praktiliselt (ja ka edukalt) hakati ühisrinde taktikat Kominterni poolt rakendama alles 1934 - 1935. a. Lõplik murrang selles osas toimus VII kongressil 1935. a. 1934. a. juulis pidi G. Dimitrov tunnistama, et Kominterni ridades valitseb kõige suurem segadus taktikalistes küsimustes.¹ Selline asjaolu tuleneb sellest, et Kominterni taktika ühisrinde küsimuses tegi aastatel 1921 - 1935 läbi mitmeid kõikumisi, mõnda aega sellist taktikat ei kasutatudki. Tõehhi ajaloolane V. Suchopär² jagab Kominterni võitluse fašismi vastu 3 perioodi. I etapp 1921 - 1922. a. V. I. Lenini juhtimisel töötati välja ühisrinde ja tööliste-talupoegade valitsuse põhiprintsiibid, mis pidi olema kõige perspektiivikam tee edasiseks võitluseks kapitalismi vastu. II etapp algas peale Lenini surma. Hakati ignoreerima revolutsiooni iseärasusi Lääne-Euroopas. III etapp sai alguse 1933 - 1934. a., mil hakati mõistma, et arenenud kapitalistlikes maades võib sotsialismi võit tulla ainult vaheastmete - "uus demokraatia" - kaudu.

Käesoleva töö eesmärgiks ongi anda teatav ülevaade ühisrinde probleemi käsitlemisest Kominternis aastatel 1921 - 1935.

Sellise ülevaate andmine on seotud tõsiste raskustega. Allikmaterjalina omavad esmajärgulist väärtust Kominterni ametlikud dokumendid - kongresside otsused, kongresside stenogrammid. Komintern ei ole kahjuks avaldanud stenograafilist materjali ja isegi otsuseid kõigi kongresside kohta: näiteks VI ja VII kongressi kohta. Et muud detailsemad materjalid hoopiski puuduvad, tuli piirduda ühisrinde probleemi käsitlemisega Kominterni kongressidel ja mõnes osas ka Kominterni Täitevkomitee pleenumitel. Kahjuks ei õnnestunud käesoleva töö kirjutamisel kasutada kõike olemasolevatki materjali. Ei õnnestunud näiteks kätte saada IV kongressi täielikke stenogramme, mitmeid büllötääne ja otsuseid.

Spetsiaalselt ühisrinde küsimust Kominternis ei ole nähtavasti kuigivõrd käsitletudki. Olemasolevad uurimused käsitlevad seda probleemi rohkem möödaminnes. Erandiks on B. M. Leibzoni ja K. K. Širinja raamat³, mis küll käsitleb põhiliselt Ko-

¹ Выступление Г. М. Димитрова 2 июня 1934 г. на заседании Комиссии по второму пункту порядка дня конгресса, Вопросы истории КПСС, 1965, № 7, с. 87.

² З. Трагичак, Речь В. Сучопара, Коммунистическая Интернационала проти фашизма в letech 1921-1935, Прага, 1964. Вопросы истории КПСС, 1965, № 7, с. 153.

³ В. М. Лейбзон, К. К. Шириня, Пособие в коммунистическом Коминтерна, Москва, 1965, с. 101-102.

minterni VII kongressi, ent käsitleb teataval määral ka Kominterni tegevust varasemal ja hilisemal perioodil. Antud teos on kirjutatud asjalikult.

Seevastu mitmete teiste uurimuste puhul - V.S.Djakini¹, J.M.Rjabovi², S.A.Mogilevski³ ja mõnede teiste tööde puhul tekitab kahtlusi eelkõige nende lihtsustatud suhtumine sotsiaaldemokraatidesse. Mainitud tööd käsitlevad ühisrinde probleemi küllaltki ühekülgselt, kaldudes idealiseerima Kominterni tegevust. Ka W.Forsteri⁴ käsitlust ei saa hinnata paremaks kui pinnapealseks. Kõige tõsisemalt on Kominterni ajalugu käsitlenud nähtavasti P.Togliatti⁵, kelle seisukohad on igal juhul tõsiselt arvestatavad.

Käesolevas kirjutises on võimalik käsitleda antud probleemi üsnagi üldises laadis. Kominterni kongresside ja pleenumite otsused annavad Kominterni põhilised seisukohad ühisrinde küsimuses. Põhiliselt nende analüüsiga ongi antud juhul piiratud. On selge, et tegelik elu ja otsused ei ole alati kaugeltki kooskõlas. Kominterni tegevuses ilmneb, et mõnedki head otsused jäid sagedasti paberile. Et niisuguseid nähtusi seletada, on tarvis tunda mitte ainult Kominterni vastavaid otsuseid, vaid ka üldist õhkkonda Kominternis. Selleks teatavat materjali annavad kongresside stenogrammid.

Ka kõige põgusam tutvumine materjaliga näitab, et ühisrinde taktika rakendamine oli Kominternis väheedukas. Et ühisrinde mõiste ise eeldab mitmesuguste rühmituste ja parteide koostööd, siis on selge, et üks osaline - Komintern - ei saanud ühisrinde loomiseks anda rohkem, kui üks pool juba puhtobjektiivsetel asjaoludel võimeline oli.

Jättes käesoleval juhul kõrvale teiste parteide ja rühmituste seisukohtade detailsema käsitluse, vaataksime just Komin-

¹ В. С. Дьякин, Коммунистическая партия Германии и проблема единого фронта 1924-1928, М.-И., 1961.

² Ю. М. Яков, Борьба Объединенной Коммунистической партии Германии за единство рабочего класса и уроки мартовских революционных боев. Дек. 1920 - авг. 1921, Москва, 1964.

³ С. А. Могилевский, Восстановление и Интернационал 1919-1925. г. Ленинград, 1965. Издательство С. А. Могилевский

⁴ У. Форстер, История трех Интернационалов, Москва, 1959, Издательство У. Форстер

⁵ П. Тольятти, Некоторые проблемы истории Коммунистического Интернационала, проблемы мира и социализма, 1959, стр. 11.

terni seisukohti ühisrinde küsimuses - mida mõeldi ühisrinde all, milleks selline loosung püstitati, millised olid arvamused Kominternis selle suhtes, kuidas muutus ühisrinde loosungi sisu 1921 - 1935. a., milline hinnang anti saavutatud tulemustele.

On mõistetav, et vaadeldav periood on küllalt pikk, sündmusi palju ja seepärast jääb üksikute probleemide käsitlemine kahtlemata pinnapealseks, mida tingib ka allikmaterjali vähesus. Eesmärgiks ei ole mitte "Ameerika" avastamine antud probleemi alal, ent siiski ka mitte ainult üldtuntud seisukohtade uuesti esiletoomine. Käesoleva töö põhieesmärgiks on võimaluste piires selgitada välja need tegurid, mis takistasid Kominternil vaadeldaval perioodil edukalt rakendada ühisrinde taktikat selles osas, mis sõltus Kominternist endast.

Ruumi kokkuhoiu huvides on nende aastate majanduskikust ja poliitilisest olukorrast kirjutatud ainult antud tööga seotud küsimustega seoses ja sedagi minimaalses ulatuses.

Ühisrinde taktika aluste väljatöötamine

1921-1922.a.

Juunis-juulis 1921.a. Moskvas toimunud Komintorni III kongressi ülesandeks oli vaja välja töötada kommunistliku liikumise suund lähemateks aastateks.

Komintorni taktika kasvas välja sellest hinnangust, mis anti selleaegsele majanduslikule ja poliitilisele olukorrale maailmas. ^Majanduslikku ^{olukorda} analüüsis Trotski oma ettekandes "Maailma majanduskriisist ja Komintorni uutest ülesannetest,"

Sissejuhatavalt Trotski märkis, et rahvusvahelises ulatuses on toimunud jõudude vahekorras muudatus, et kodanluse olukord on kindlam kui 1919.a. On muutumas selletõttu ka suhtumine sotsiaaldemokraatiasse kodanluse poolt, neid tõrjutakse välja valitsusest. Teiselt poolt aga on märgata sotsiaaldemokraatide ja sõltumata lähene mist.

Põllumajanduses on Euroopa maades märgata tagasiminekut, sõjajärelset taset ei ole saavutatud. Samal ajal aga on toimunud põllumajanduse kasvu Ameerikas, nii et maailma kogutoodang on sõjajärelsel tasemel. Rahvuslikud rikkused on üldiselt vähenenud, tööpuudus on omandanud konstantse iseloomu. Osa maid on arenenud majanduslikus mõttes tõusujoones - USA, Jaapan.

Tulevikuperspektiivide kohta märkis Trotski, et ei ole kahtlust Euroopa kapitalistliku majanduse hukkumises. Ei saa aga eitada ka teatavaid tõusutendentse - näiteks oli majanduslik tõus aastail 1919-1920, mis aga oli ajutine, peamiselt spekulatiivse-kaubandusliku iseloomuga. Trotski pidas sõjas purustatud Euroopa kapitalistliku majanduse taastamist siiski teataval määral võimalikuks, öeldes, et selline taastamine 20-30.a. jooksul nõuaks 20-30 miljoni proletaarlase elu. Taastatud kapitalistliku majanduse juhiks saaks USA.

Trotski arvates pidi iga samm, mida kapitalistid võtavad ette majandusliku tasakaalu saavutamiseks, kõigutama sotsiaalset tasakaalu, sest Euroopa sõjast purustatud majandust võivad taastada ainult töötajate arvel, nende töö- ja palgatingimuste haõvendamise arvel. Kapitalistlik majandus areneb staadiumite kaupa, kusjuures Trotski seisukoha järgi pidi maailm seisma depressiooni ees.

Rahvusvaheliste suhete osas Trotski rõhutas Inglise-Prantsuse antagonismi kasvu, üldist militariseerimist. Peamiseks vastuoluks kapitalistlikus maailmas pidas ta Inglise-Ameerika antagonismi, mis võiks areneda konfliktini 1923-24. a. paiku - sellest daatumist Trotski küll hiljem loobus.¹

Trotski (ja Varga) seisukoht majandusliku olukorra kohta oli niisiis üsnagi ettevaatlik tuleviku suhtes, võrdlemisi ebamääraselt siiski vihjati majandusliku olukorra paranemise võimalusele kapitalistlikus Euroopas. Igal juhul tuli aga oodata töölisliikumise kasvu tulevikus, sest Trotski väitis, et ei saa dogmaatiliselt siduda kriisi töölisliikumise tõusuga ning majanduslikku tõusu töölisliikumise langusega, tuues selle kohta näiteid Venemaalt ja Hispaaniast, kus töölisliikumise tõus toimus just majandusliku kasvu aastail.

Revolutsiooniliste perspektiivide osas märkis Trotski, et kui maailmarevolutsioon oli 1919. a. kuude küsimus, siis 1921a. on see võib-olla mõne aasta küsimus.²

Töölisklassi suhtes ütles Trotski, et selle enamus ei ole veel kommunistide poolel: "Praegu võitluse kõige tähtsam osa seisneb selles, et võita need massid ja liita üksteisega. Ja tuleb osata võidelda nende masside eesotsas, keset neid keerulisi klassivahelisi suhteid."³

¹ III Всемирный конгресс Коммунистического Интернационала. Стенографический отчет. Петербург. 1922, с. 27-44. Едавр. Ш. III конгресс.

² Самар, с. 46.

³ Самар, с. 41.

Trotski suhteliselt ettevaatlik ettekanne sai kongressil üsna tugeva kriitika osaliseks eelkõige muidugi ultrahempoolsete poolt. Sachs (Saksamaa Kommunistlik Töölispartei -SKPT) rõhutas, et ei saa majanduslike teesidega nõus olla, neis ei ole esile toodud kapitalistliku majanduse üha teravnevat kriisi. Kapitalistlikus majanduses võib muidugi olla kõikumisi ühes või teises suunas, ent majanduslik näitaja üldiselt laskub. Sachs väljendas ka mõtet, mis hiljem kongressil leidis ka laiemat kõlapinda, et kapitalistliku majanduse taastamine ei tähenda kaugeltki alati tootmise kasvu, sest kapitalisti eesmärgiks on kasumi saamine, mida aga võib saada ka spekulatiivsel teel. Töötute reservarmee tulevikus olevat näljasurm.¹

Saman (SKTP) väitis, et asutakse uue ajastu lävel. Kapitalistid on mõistnud, et nende vaenlane on proletariaat, mitte aga konkurent. Kapitalistid tunnevad huvi majanduslikuks koostööks Venemaaga, et taastada oma majandust. Tarvis on olla valvas, et mitte tekitada kahju rahvusvahelisele proletariaadile Venemaa huvide kaitsmise ettekäändel.²

Pogany (Ungari) arvas, et tuleks lähtuda mitte kapitalismi öitsengust ja maailmasõjast, vaid kriisist ning kodusõjast tuleviku perspektiivis.³

Thalheymer (SKP) pidas Trotski arvamust maailmarevolutsiooniks kuluvatest aastatest liiga pessimistlikuks. Teesides peaks rõhutama, et tulevaeg on teravate sptsiaalsete konfliktide aeg.⁴

¹ III Kõhupäev, lk. 49-50.

² Samas, lk. 51-52.

³ Samas, lk. 54.

⁴ Samas, lk. 56.

Teatavas mõttes erandliku sõnavõtuga esines C. Zetkin, kes pidas Trotski kõnet heaks. Kriis iseenesest veel ei vii revolutsioonilise võitluse teravnemisele, nagu seda näitas olukord Austrias, isegi töötute kaasatulek kommunistliku liikumisega ei toimu automaatselt.¹

Nagu kongressil ka märgiti, kritiseeriti Trotski ettekannet peamiselt vasakult. Arvati, et ettekandes ei olnud küllalt rõhutatud kapitalistliku majanduse allakäiku ja revolutsiooni lähedust.

Ka hilisemas kongressi töö käigus esitati rahvusvahelise olukorra kohta seisukohti, mis olid tunduvalt optimistlikumad kapitalismi laostumise astme suhtes kui Trotskil. Thälman näiteks ütles, et tootmise langus on tulemas, Saksamaal tuleb maksta Entente'le reparatsioonid, mis viib tootmise ja hulkade elutaseme veelgi alla.²

Rahvusvahelist ja töölisliikumise olukorda käsitles oma avasõnas ka Kominterni esimees Zinovjev. Tema järgi Kominterni II kongressi ajal kapitalism elas nagu üle teatavat tõusu, III kongressi ajal aga enam või vähem rasket pikaajalist kriisi.

Kolm suurt proletaarset liikumist (Itaalia, Tšehhoslovakkia, Saksa) karastusid. Itaalia Sotsialistliku Partei lõhenemise kohta arvas ta, et ei ole tegemist mitte kaotusega. Kaotati Itaalias ainult mõningaid illusioone ja mõned negatiivsed suurused - "Seda parem Kommunistlikule Internatsionaalile, et ta vabanes sellest ballastist."³ Töölised, aga tulevad Kominterni juurde tagasi juba lähemas tulevikus. 2/2 Internatsionaali kohta märkis Zinovjev, et kõik kodanlikud, oprunistlikud ja pooloportunistlikud elemendid, kes ei soovi tõsist võitlust, on kogunenud sinna. Seda parem meile, et neist on lahti saadud. II Internatsionaal on lõplikult mäda. Peamist võitlust tuleb pi-

88

¹ III KONGRESS, lk. 64.

² Samas, lk. 300.

³ Samas, lk. 13.

dada Amsterdami Internatsionaaliga, mis ühendab nii II kui ka 2 1/2 Internatsionaali. Zinovjev avaldas veendumust, et kongress aitab tungida massidesse.

Olemasoleva materjali põhjal võib väita, et enamik kongressil sõnavõtnuist pidasid üldist rahvusvahelist olukorda tunduvalt revolutsioonilisemaks kui Kominterni Täitevkomitee oma teesides. Trotski kõnes oli teesidele lisatud muidugi ka ülioptimistlikke seisukohti, mis olid Trotskile nähtavasti omased! Eriti märgatav oli see arusaadavalt SKTP esindajate sõnavõttudes, mis aga pole mitte kõige olulisem. Suuremat tähtsust omab see, et ka need, kes otseselt ei kuulunud kongressil vasakpoolsete leeri (Thälman, Brand, Heekert jt), pidasid teese mitte küllalt revolutsioonilisteks oma vaimu poolest. Tegelik sündumuste areng hiljem näitas, et ka Trotski ja veel suuremal määral Zinovjevi hinnangud olid liiga optimistlikud.

Maaailma kapitalistliku majanduse kriisi pidas vähemalt suur osa sõnavõtjatest lõplikuks, millest kapitalism enam üle ei saa. Ennesõjaaegse majanduse taastamist, uuest tõusust rääkimata, peeti võimatuks. Mingit tööliisklassi elutaseme paranemist ei peetud üldse tõenäoliseks. Tööliisklassi enamus olevat seetõttu asumis revolutsiooni poolele, mis seetõttu olevat vältimatu kõige lähemas tulevikus.

Majanduslikud teesid võeti küll üldiselt esitatud kujul vastu, ent olmselt ei kajastanud need suure hulga delegaatide tegelikku arusaamist rahvusvahelise majanduse olukorra kohta.

Kõige elavamalt ja tervamalt toimus kongressil. Saksamaa ja Itaaliaga seotud küsimuste arutamine.

1921, a. märtsisündmused Saksamaal ning Itaalia Sotsialistliku Partei lõhenemise Livornos muutusid kongressil keskseteks probleemideks. Neid küsimusi arutati seoses taktikaliste probleemidega (kuhu need küsimused ka kuulusid), ent k. a. peaaegu kõigi teiste päevakorrapunktidega seoses. Kongressil esines isegi proteste, et näiteks Saksamaaga seostud küsimustele pööratakse niipalju tähelepanu. Selline nähtus oli aga iseenesest paratamatu, sest nende küsimuste arutamisega olid seotud Kominterni tulevase taktika põhiküsimused: 1) Kas on kommunistidel võimalik võtta võimu otserünnakuga igas olukorras? 2) Kuidas suhtuda massidesse?

Eelkõige peatuksime siiski Radeki ettekandel taktikast. "...Meie arvates siiani ei ole näha mingisuguseid faktoreid, mille alusel võiks järeldada, et maailmarevolutsiooni areng on katkestatud kapitalismi loovate ja konsoliteerivate jõudude tõttu".¹ Võib ju esineda mõningat majanduslikku elavnemist, ent maailmarevolutsiooni jõud kasvavad igal juhul ja võib arvata, et kapitalismil ei õnnestu taastada sõjas purustatud majandust.

Juba 1918-1919. a. arvestati kommunistide poolt sellega, et maailmarevolutsioon võib mõnel määral venida. Kui aga II Internatsionaal arvab, et ees seisab rahuliku arengu periood, siis III Internatsionaal arvab, et ees seisavad lõplikud lahingud kapitalismiga.

"Me ei ela mitte välisõjalt kaevikusõjale ülemineku perioodil, vaid maailma proletariaadi suurte armeede formeerimise perioodil."²

Kodanlik demokraatia on kadumas, väitis Radek, isegi Inglismaal. rakendab kodanlus kuulipildujaid proletariaadi vastu.³

¹ "III" korpus, lk. 203.

² Samas, lk. 206.

³ Samas, lk. 208.

Komiteerni peaaülesandeks on võtta oma juhtimise alla laiad proletaarlaste hulgad, koguda neid elemente, kes etendavad olulist osa sotsiaalmajanduslikus elus, neist tuleks moodustada proletaarse revolutsiooni avangard, mis kuuluks kommunistlikesse parteidesse ja Komiteerni.

Pahempoolsetest kõneldes märkis Radek, et nende arvates talurahvas on konservatiivne. Kuidas võita massse, sellest küsimusest ongi tekkinud nendega lahkkelid. Pahempoolseid näeme meelsasti Komiteerni ridades, arvas Radek siiski. Itaalia olukorrast rääkides ütles Radek, et kas 1920. a. septembris oleksid kommunistid võinud võimu oma kätte võtta või mitte, on raske öelda. Oleks aga olnud võimalik kehtestada proletariaadi kontroll tööstuse üle ning relvastada töölisel. Serrati arvates aga oli tegemist lihtsalt ametiühingute majandusliku võitlusega. Itaalia Sotsialistlik Partei mõtles ainult sellest, kuidas liikumise juhtimisest lahti saada.

Asudes 1921. a. märtsisündmuste juurde Saksamaal, ütles Radek, et 18. märtsini oli SKP KK vaikne, siis järsku pörutati rusikaga lauale ning hakati rääkima pealetungist. Asuti seisukohale: „...mida tugevam surve vaenlasele, seda parem.“¹

Oleks tulnud selgitada töölistele, et asi seisab kaitsevahingus pealetungiva vastase suhtes, et kõik partei juhid olid pealetungi poolt - ka Zetkin.

Radek vihjas ka sellele, et Levy kriitikat polnud parteile õieti vajagi, sest vigadest oleks nagunii õpitud.

Lähematest tegevusloomingutest tuleks esile tõsta proletariaadi relvastamine, kodanluse desarmeerimine, kontroll tootmise üle.

Pahempoolsete vastu tuleb võidelda halastamatult. Mis puutuvat pahempoolsetesse, siis nende vead tunnistatavat nende kasuks.

Radeki lõppresümee oli küllaltki iseloomustav: "Seepärast, seltsimehed, meie taktikaline liin on arvestatud maailmarevolutsioonile."²

¹ III koosseis, lk. 218.

² Samas, lk. 228.

Kominterni III kongressil olid eraldi küsimustena arutused Itaalia ja Saksa küsimused.

Itaalia küsimus Kominternis algas sellest, et kuigi Itaalia Sotsialistlik Partei võttis osa Kominterni II kongressist ja tunnistas sinna vastuvõtmise tingimusi, ei heidetud parteist välja parempoolseid reformiste Turati rühma näol. Sotsialistliku partei Torino sektsiooni (juhtisid Togliatti ja Gramsci) ettekandes, mis avaldati 8.05.1920.a. ajakirjas "L'Ordine Nuovo", toodi sotsialistliku partei põhimiste vigadena esile antud perioodi iseloomu mittemõistmist Itaalias, partei asumist kõrvalise vaatleja positsioonile, partei oma näo ja seisukohtade puudumist, võitluse mittepidamist prolatariaadi võimu ülevõtmise eest jne.¹

Turati aga jutlustas mingisugust armastust ja alandliku meelega kannatamist fašistide suhtes.²

15.01.1921.a. Livornos Sotsialistliku partei kongressil toimus lõhenemine. Vähemus, kes esindas 58 000 liiget, lahkus kongressilt ja moodustas Itaalia Kommunistliku Partei. Enamus Livornos kuulus Serrati grupile, kes esinadas 98 000 liiget, Turati esindas 14 000 partei liiget.

Zinovjev Kominterni TK aruandes kongressile märkis: "Serrati ei ole meile midagi-töölised aga kõik."³

Kongressil aga oli Itaalia Sotsialistliku Partei lõhenemise hinnanguid õige mitmesuguseid. Markovič (Jugoslaavia) märkis, et lõhe Itaalia parteis oli mõnes mõttes viga, ta ei olnud hästi ettevalmistatud. Lõhe toimus mitte liiga vara, vaid hilja. Kui Serratit oleks kritiseeritud varem, ei oleks tema mõju alla sattunud niipalju töölisi.⁴

¹ 30 лет жизни и борьбы итальянской Коммунистической Партии, Москва, 1953, л. 146-147

² Samas, л. 135.

³ Samas, л. 85.

⁴ Samas, л. 129.

K. Zetkin rõhutas, et Itaalia küsimust ei tule vaadata kui ainult Serrati küsimust. Tegemist oli Itaalia proletaarlaste massiga, kes poliitiliselt veel ebaküps. Kui Itaalia partei septembris 1920. a. ei tegutsenud õigesti, siis Serratit polnud, keskkomitees olid enamuses maksimalistid. Oleks tulnud säilitada parteile unitaarlased, Serrati pooldajad, isegi koos Serratiga. Ka Vene parteis esineb lahkkelisid agraar- ja ametiühingute küsimuses, nii et ei saa Serratilegi kõike pahaks panna.¹

Terraccini väitis, et ega lõhet ei tahetudki, kuid see tuli, sest Serrati asus kaitsema reformiste, keda taheti välja heita.²

Gennari tunnistas õigeaks kõik Komiteerni TK otsused Itaalia Sotsialistliku Partei suhtes. Pärast kõhenemist olevat selles parteis toimunud pööre paremale.³

Itaalia Sotsialistliku Partei esindaja Lazzari rõhutas, et tema partei juhtivad tegelased on ohverdanud töölisklassi võitlusele oma heaolu ja tervise. Kommunistidel olevat olnud parteist lahkumine otsustatud juba enne Livorno kongressi. Internatsionaal foritseeris lõhet parteis. Internatsionaali kuulumine peaks tähendama "Mitte täielikku allumist ega mitte täielikku sõltumatust".⁴ Lazzari kiitis heaks Komiteerni TK teesid taktika küsimustes ja ütles lõpuks: "Meie ei keeldu oma reformistide väljaheitmisest, ent siiski meile on vajalik õigus ja vastutus sobival momendil eest, et alles hoida partei mõju massidele."⁵

Niisiis kerkis Itaalia küsimusega seoses üles kommunistliku partei massilisuse küsimus - ja osalt ka Komiteerni ning üksikute parteide vahelised suhted. Paljud kongressil sõnavõtjatest ründasid mitte ainult Serratit ja Itaalia sotsialiste, vaid otseselt või kaudselt ka üldse massipartei ideed, mis pidavat viima oportunistile, ülistasid igasuguseid lõhesid ja lahkulööpisi. Nii ka Rakosi, kes oli Livornos olnud Komiteerni esindajaks, arvas,

¹ "III kongress, lk. 135.

² Samas, lk. 151.

³ Samas, lk. 114.

⁴ Samas, lk. 164-166.

⁵ Samas, lk. 167.

et partei ei pea püüdma liiga suure liikmete hulga poole.

SKPT esindaja Hempel tsiteeris oma partei häälekandjat: "Massiliste kommunistlike parteide, mis on määratud jälgima parlamentlikke treidjunionistlikke võitlusmeetodeid, idee on osutunud gigantseks blufiks. Sellised parteid on kõlblikud ainult selleks, et pidu - ja pühapäevadel käsu järgi korraldada manifestatsioone Nõukogude Venemaa kasuks, kuid nad on täiesti kõlbmatud revolutsioonilisteks võitlusteks."

III Internatsionaal oli Hempeli arvates asunud oportunistlikule teele. Rünitati ka Saksa ja Tšehhoslovakkia parteisid, mis olevat paisunud juba liiga suureks.

Itaalia küsimuses pidas kõne V.I.Lenin. Ta märkis oportunisti pikka iga Itaalias, et Itaalia Sotsialistlik Partei ei saa muutuda kommunistlikuks seni, kui ta sallib oma ridades reformiste nagu Turati. Lenin märkis, et suurimaks õnnetuseks on see, et lahkulöömine menševikest ja reformistidest ei toimunud juba enne sõda. Tõelise kommunismi esimeseks tunnuseks on oportunisti lahkulöömine: "Nende kommunistidega, kes on sellega nõus, räägime me täiesti vabalt ja avalikult ning ütleme neile täie õigusega ja mehisusega: "Ärge tehke mitte mingisuguseid rumalusi, olge targad ja osavad!"

Lenini arvates saavad töölismassid aru ja lähevad tulevikus koos kommunistidega. Lenin pidas lõhet Livornos vajalikuks, ehkki see suurendas töölisliikumise lõhet Itaalias.

Saksamaa 1921.a.märtsisündmused arutati kongressil laialdaselt. 18.03.1921.a. tungisid politseiüksused Saksamaale ja Tüüringisse, et provotseerida proletariaati väljaastumisele kodanlusele sobivas olukorras. Ülestõus Mansfeldi ümbruses lõppes kaotusega, mille põhjustas sotsiaaldemokraatliku partei juhtkonna reetlikkus ja SKP juhtkonnas võimust võtnud igas olukorras pealetungi ja relvastatud võitluse teooriad.

1 III kongress, lk. 106.

2 V. I. Lenin, Teosed, 32. kd, lk. 459

SKP üks endisi juhte Levi nimetas märtsisündmuse putšiks oma brošüüris "Meie tee" 1921.a. 15.aprillil visati P.Levi parteist välja.¹

Ent osa SKP KK liikmeid polnud nõus ei partei tegevusega märtsis, Levi väljaheitmisega (kes muide olevat nimetatud lõhet It.Sots.Partei, mahaaniliseks), ega ka Itaalia Sotsialistliku Partei lõhenemisele partei keskkomitee poolt antud hinnanguga - K.Zetkin, Maltzan jt. Teada on ju ka, et Saksamaal oli sel ajal juba isegi kaks kommunistlikku parteid - SKP ja SKTP.

Nagu eespool nägime, ei pidanud ka Radek oma ettekandes õigeks SKP KK tegevust märtsisündmuste ajal.

Radeki ettekande kohta sõna võttes ütles Hampel (SKTP), et ta nõustub Radekiga selles, et majanduslik laostumine viib vältimatult revolutsioonile. Vanad proletariaadi organisatsioonid ei kõlba enam: parteid olid loodud parlamendis tegetsemiseks ja ametiühingud ainuüksi majanduslikuks võitluseks. Tuleb kukutada kapitalistlik kord, seepärast on vaja ettevõtetes luua uued töölisorganisatsioonid (nõukogud, komiteed), kes võtaksid tootmise üle. Tuleb kasutada iga momenti lahinguks, sest proletariaat ühineb ainult võitluse alusel. SKP "Avalik kiri" ei suuda proletariaati ühendada. Kodanlik demokraatia tuleb hävitada. Märtsisündmused olid pealetungiks SKTP mõttes. Revolutsioonilist liikumist takistab see, et puuduvad vastavad organisatsioonid, tehasekomiteedele, mida propageerib SKTP, ollakse SKP poolt vastu. Märtsiülesthõus ei oleks suutnud kapitalistlikku korda Saksamaal kukutada, selline loosung aga oleks tulnud püstitada, et tööliklass sellega harjuks. Partei peab ühendama tehasekomiteesid ja töölisnõukogusid. Partei peab ise sealjuures olema kristallpuhas ja mitte taotlema arvulist suurust.²

¹ В. Д. Кузнецкий, Очерки истории Терматина, Москва, 1962, л. 174.

² III конгресс, л. 231-234

Hempeli seisukoad ei olnud kongressile muidugi ootamatuseks. Zinovjev Kominterni TK aruandekõneks juba rääkis Gorteri grošüürist, kus oli esitatud seisukoht, et P. Levi ajab Kominterni TK joont, mis on ühtlasi kogu Kominterni ja SKP jooneks. Gorteri järgi on Läänes talupoegkond reaktsiooniline, ainuke revolutsiooniline jõud on töölisklass, aga seegi on laostunud reformistide mõjul. Niipea kui kommunistlik partei saab massiparteiks ehk saa tal olema kunagi küllaldaselt jõudu. ¹

SKP opositsiooni esindaja Maltzan väitis, et need (opositsioon) nägid juba varem, et pealetungi loosung vale, mis pärast astusidki välja keskkomiteest, et näidata tehtud vigu. ²

Heckert (SKP) süüdistas Levit suures lugupidamatuses Moskva vastu, sest Levi olevat öelnud, et kui ka Moskva andiski SKP KK õiguse, ei tähenda see veel midagi. ³

SKP opositsiooni poolt öeldi ka seda, et kui Radek oleks 17. märtsil rääkinud seda, mida ta rääkis kongressil, siis ei oleks märtsiülestöusu sellisel kujul olnud. ⁴

Märtsiülestöusu hindamisel üldiselt oldi nõus sellega, et SKP juhtkond oli teinud tõsiseid vigu. ^V asakpoolsed kritiseerisid SKP selle eest, et see küllalt otsustavalt ei püstitanud kapitalismi kukutamise loosungit. Enamik sõnavõtjaist olid nõus sellega, et moment ei olnud reivastatud ülestöusuks sobiv. Ent tundub, et seesama enamik asus seisukohale, et sobiv moment on peagi saabumas ja et väga suurt eksitust ei tehtudki. ⁵

Friesland (SKP) näiteks arvas, et märtsilahingute taga-

¹ III kongress, lk. 135

² Samas, lk. 151.

³ Samas, lk. 114.

⁴ Samas, lk. 164-166.

⁵ Samas, lk. 167.

järjel ei kaotanud kommunistid oma mõju rahvahulkades.¹

Erandiks oli K. Zetkini sõnavõtt, kes arvas, et P. Levi kriitika oli vajalik, sest see juhtis tähelepanu SKP juhtkonnas väga tõsistele vigadele ning et P. Levi ise hakkab tulevikus võitlema koos parteiga. SKP KK ei lähtunud märtsisündmuste ajal majandusliku ja poliitilise olukorra analüüsist. Partei tegevuse kriitika ei pea piirduma parteiorganisatsiooniga, vaid seda tuleb teha ka masside ees.²

Jätame siinkohal kõrvale need üksikute konkreetsete isikutega seotud küsimused, mida üsnagi rohkesti esile toodi. Tuleks siiski märkida, et Zetkini seisukoht kriitika suhtes mõisteti hukka-Thälmani näiteks ütles, et kriitikat tuleb teha partei ridades, mitte tänaval.³

Thälmani seisukoht oli üldse iseloomustav: "...et streik tähendab üldse relvastatud ülestõusu, sest kui partei kutsub sellele (streigile st), siis kodanlus laseb proletariaadi vastu käiku kõik oma jõud."⁴

Järelikult võib siis relvastatud ülestõus puhkeda ühenduses peaaegu et iga streigiga.

Frölich avaldas: "Saksamaa on käesoleval ajal proletariaadi suurte väljaastumiste lähedal, milles asub võidu pant."⁵

Sõnades mõisteti küll hukka ettevalmistamata relvastatud ülestõusud, ent selle juurest siirduti jällegi relvastatud võitluse ja pealetungi ülistamisele, mis pidi õige varsti algama.

Seda tõendavad ka Kominterni TK taktikaliste teeside Itaalia, Saksa jt. delegatsioonide poolt esitatud parandused ja sellega seoses Lenini vastav sõnavõtt kongressil. Trotski väljenduse järgi olid mainitud teesid juba ise kompromissiks vasakpoolsetega.⁶

Paranduste esitaja Terracini (Itaalia) väitis, et ei tahetavat teha põhimõttelisi parandusi. Siiski olevat teesides liiga tugevasti astunud välja vasakpoolsete

¹ III конгресс, лн. 272.

² Samas, лн. 285.

³ Samas, лн. 301.

⁴ Samas, лн. 300.

⁵ Samas, лн. 19.

⁶ Samas, лн. 303.

vastu. Tegelikult seisvat veel ees suur võitlus tsentristide ja reformistide vastu, mis ei olevat kaugeltki lõppenud Levi väljaheitmisega. Radek tahtvat enamuse võitmist kommunistide poole, aga Venemaal tungiti aktiivselt peale ka siis, kui enamust polnud.

Paranduste vastuvõtmine oleks tegelikult tähendanud loosungi "Massidesse" hülgamist.

Lenini sõnavõtt 1. juulil Komiterni taktika kaitseks oli õige terav, mis on ka arusaadav, sest kongressil kujunes (vaatamata avalikult ultra-pahempoolse SKTP hukkamõistmisele) siiski oht kalduda vasakule.

Lenin ütles: "Kui kongress ei arenda otsustavat pealetungi niisugusele vigade vastu, säärase pahempoolsete lolluste vastu, siis tabab kogu liikumist häving. Selles olen ma täiesti kindel." ¹

Teeside eesmärgiks peab olema Kominterni peajoone kindlaksmääramine, mis on eriti vajalik pärast tõeliste tsentristide parteist väljaheitmist ja hukkamõistmist. Paranduste vastu on vajalik võidelda: "...sest vastasel korral pole kommunismi ega Kommunistlikku Internatsionaali" ²

Niisugust parteid, kes oleks juba võitnud enese poole töölisklassi enamuse, pole olemaski. Aga: "See, kes ei mõista, et Euroopas, kus peaaegu kõik proletaarlased on organiseeritud - peame me võitma töölisklassi enamuse, see on kommunistliku liikumise jaoks kaotsi läinud, see ei õpi kunagi ära midagi, kui ta suure revolutsiooni kolme aasta jooksul pole seda veel ära õppinud." ³

¹ V. I. Lenin, *Teosed*, 32. kd, lk. 443.

² Samas, lk. 444.

³ Samas, lk. 445.

Parempoolsete vastu tuleb võidelda ,ent sellest ei tohi teha ohtlikku sporti. Kes astub välja pealetungi vastu üldse, see on oportunist. 1921. a. märtsis Saksa- maal aga oli pealetungi teooria vale.

Lenin rõhutas, et piisab juba reformistide mahamaterdamisest: "Kuid on ju ometi tarvis edasi minna!"¹ Lenin muidugi ei eitanud ka väikese partei võimalusi: "Ma ei eita tingimata seda, et revolutsiooni võib alustada ka hoopis väike partei ning viia see võiduka lõpuni."² Venemaal see oligi nii, ent seal oli bolševike poolt ka sõjaväe enamus, peale revolutsiooni läks ka enamus talurahvast revolutsiooni poole, sest nad said maad - bolševikud teostasid esseeride maaprogrammi. Lenin rõhutas, et tuleb lähtuda iga maa konkreetsetest oludest.

Lenini terav kõne ei saanud kongressil sugugi üksmeelse heakskiidu osaliseks. Thälman ütles: "Ei tohi koos Leniniga rääkida, et on hädavajalik kuulutada halastamatu sõda seltsimeestele, kes esitasid parandusi vene teeside juurde."³ Lenin olevat oma kõnes ise tunnistanud, et väike partei võib viia proletariaadi üritust edasi.

Itaalia delegatsioon tegi avalduse, milles ta küll toetas põhimõtteliselt teese, ent väitis ühtlasi, et kergeemeelse pealetungi ohtu Itaalias ei ole. "Sellega sm. Lenin tahtmatult toob kasu oportunistlikele ja tsenträstlikele tehentsidele, võitlus kelle vastu ei ole veel lõppenud."⁴

Samas vaimus kõnelesid ka Brand (Poola) ja Heckert (SKP). Kongressi öhkkonnale ja meeleolule on iseloomulik Thalheymeri seisukoht, kes oli nõus TK teesidega, aga leidis, et raskuspunkt tuleks ümber paigutada parempoolse suuna hukkamõistmisele. SKTP oli loomulikult teeside vastu.⁵

Pärast Lenini sõnavõttu avaldasid Poola, Saksa, osa Ungari jt. delegatsioonide esinadajad toetust teesidele koos parandustega. Nii suunatigi need teesid komisjoni.

1 V. I. Lenin, Teosed, kd. 32, lk. 449. Samas, lk. 282.

2 Samas, lk. 451.

3 Исторический, lk. 301.

4 Samas, lk. 317.

5 Samas, lk. 250.

Siiski võeti teesid põhiliselt hiljem üksmeelselt vastu, aga tuleb jällegi märkida, et komisjoni tööst kokkuvõtet tehes ütles Radek jällegi, et oportunisti hädaoht pole veel lõppenud. Taktikaliste küsimuste arutamisel esinenud ebaõigetes filosoofilistes arutlustes tulevat näha esiteks keerulist olukorda ja teiseks vahendit vigade parandamiseks.¹

Komisjon ei võtnud vastu SKP opositsiooni esindajate ettepanekut jätta resolutsioonist välja Levi hukkamõistmine ja selle asemel rääkida kriitika-vabadust.

Radek lõpetas järgmiselt: "Võitlus oportunisti vastu, võitlus parempoolsete vastu ja vasakpoolsete hoiatamine nende vigade pärast see on meie käitumisliin, seda ei või meie kuidagi muuta."²

Mis puutub P. Levi isiksusse, siis kongressil oli Lenin tema suhtes küllalt järsk ja asus üldiselt kongressi enamuse poolt omaksvõetud seisukohal. Pärast kongressi analüüsis Lenin seda nn. "Levi juhtumit" sügavalt ning ütles, et Levi kriitika märtsisündmuste kohta oli sisuliselt õige, ent kuna Levi ei arvestanud III kongressi otsustega, siis tuli ta välja heita.³

Kongressil tunnistati niisiis, et märtsisündmuste ajal tehti SKP juhtkonna poolt tõsiseid vigu, ent enamus sõnavõtjaid esines suuremal või vähemal määral ikkagi pealetungitaktika poolt, ilma et oleks selgesti määritletud olukorda, millal võib peale tungida. Samuti oli tunda tõsiseid kahtlusi masside kaasatõmbamise suhtes. Parempoolseid rünnati üsna üksmeelselt, vasakpoolsetesse suhtuti aga soosivalt. Sõnades toetati TK teese tegelikult aga astuti nende vastu välja.

¹ III kongress, lk. 312.

² Sama, lk. 315.

³ N. S. Lenda, Teated, kd. 32, lk. 489.

Ametlikus kongressi päevakorras oli ette nähtud arutada Kominterni ning Profinterni suhteid ning võitlust Amsterdami Internatsionaali vastu. Aruandjatena esinesid Zinovjev ja Heckert.

Antud juhul vaatame seda küsimust aga ühisrinde aspektist. Küsimuse tuum seisab suhtumises sotsiaaldemokraatlikesse ametiühingutesse.

Zinovjevi järgi oli Amsterdami Internatsionaal mangukann kodanluse käes. Kominterni hinnangu kohaselt aga võitkus ametiühingutes otsustab ka II. ja III Internatsionaali vahelise võitluse tulemuse. Ametiühingutes on miljoneid töölisi, kui õnnestub ametiühinguid kommunismi poole tõmmata, siis on võidetud kogu proletariaat. Amsterdami Internatsionaali nimetas Zinovjev kodanluse viimaseks kantsiks ja tegi sellest järelduse: "Võitlus parempoolsete elementidega ei ole kaugelki veel lõppenud. Ta ei ole veel alustatudki nii nagu vaja, kui võtta arvesse, et eksisteerib Amsterdami Internatsionaal 20 miljoni töölisega."¹

Võitlus Amsterdami a/ü ühenduse vastu ei ole võitlus töölisklassi ridades, kuigi seal on töölised enamus, „.....“see on klassivõitlus“

Zinovjev käsitles ka sündikalismi probleemi (mida siinkohal lähemalt ei käsitleta) ning mõistis hukka nn Amiens'i harta, mis nõudis ametiühingute eemalseismist poliitikast. Neutralism on kasulik kodanlusele. Ametiühingutes tuleb igapäevase töö ja eeskujuga võita enda poole enamus. Kus on kolm kommunisti, tuleb moodustada rakuke. Ametiühingute ja kommunistliku partei vahekorra kohta märkis Zinovjev, et kõiki poliitiliselt tähtsaid asju esialgu olla teatav autonoomia, ent tulevikus peaks eksisteerima ainult üks internatsionaal.²

¹ "Контрпект, л. 101.

² Самая, л. 317.

Heckert rääkis: "Kogu küsimus viib välja sellele tähtajale, mis on vajalik selleks, et kapitalistliku korra lagunemise protsess viiks katastroofile isegi ilma töölispataljonide korrapärase rünnakuteta."'

Ametiühingutes käib võitlus küsimuses, et kas on võimalik tööliste olukorda parandada kapitalismi tingimustes. Praegusest katastroofist^{li} majanduslikust olukorrast tuleb järeldada, et kapitalismi edasikestmine toob töölistele ainult surma. Mingisugune talutav tööliste eksisteerimine kapitalismi tingimustes on võimatu. Ametiühingute ülesandeks peab olema kapitalismi hävitamine. Seepärast on loomulik, et majanduslikult streigilt tuleb siirduda üldstreigile ja sellele relvastatud ülestõusule. Tuleb püüda ametiühingute ühendamisele ja tsentraliseerimisele. Tuleb osa võtta tööliste võitlusest igapäevase leiva eest, tuleb võidelda ettevõtete sulgemise eest, sest kapitalistid sulgevad ettevõtteid ka poliitilistel põhjustel, hävitavad tootmisvahendeid, mis aga peale võitu kapitalismi üle asutab tööliklassi raskesse olukorda. Tegelik võitlus sotsialismi eest on võimalik ainult vägivaldsel teel. <

SKTP esindaja Bergman esitas kaasettekande. Tööliste elutaset kapitalismi tingimustest võimatu tösta, selles osas kommunistide vahel lahkelisid ei ole.

Ametiühingud on riiklikuks petmise aparaadiks, kapitalistlike riikide relvaks ja kindluseks. Neid ametiühinguid revolutsioonilisteks muuta ei saa - sellel seiskohal asuvad mitmed töölisorganistasioonid Ameerikas, Inglismaal, Itaalias, Hispaanias. Vanad ametiühingud tuleb täielikult hävitada. Saksamaal tehakse SKP poolt tööd ametiühingutes,

' III KOKKUPÄEV, lk. 328.

2 Samas, lk. 328-334.

ent töölised lähevad ikkagi reformistlike juhtide järele, või kui kommunistide propagandal on mõju, siis antud ametiühing laguneb. Samasugune on olukord ka sõjaväes, mida ei saa teha revolutsiooni tööriistaks. Tuleb asutada uued ametiühingud, kuhu vastuvõtmise tingimusteks oleks proletariaadi diktatuuri tunnustamine ja parlamentliku võitluse hülgamine.

Võimu võtmist töölisklassi poolt tuleb ka majanduslikus mõttes ette valmistada - vabrikukomiteed peavad saama tulevase nõukogude korra vundamendiks. Tsentraliseeritud ametiühinguid ei ole tarvis. Igapäevaseid nõudmisi peavad töölised ise üles tõstma.¹

Hempel lisas veel: "Meie proletariaat, kes on käinud läbi parlamentarismist, on täiesti mädanenud." ²

Niisugused äärmised seisukohad mõisteti muidugi kongressil hukka, osalt isegi vasakpoolsete poolt - Roland-Holsti poolt näiteks.

Aga üldiselt tuleb märkida, et diskussioon ametiühingute küsimuses jäi kongressil kaunis loiuks. Landler (Ungari) märkiski, et teda hämmastab kongressil valitsev ükskõiksus, seda enam, et II kongressi resolutsiooni selles küsimuses keegi täitma ei ole hakanud. Tuleb võidelda tööliste igapäevaste huvide eest. Antud kongressil esineb palju revolutsioonilist fraasitamist.³

Bell (Inglismaa) tunnistas, et ainuüksi loosungitega ei õnnestu töölisi eemale tõmmata reformistlikast ametiühingutest.⁴

Ametiühingute kohta käiva resolutsiooni arutamine vastavas komisjonis kulges üldiselt üksmeelselt, nagu märkis Heckert. Põhiseisukohaks ikkagi jäi, et tuleb töötada ametiühingutes nende liikmete kaasatõmbamiseks kommunistlikule liikumisele. Vastu olid muidugi SKTP esindajad.

Kongress asus ametiühingute suhtes küllaltki realistlikule seisukohale ning hülgas nii SKTP eluvõerad ja sektantlikud seisukohad kui ka nende vaated, kes

¹ III конгресс, lk. 342-347.

² Samas, lk. 377.

³ Samas, lk. 399.

⁴ Samas, lk. 413.

propageerisid ametiühingute täielikku sõltumatust parteist. Kui vaadata küsimustele aga ühiserinde seisukohast, siis on näha, et ei olnud juttu mitte niivõrd koostööst mittekommunistlike ametiühingutega teatavate probleemide lahendamiseks, vaid nende ametiühingute ülevõtmisest, muutmisest kommunistlikeks või likvideerimisest tööliste äratõmbamise teel.

Seoses ühiserinde probleemi tõstatamise ja revolutsiooni järk-järgulise teostamise printsiibi omaksvõtmisega kerkis üles ka väikekodanluse sihtküsimus. Sellest küsimusest otseselt räägiti kongressil vähe, kuigi kongress juhtis kommunistlike parteide tähelepanu elanike keskkihtidele talupoegadele, linnaväikekodanlusele, teenistujatele, intelligentsile ning vajadusele neid kaasa tõmmata proletaarsesse ridadesse.

Oma ettekandes kongressi alguses Trotski väitis, et talupoegade suhtumine kapitalistlikku korda on muutunud kommunistidele soodsas suunas, sest raha vääruse languse tõttu talupoeg ei ole enam kodanlikku riiki ülalpidav faktor, aga lisas siiski: "Võimalik, et otsustava lahingu hetkel uus keskseisus hakkab kinni hoidma kodanluse seelikust".¹ Kodanlusest on võimalik keskkih- te aga neutraliseerida, hoida ära nende astumine kommunistide vastu. Kodanluse hulgas tuleb eristada monopolistlikku ja mittemonopolistlikku kodanlust, kusjuures viimane vaesestub. Oportunistide taoliste ei taha aga kommunistid saada mittemonopolistliku kodanluse esindajateks. Tuleb püüda üha tugevama baasi loomisele talurahva ja keskseisuse seas, sest nii tugevdatakse võitlust monopolistliku ja mittemonopolistliku kodanluse vahel, kes Prantsusmaal ja Inglismaal võitlevad võimu pärast.

---

¹ "Котрпекс, лн. 45.

Ettekandes organisatsiooniliste küsimuste kohta nõuti propaganda tegemist väikekodanluse seas, et vabastada neid hirmust kommunismi ees ning neutraliseerida. Talupoegade ja väikekodanluse otsesest kommunistide poole võitmisest ei räägitud.¹

Ka näiteks tööliiskooperatsiooni ülesandeks pidi olema kommunismi propaganda ja kooperatiivid tulid muuta klassivõitluse organiteks.²

Väikekodanlusele suhtuti kongressil ilmselt alahindavalt. Tööliisklassi ja kodanluse kõrval ei osutatud tähelepanu rohkem kearvulisele väikekodanlusele ning juba sel ajal üha suurenevale teenistujate kihile. Eesrindlike kapitalistlike maade suhtes oli see aga tõsiseks veaks. Ida küsimuse arutamisel leiti küll, et tööliisklass võib isegi koos kodanlusega võidelda feodalismi ja imperialismi vastu, ent selle küsimuse arutamine kongressil oli üldse episoodilise iseloomuga ning erilist tähtsust ei omanud.³

1921. a. oli maailmas päevakorradele kerkinud ka fašismiküsimus, eriti Itaalias. Kominterni kongressil sellest aga kii- givõrd juttu ei olnud. Togliatti ja Gramsci olid küll juba 1920. a. mais "L'Ordine Nuovo" veergudelm märkinud, et Itaalias on päevakorral kas võimu võtmine proletariaadi poolt või kõige metsikum valitsevate klasside reaktsiooni periood s. o. fašism.⁴

Itaalias seega märgati fašismiohtu, Komintern jättis selle tähele panemata. Tulebki märkida, et Kominterni juhtivad tööta- jad nähtavasti tundsid halvasti olukorda kapitalistlikes maa- des - näiteks võiksid olla kasvõi eespool toodud Radeki sõ- nad kuulipildujatest Inglismaal.

Kominterni juhid võtsid asju sageli nii nagu nemad neid tahtsid näha, mitte aga nii nagu olukord tõeliselt oli.

Kominterni kongressil olid aga paljud välismaade dele- gaadid veelgi optimistlikumad revolutsioonilise liikumise perspektiivide suhtes kui Kominterni juhid.

Lenin oli juba Kominterni II kongressil öelnud, et abso- luutselt väljapääsmatuid olukordi pole olemas, et kodanlus võib kriisist välja pääseda. "Nüüd tuleb revolutsiooniliste parteide praktika abil "tõestada", et neil on küllalt teadlik- kust, organiseeritust, sidemeid eksploateeritavate hulkadega,

¹ III конгресс, л. 450-451

² Samas, л. 445.

³ Samas, л. 463.

⁴ 30 лет, л. 146.

otsustavust ja oskust, et seda niiti kasutada edukaks, võidukaks revolutsiooniks." See "tõestamine" kommunistlikel parteidel aga ebaõnnestus. Revolutsiooniline kriis peale I maailmasõda muidugi eksisteeris, ent kindlasti rohkem võidetud maades, ei saa rääkida revolutsioonilisest situatsioonist Inglismaal või Ameerikas. Saksamaal näiteks oli aga olukord märksa revolutsioonilisem, nii et mõnedki Kominterni seisukohad Saksamaa kohta ehk omasid teatavat alust. Kominternis tehti aga tõsine viga, kui Saksamaa olukorda püüti omistada ka teistele maadele.

Välismaa kommunistide seas levinud ultrarevolutsioonilisi meeleolusid tuleb seletada nähtavasti sellega, et osa Tööliisi oli peetunud sotsiaaldemokraatias ja otsis midagi uut ning mida karedam see uus oli, seda rohkem pooldajaid see leidis. Nii seletatakse näiteks Bordiga - taoliste pahempoolsete edu Itaalias. ²

Mõjusid muidugi ka teised tegurid - väikekodanlikud elemendid töölisliikumises jne.

Oma osa ultrapahempoolsuse levikus oli kindlasti ebaõnnestumistel, mis tõid kaasa endassesulgumise ja fraasitsemise, mida eriti selgesti tõid esile SKTP esindajate kõned.

Seda tendentsi võib märgata ka Kominterni hilisemas tegevuses.

Kominterni III kongressil ilmnes tunduv lõhe kongressi otsuste ja suure osa delegaatide seisukohtade vahel. Otsused võeti küll üsnagi üksmeelselt vastu, ent suurem osa delegaate ei saanud (või ei tahtnud) neist õigesti aru saada, mida hiljem märkis ka Lenin.

Enamus tunnustas küll sõnades vajadust võita enda poole massid, luua ühine rinne töölistest, talupoegadest ja isegi väikekodanlusest kapitalismi vastu, ent praktiliselt orienteerusid nad ikkagi lähedasele võimuhaaramisele kommunistide poolt.

Vene delegatsioon vaatas olukorrale kainemalt kui Lääne esindajad, mis muidugi on suuremalt osalt seletatav nende suurte kogemustega. Ent ka Vene delegatsioonis endas puudus ilmselt üksmeel. Kollontai sõnavõtt võib jätta kõrvale, ent kui võrrelda Trotski, Zinovjevi, Radeki sõnavõttu Lenini kõnega, siis esialgselt tunduv ühiste seisukohtade

¹ V. J. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 198.

² 30 nem, lk. 138.

mulje kaob asjasse süvenemisel. Kui Lenin rõhutas ohtu vasakult, siis nemad (Kominterni tegelikud juhtivad töötajad) töidesiplaanile just parempoolse hädaohu. Nad olid "optimistid" maailmarevolutsiooni küsimuses. Lenin pidas ühisrinde loosungit tegelikuks tööjuhendiks - Zinovjev, Radek aga koos suure hulga kongressi delegaatidega võtsid asja rohkem propagandistlikust aspektist. Peale Lenini surma polnud enam suure autoriteediga juhti, kes oleks olukorda kainelt hinnanud. Oleks ju naiivne seletada ühisrinde loosungi tegelikku mittetäitmist Kominterni poolt ainult Lenini surmaga. Tegemist oli mitmesuguste faktoritega ja kõik ei sõltunud üldse kommunistidestki.

Küllaltki põhjendatuna tundub siiski arvata, et üheks asjaoluks, miks ühisrinde taktikat peale III kongressi ei hakatud ellu viima, oli see, et suur osa kongressi delegaate (ja ka Kominterni juhte) ei käsitanud kongressi otsuseid tegelike tööjuhistenena, ei olnud nende õiguses sügavasti veendunud ja sellepärast ei hakanud neid ka täie tõsiduse ja energiaga ellu viima.

1922. a. lõpul toimus Moskvas Kominterni IV kongress, mida tuleb vaadata III kongressi töö jätkajana mitte ainult ajalise järgnevuse tõttu.

Oma tervituses kongressile kirjutas Lenin: "Peaülesanne seisab endiselt tööliste enamiku enda poole võitmisel." ¹

---

¹ V. I. Lenin, Teosed, 53. ud, lk. 381.

Lenin oma esinemises kontsessil rõhutas, et kommunistid peavad oskama ka taanduda. „Me peame tundma mitte ainult seda, kuidas meil tuleb tegutseda, kui läheme otse pealetungile ja sealjuures võite saavutame.“¹

Lenin rõhutas, et kõik kommunistid peavad õppima. Välismaa kommunistid peaksid hakkama aru saama Kominterni III kongressi otsustest, millele nad läbilugemata ja aru saamata alla kirjutasid. „Nad peavad ühe osa vene kogemustest omaks võtma.“² Sisuliselt esitas Lenin mõtte, et kommunistlikud parteid peavad olema ka rahvuslikud poliitilised parteid, kes oma tegevuses lähtuksid antud konkreetse maa oludest. IV kongressil kinnitati Kominterni III kongressi otsused majanduskriisi ja taktika küsimustes. Jäädiseisukohale, et ka majanduse teatava elavnemise tingimustes ei suudeta kapitalistlikku majandust taastada, tulemas on hävitav kriis.

„Olukord jääb objektiivselt revolutsiooniliseks ka praegu: väikseim streik võib saada suurte revolutsiooniliste lahingute lähtepunktiks.“³

IV kongressil oli spetsiaalse küsimusena arutusel fašismi küsimus. Kongress iseloomustas fašismi kui erilist liiki valgekaartlust, mille tekkimine on seotud kapitalismi majandusliku pealetungiga töölisklassile. Fašism on leidnud kõlapinda talupoegade, väikekodanluse ja isegi osa töölisklassi seas. Fašismi hädaoht on olemas Tšehhoslovakkias, Ungaris, Balkanimaades, Poolas Saksamaal, Prantsusmaal, Inglismaal. Võitluseks fašismi vastu tuleb kasutada ühisrinde taktikat.

¹ V. I. Lenin, Teosed, 53. kd, lk 381.

² Samas, lk 395.

³ Dokumentid, lk 297.

Fašistide nõudmine demokraatia kaotamiseks on isegi kasulik - rahvamassid veenduvad, et kodanlus suudab võimul püsida ainult katmata diktatuuri abil.

Kongressil anti fašismile küllaltki õige iseloomustus ning näidati kätte ka tee võitluseks selle hädaohtrliku nähtusega.

Sel ajal oli muidugi raske ette näha kogu seda hädaohtru, mida fašism endast kujutas. Seepärast tundubki, et kongressil kõneldi näiteks kodanliku patsifismi hädaohust töölisliikumisele rohkem, kui see ehk oleks olnud vajalik, vähendades sellega fašismiohu suurust.

Zinovjev väitis, et Itaalias ^{on} fašistid eelkõige agrasete kihtidega seotud, tööstuskodanlus vaatavat neile aga kartusega, Fašismi võimuletulek Itaalias pidavat olema ajaloolises mõttes komöödia, mis lahenduvat mõne kuu jooksul. Ka Radek arvas, et fašism on kõige kõige nõrgem kontrrevolutsiooniline jõud Euroopas.

Viini ja Londoni Internatsionaalide liitumist hindas kongress isegi positiivse nähtusena - kahe vastase asemel jäi üks.¹

Rahvusvahelist olukorda hinnati kongressil eba-püsivana. Eksisteerivat terava kriisi võimalus. Sellises olukorras omab erilist tähtsust subjektiivne faktor. Kommunistid peavad olema valmis tegutsemiseks. Koloniaal- maades tuleb toetuda rahvuslõukku liikumist, arendades selle sotsiaalset külge.²

Ühisrinde taktikat hindas kongress kui ainuõiget teed töötajate enamuse enda poole võtmisel.

¹ Доклады, lk. 298.

² Samas, lk. 299.

Reformistid tahavad lahkhelisid, kommunistid ühinemist.

Ühisrinde taktika kasutamist määritleb kongress järgmiselt: 1) Kommunistid asuvad masside etteotsa võitluseks nende igapäevaste eluliste huvide eest. 2) Ühiseks võitluseks tuleb astuda läbirääkimistesse Amsterdami Internatsionaali esindajatega. 3) Ühisrinne ei tähenda töölisparteide organisatsioonilist ühtsust 4) kommunistidel peab alati olema tegevusvabadus kodanluse ja sotsiaaldemokraatidest reeturite suhtes.

"Ühisrinde taktika ei ole midagi muud kui kommunistide ettepanek teostada ühist võitlust kõigi töölistega, kes kuuluvad teistesse parteidesse või gruppidesse ja kõigi parteitute töölistega tööliklassi elementaarsete eluliste huvide kodanluse vastu kaitsmise nimel."

Tuleb kasutada iga võimalust organisatsiooniliste tugipunktide loomiseks - vabrikute tehasekomiteed, tegevuskomiteed, tööliste kontrollkomisjonid jne.

Kongressi otsustes vilkaatas aga ka mõte ühisrinde kohta, mis hiljem muutus ainumääravaks. Tõeline ühisrinde taktika teostamine võib lähtuda ainult alt, vanetatult tööliismasside sügavusest."

See seisukoht aga ei leidnud IV kongressil veel erilist rõhutamist ega väljatoomist. Läbirääkimised vaenulike töölisparteide juhtidega peeti lubatavaks, kui massid on neist teadlikud. Märgitakse, et igal maal on ühisrinde taktika elluviimisel omad tingimused.

Ühisrinde küsimuse juures aga ei ole Komiteeri IV kongressi otsustes juttu talupoegadest ja väikekodanlusest.

¹ Dokyumentimoi, lk. 300.

² Samas, lk. 300.

Olukorras, kus kodanluse ~~kukutamise~~ rahvusvahelises ulatuses ühe hoobiga ei olnud õnnestunud, tuli kongressil tegelda järk-järguliselt toimuva kapitalistliku korra nävitamise küsimusega.

Vaheastmeks kapitalistliku valitsuse ja proletariaadi diktatuuri vahel pidi saama töölisvalitsus.

"Kui üldist agitatsioonilist loosungit töölisvalitsust (või töölis-talupoegade valitsust) võib kasutada peaaegu igal pool." ¹

Poliitilise loosungiga tuleb kasutada seal, kus kodanluse olukord eriti kõike. Riigiparaat peab minema töölisvalitsuse kätte ja nii tuleb tugevdada tööliklassi positsiooni. Töölisvalitsuse tähtsamad ülesanded peaksid olema : 1) Proletariaadi reivastamine 2) Kontrrevolutsioonäärde desarmeerimine 3) Kontrolli sisseseadmine tööstuse üle. 4) Rikaste maksustamine 5) Kontrrevolutsioonilise kodanluse vastupanu murdmine. Selline valitsus peab toetuma töölisorganisatsioonidele, olema välja kasvanud võitlusest. "Kuid ka töölisvalitsus, mis on kujunenud parlamentlikust jõudude rühmitamisest - s.o. parlamentlikus jõudude teekimisega valitsus, võib viia revolutsioonilise töölisliikumise elavnemisele." ²

Revolutsioonis avaldati siiski mõtet, et selline situatsioon nähtavasti ikkagi lõpeb kodusõjaga. Töölisvalitsusest oli kommunistidel võimalik osa võtta ka koos teiste töölisparteidega. "Teatud tingimustes kommunistid peavad ilmutama valmisolekut moodustada töölisvalitsus koos mittekommunistlike töölisparteidega ja töölisorganisatsioonidega." ³

Kommunistide osavõtuks olid vajalikud järgmised tingimused: 1) Valitsusliikmed peavad olema kommunistliku partei kontrolli all 2) Valitsusest osavõtjad peavad olema tihedas seoses revolutsiooniliste massiorganisatsioonidega. 3) Kommunistlik partei säilitab oma näo ja agitatsioonivabaduse.

¹ Dokymetnoy, lk. 301.

² Samas, lk. 301.

³ Samas, lk. 301.

Töölisvalitsuse loosungil on omad hädaohud, märgiti kongressi otsustes.

"Igasugune kodanlik valitsus on samaaegselt ka kapitalistlik valitsus, ent mitte igasugune töölisvalitsus ei ole tõeline proletaarne, sotsialistlik valitsus." ¹

Kongressil loetleti 5 eri töölisvalitsuse liikiliberaalne töölisvalitsus, sotsiaaldemokraatlik töölisvalitsus, tööliste-talupoegade valitsus, sotsiaaldemokraatlik -kommunistlik koalitsioonivalitsus, tõeline proletaarne töölisvalitsus, mis võib puhtal kujul teostatav olla ainult kommunistliku partei poolt. Tööliste -talupoegade ja sotsiaaldemokraatlik -kommunistlikku valitsust ei saa lugeda proletariaadi diktatuuriks, ent nad on selle lähtekohaks. ²

Küsimuse sellisest esitusest tuleb siis järeelda, et õige töölisvalitsus on proletariaadi diktatuur. Sellisel seisukohal olnud Zinovjev juba enne Täitevkomitees.

Kui võtta kokku see, mis IV kongressi otsustes on töölisvalitsuse kohta öeldud, siis ei saa sellist üldistust teha, põhiliselt käsitati töölisvalitsust ikkagi proletariaadi diktatuuri eelastmena.

Kongress väljendas arvamist, et tööliste enamik soovib töölisorganistasioonidele ühinemist. See soov on ka reformistlikel juhtidel.

Töölisklassi ühinemine ei ole antud perioodil siiski võimalik, sest reformistid on seotud oma maa kodanlusega.

Komiteeni arvates oli õige Saksamaal töölisvalitsuse loosungi püstitamine.

¹ Dokyumentoi, lk. 302.

² Samas, lk. 302.

Kui reformistid lükkavad koostöö tagasi, tuleb sellest teatada massidele. Kui võtavad vastu, siis tuleb süvendada loosungit.

"Ühtse töölisrinde all tuleb mõista kõigi tööliste ühtsust, kes soovivad võidelda kapitalismi vastu, seega ka tööliste, kes lähevad veel anarhistide, sündikalistide jne. järel."¹

Komiteerni IV kongressil vastuvõetud teesid ametiühingute kohta rõhutavad ametiühinguliikumise ühtsuse vajalikkust.² Teesides mõisteti hukka Amsterdami Internatsionaali, aga ka anarhistide ja sündikalistide lõhestav tegevus.

Tuleb ühendada paralleelselt tegutsevad ametiühingute keskused - Hispaanias, Prantsusmaal, Tšehhoslovakkias.

Reformistlikes ametiühingutes peab olema kommunistlik ferment. Ei tohi lasta kommunisti ametiühingutest välja visata.³

Ühisrinde küsimus peegeldub ka Komiteerni IV kongressi teesides Ida küsimuse kohta. Idas tuleb moodustada ühtne imperialismivastane rinne. Seal areneb rahvuslik - revolutsioonilises liikumises on eesmärgiks rahvuslik ühinemine ja riikliku sõltumatuse saavutamine.³

Komiteern toetab igasugust imperialismivastast liikumist, ent ainult revolutsiooniline liikumine võib viia massid võidule. Ühisrinne peab läänes paljastama sotsiaaldemokraatiat, idas kodanliku nationalismi kõikimisi. Töölisklass peab saavutama oma iseseisva koha selles rindes.⁴

Komiteern asus seisukohale, et revolutsioon koloniaalmaades võib võita ainult koos proletaarse revolutsiooniga eesrindlikes maades. Tuleb nõuda tihedat liitu Nõukogude Venega, tuleb võidelda demokraatia eest.

1 Dokyumenty, lk. 310.

2 Samas, lk. 314.

3 Samas, lk. 318.

4 Samas, lk. 323.

Agraarküsimust käsitledes märkis kongress, et võitluses suurmõismike ja suurkapitalistide vastu on kehviktalupojad ja väikerentnikud tööstusliku ja põllumajandusliku proletariaadi loomulikud võitluskaaslased. Keskmik tuleb neutraliseerida. Tuleb esitada talurahva huvet kajastavaid konkreetseid nõudmisi - spekulatiivse ja liigkasuvõtliku kapitali tegevuse piiramise, masinate ja väetiste müüki odavama hinnaga, rendimaksu alandamist mõismike maa konfiskeerimist jne. "Puhtproletaarsetele ja poolproletaarsetele elementidele kodanlik agraarreform ei või anda midagi." ¹

Konfiskeeritud maad on soovitatav säilitada suurtes tükides, kus feodaalsed igandid on tugevad, seal võib maad talupoegadele välja jagada.

Komiteerni IV kongress jätkas III kongressi tööd. Ühisrindede poliitika sai uue kinnituse ning seda arendati mitmes osas edasi. Selliseks uueks osaks ühisrindede taktikas oli töölisvalitsuse loosung, mis komiteeris mõtet järk-järgulisest üleminekust sotsiaalistlikule korrale.

Kui uskuda Radeki sõnu, mida ta ütles V kongressil, ² siis töölisvalitsuse idee ning mõtted koostööst sotsiaaldemokraadiga ei leidnud kongressil erilist vastuseisu. Otseselt ühisrindede taktika vastu astusid välja Bordiga ja Fischer. ³ Nagu kongressil märgiti, just Itaalias ja ka Prantsusmaal ei võetud ühisrindede taktikat kasutusele. Komiteerni IV kongressi otsuseid arendati edasi Komiteerni Täitevkomitee III laiendatud pleenumil juunis 1923. a.

Pleenum laiendas töölisvalitsuse loosungit töölis-

¹ Dokyumenty, lu. 332.

² Dokumenty, lu. 150-151.

talupoegade valitsuse loosungiks. Asuti seisukohale, et töö-
tava rahva massid koosnevad töölistest ja talupoegadest.
Üksikult ei suuda töölised ega talupojad kapitalist-
likku korda hävitada. Linnaproletariaat peab enda poole
võitma põllumajandusliku proletariaadi, poolproletaar-
lased ehk partsellit talupojad ja väiketalu-
pojad, kes ka-
saavad kasu proletariaadi võidust. Need kolm gruppi
moodustavad talurahva enamuse.¹

IV kongressi otsustele anti poliitiline vorm
töolis-talupoegade valitsuse näol. Pleenum märkis, et
Kominterni poolt ei ole maal tegelikult tööd tehtud.
Sellise nähtuse põhjusena toodi esile II Internatsio-
naali halva traditsiooni jätkamine, ebaõige suhtumine
talurahvasse, proletariaadi klassivõitlusse kitsas mõist-
mine. "Kommunistlik partei peab olema valmis juba hom-
me võitma kodanlust ja seepärast juba täna on tema
ülesandeks püstitada endale üldrahvalikke eesmärke
ning püüda tõmmata proletariaati toetama kõik need
elanikkonna kihid, kes oma sotsiaalse asendi tõttu
võivad otsustada minutil osutada niiviisi toetust
proletaarsele pöördele."²

Pleenum rõhutas, et töolis-talupoegade valitsuse
loosungi püstitamine ei tähenda proletariaadi dik-
tatuurist loobumist. "Vastupidi, töolis-talupoegade
valitsuse loosung, laiendades praeguse eponhi tingi-
mustes ainuõige ühisrindede taktika läbiviimise baasi,
on tee proletariaadi ~~diktatuurile~~ diktatuurile."³

Uue loosungi hädaohudena toodi esile, et talu-
rahvast ei tohi käsitada ühtse massina, ei tohi asuda
koostööle reaktsiooniliste talurahvaparteidega. Partei
ei pea muutuma tööliste-talupoegade parteiks, vaid peab
jääma tööliklassi parteiks.⁴

¹ Dokumentid, lk. 369.

² Samas, lk. 371.

³ Samas, lk. 371.

⁴ Samas, lk. 372.

Käsitleti ka II ja II 1/2 Internatsionaali ühine-
mist Hamburgis. II 1/2 Internatsionaal ilmselt kapitu-
leerus II Internatsionalismi ees. Kui sõjajärgne II In-
ternatsionaal kujutaw puudustele vaatamata endast
arvestatavat tegurit, siis uuendatud II Internatsio-
naal on surnult sündinud laps. Komintern peab seda pal-
jastama, ent tuleb lähtuda sealjuures ühtse rinde tak-
tikast.¹

Pleenumil märgiti veelkord, et kommunistid peavad töö-
tama reformistlikes ametiühingutes. Reformistlikest
ametiühingutest välja heidetud töölised peavad astuma
revolutsioonilistesse ametiühingutesse, ent enne tuleb
kasutada kõiki võimalusi reformistlikesse ametiühingu-
tesse tagasipöördumiseks.²

Käsitleti ka veelkord fašismi probleemi. "Kogu maa-
ilma töölisklassi ähvardab tema itaalia vendade saa-
tus." Leiti, et fašism olevat siiski lagunemas, mida töö-
lisklass peab kiirendama. Tuleb takistada keskkihtide
ja mahajäänud tööliste üleminekut fašismi poolele.

Märgiti, et Itaalia kommunistid ei ole täitnud
Kominterni otsuseid ühisrinde kohta, On innustunud Ser-
rati kritiseerimisest. Tuleks moodustada blokk sotsia-
listidest ja kommunistidest fašismi vastu.⁴

Aastail 1921-1922. a. töötati välja Kominterni poolt
põhiseisukohad maailma kommunistliku liikumise jaoks.
Põhiliseks võitlusmeetodiks pidi saama töötajate ühis-
rinde loomine kapitalismi vastu.

Kominterni III kongressi otsuste põhjal tuli Ühis-
rindesse kaasa tõmmata talurahvast, linnaväikekodan-
lust, ametnikke, intelligentsi. Eelkõige tuli kommunistidel
võita muidugi töölisklassi enamus, mida tuli teha võit-
luses tööliste kõige elulisemate huvide eest. "Ainult
astudes proletariaadi praktilise võitluse etteotsa, ainult

¹ Dokumendid, lk. 374-376.

² Samas, lk. 379.

³ Samas, lk. 381.

⁴ Samas, lk. 388-390.

innustades seda võitlust, kommunistid võivad tegelikult võita proletariaadi laiad massid võitluseks diktatuuri eest." ¹

IV kongress andis ühisrinde loosungile poliitilise vormi töölis-talupoegade valitsuse näol.

ühisrinde taktika küsimuste käsitlemine Kominternis 1921 - 1922 näitab, et üldiselt asuti asjalikele seisukohtadele, ent paljud formuleeringud jäid liiga üldisteks. Oli märgata tunduvat lõhet vastuvõetud otsuste ja suure hulga kommunistide vaadete vahel.

¹ Dokyumenty, la. 188.

K O L M E I N T E R N A T S I O N A A L I
E S I N D A J A T E K O N V E R E N T S B E R L I I N I S .

Alanud kapitalistide pealetung tööliklassi elutasemele tekitas laiades tööliismassides tõsist rahutust. Üha rohkem poolehoidu hakkas omandama tööliste ühiste väljaastumiste idee. Sellist olukorda ei saanud eriti II 1/2 Internatsionaali juhtkond jätta mitte arvestamata.

Tegevusühtsuse ja rahvusvahelise proletaarse konverentsi kokkukutsumise küsimused olid päevakorras II 1/2 Internatsionaali konverentsidel Pariisis ja Frankfurdis 1922. a. veebruaris.

Peatähelepanu nendel konverentsidel oli siiski pühendatud muudele küsimustele - reparatsioonimaksudele, desarmeerimisele, sõjavõlgadele jne.¹

II 1/2 Internatsionaali juhtkond asus rahvusvahelise proletaarse konverentsi kokkukutsumise ning Kominterniga läbirääkimiste suhtes pooldavale seisukohale. II Internatsionaali juhtkond aga esitas Kominternile tingimusi, mis pidid olema lahendatud Kominterni poolt enne konverentsi.

Nõuti rahvastele enesemääramise andmist (Gruusia), poliitiliste vangide vabastamist Venemaal, loobumist kommunistlikust propagandast ametiühingutes.² Sellise küsimusele lähenemisega andis II Internatsionaal mõista, et Komintern on täielikult Nõukogude valitsuse tööriist.

Pärast kahe mittekommunistliku internatsionaali läbi -

---

¹ Морозовский, стр. 162.

² Самас, стр. 163.

rääkimisi 1922.a.märtsis Frankfurdis Maini ääres, esitas II 1/2 Internatsionaal Kominternile kutse võtta osa läbi-rääkimistest kolme internatsionaali esindajate vahel töö-lisklassi tegevusühtsuse saavutamiseks.

Kominterni TK I laiendatud pleenum arutas seda üles-kutset. Otsustati konverentsist osa võtta. Kominterni arva-tes pidi kavatsetavast konverentsist osa võtma kõik töö-lisorganisatsioonid. Konverentsi põhiülesandeks pidi saama töö-lisklassi kaitsevõitluse organiseerimine pealetungiva rahvusvahelise kapitalismi vastu. Kominterni Täitevkomitee märkis ära kapitalistide pealetungi tugevnemise töö-lisklas-sile.

"Sellise asjade olukorra juures peavad kõik tööli-sed viivitamatult ühinema, et kaitsta oma elementaarseid, põhilisi huvisid. Kes nendes tingimustes keeldub äsa võtmast kõigi töötajate ühisest rindest, see näitab, et tegelikult on ta ühisrinde pooldaja kodanlusega tööliste vastu." ¹

Tulevasel konverentsil tuleks arutusele võtta ainult praktilist tähtsust omavaid küsimusi.

Edasine kirjavahetus kolme internatsionaali vahel viis selleni, et lepiti veel kokku enne rahvusvahelise kon-verentsi kokkukutsumist läbi viia kolme internatsionaali esindajate eelnõupidamine Berliinis.

Kominterni esindajad - Zetkin, Radek, Buhharin, Sen-Kata-jama jt. sõitsid Frankfurti, kus algasid eelnõupidamise eel-läbirääkimised. Lepiti kokku, et iga internatsionaali esin-dab 10 otsustava häälega delegaati, kokkutuleku presiidiumi pidid kuuluma Show (II Internatsionaal), Friedrich Adler (II 1/2 Internatsionaal) ja C. Zetkin (III Internatsionaal). Inter-natsionaalide Täitevkomiteede liikmed võisid kokkutulekust osa võtta nõuandva häälega. ²

Kolme internatsionaali esindajate kokkutulek algas 2. apr. Riigipäevahoones Berliinis. II 1/2 Internatsionaali dele-gatsiooni kuulusid F. Adler, Crispin, Longuet, Martov, Bauer jt.

II Internatsionaali esindasid: Vandervelde, Wels, Macdo-nald, Tseretelli jt.

---

¹ Коммунистический Интернационал
 в документах. 1919-1932. Москва, 1933. Сдаср. лш.
 Документы, лк. 270.
² Мотилевский, лк. 165.

II Internatsionaali esindasid: Vandervelde, Wels, ~~Maid~~ MacDonald Tseretelli jt.

Avaistungil esines esimesena kõnega F.Adler, kes toonitas, et on kätte jõudnud aeg, mil võib teha katsed ühistööks piiratud ulatuses. Et kõnesolev kokkutulek üldse teoks sai, on juba tunduv edusamm. Ei ole mõtet hellitada illusioone, ent proletariaadi olukord nõuab ühist tegevust. Ühisrinne ei pea tähendama vastuolude kinnimätsimist. Kokkutuleku ülesandeks ei saa olla kolme internatsionaali organisatsiooniline ühendamine. See võiks toimuda alles kaugemas tulevikus. Ent on võimalik organiseerida töölisklassi ühiseid väljaastumisi, mis antud momendil oleksid eriti vajalikud, sest raha väärtuse langus, tööpuudus ja teised sõja tagajärjed on muutnud proletariaadi olukorra eriti raskeks. Genua konverentsi eel peavad ka töölised ühinema." Meie poolt kokkukutsutud konverentsi mõtet ma näen selle küsimuse lahendamises, et kas võib praegu luua need ühise töö eeldused. Ent ühised väljaastumised - see tähendab: kokkulepe üldistest loosungitest, ajast millal väljaastumine peab toimuma ja vahenditest, millega see tuleb läbi viia",¹ märkis Adler.

Reformistliku ja revolutsioonilise suuna erinevus Adleri järgi seisvat selles, mida asetatakse siiplaanile - tänase või homse päeva ülesanded. Ollakse erineval arvamusel selle homse päeva kauguses." Aga millal just saabub see homse päev, see päev, tõeliselt suure viimase võitluse päev - see on meid lahutav küsimus".² Adler kinnitas, et kõik tahavad võitlust. Ta pidas ühise võitluse tingimusteks klassivõitluse, kapitalismi kaotamise ja proletariaadi ühise väljaastumise tunnistamist. On tarvis leida ühine platform käesoleva minuti võitluseks, lõpetas Adler.³

Kominterni nimel esines C.Zetkin, kes luges ette vastava avalduse. Esmakordselt peale 1914.a. juulit on tegemist lõhestatud töölisliikumise ühise kokkutulekuga, märgiti Kominterni avalduses. Komintern pidas seepärast vajalikuks seletada tekkinud lõhestumise põhjusi ja iseloomu. Lõhe töölisliikumises kestab,

¹ Международная социалистическая конференция.
Объединенное заседание Исполкомов трех Интернационалов.
Стенографический отчет. Москва, 1922. Екслар. 107.
Международная, лк. 9

² Самар, лк. 10.

³ Самар, лк. 11

kuni osa töölisi on koalitsioonis kapitalismi esindajatega ning ei võitle poliitilise võimu võtmise eest proletariaadi kätte. Töölisklassi lõhestumine on üks kapitalismi tugevuse allikaid. Et töölisklass ei ole tervikuna mõistnud proletariaadi diktatuuri vajalikkust, siis internatsionaalide organisatsioonilise ühinemise mõte oleks utoopiline ja kahjulik. Töölisklass peab lahkhelidele vaatamata siiski ühiselt asuma kaitse lahingu-tele pealetungiva kapitalismi vastu. Peale maailmasõja lõppu oleks olnud töölisklassil võimalik võtta võimu ühe rünnakuga. Seda takistas aga masside kõhklemine, reformistide poolt levitatavad demokraatlikud illusioonid, reformistide otsene või salajane koalitsioon kodanlusega.

Proletariaat peaks ühinema, et takistada sõjas võidetud maade röövimist, Nõukogude Venemaa ning koloniaalmaade röövimist, proletariaat peaks võitlema Versailles'i rahu hävitamise eest, Nõukogude Venemaa tunnustamise eest, kontrolli kehtestamise eest tootmises. ¹

Tulevasele rahvusvahelisele konverentsile tuleks kutsuda kõigi töölisorganisatsioonide esindajad - Profinterni, Amsterdami Internatsionaali, sündikalistide, Ameerika Tööföderatsiooni esindajad. Tuleks kutsuda ka anarhistide esindajad - neid pole küll palju, kuid nad on ainsad revolutsionäärid. Nendega on suuri lahkhelisi, ent sellise liikumise tekkimises on tegelikult süüdi parempoolsed. Rahvusvaheline tööliste konverents tuleks kokku kutsuda võimalikult kiiresti, sest kapitalistid on kogunemas Genuasse. On tarvis abistada Nõukogude Venemaad. Kapitaliste tuleb Genuas sundida tunnustama tööliste õigust 8 t. tööpäevale, tegelema tööpuudusega jne.

Komintern soovitas tulevasel rahvusvahelisel konverentsil arutada praktilisi küsimusi - kaitse kapitali pealetungi vastu, võitlus reaktsiooni vastu, võitluse ettevalmistamine uute imperialistlike sõdade vallapäästmise vastu, Venemaa taastamise abistamine, Versailles'i lepingu ja purustatud alade taastamine. ²

II Internatsionaali seisukohad esitas Vandervelde, kes asus kohe

---

¹ Менсгунарофф, lk. 13.

² Samas, lk. 14.

kaitsma Versaille'i lepingut, öeldes, et kui ei täideta selle tingimusi, siis kannatavad proletaarlased mitmel maal, koos saksa proletariaadiga võidavad aga ka Stinnesed. Vandervelde lubas mitte hakata diskuteerima nende süüdistuste üle, mis II Internatsionaalile esitati. II Internatsionaal ei võta endale mingisuguseid kohustusi tulevase konverentsiga seoses. Kohtumine Berliinis näitab, kas selline konverents on võimalik. II 1/2 Internatsionaali delegaate nimetas Vandervelde sõpradeks, Kominterni omi Moskva delegaatideks.¹

Vandervelde rääkis ühise võitluse vajalikkusest kapitalistliku ja monarhistliku reaktsiooni vastu. Tuleb võidelda ka sõjaühing ning selle vastu, et kapitalistid võiksid moodustada rahvusvahelise konsortsiumi maailma, sealhulgas Venemaa, ekspluateerimiseks. Ei saa olla juttugi 1914. a. eksisteerinud internatsionaali taastamisest. Tulevase konverentsi päevakord peab olema ette määratud. II Internatsionaalil pole midagi ühiste väljaastumiste vastu. Vandervelde väitis, et nemad olevat abistanud Venemaad poolakate pealetungi ning Volgamaa nälja ajal.

Konverentsi kokkukutsumiseks on vajalik miinimum üksmeelt ja eriti usaldust. Konverentsi kasulikkuse kohta ütles Vandervelde: "Sellele ma vastan avameelselt: kui see konverents on ainult meie lahkkelide võitlusväljaks ja toob kasu mõningatele algatustele, mis on suunatud selle või teise Internatsionaali vastu, siis ta seda kasu ei too ja me keeldume sellest osa võtmast."² Vandervelde viitas mõningatele Kominterni dokumentidele, mis andvat alust oletada, et ühise rinde loosung on Kominterni poolt püstitatud II ja II 1/2 Internatsionaali lämmatamiseks. Ta tõi esile ka neid hinnanguid, mida Kominterni poolt oli antud II Internatsionaali juhtivatele tegelastele. "Mõnedes kommunistlikes ringkondades on tavaks nimetada reetmiseks seda, kellega lähed lahku printsiipiaalsetes küsimustes",³ märkis Vandervelde.

Ta leidis ka, et kui nemad on eksinud, siis on nad eksinud koos oma proletariaadiga ja selle kasuks. C. Zetkini sõna-

¹ Менгынэрогнона, lk. 16

² Самар, lk. 17-18.

³ Самар, lk. 18.

võttu hindas ta suhteliselt mõõdukaks. Vandervelde püstitas II Internatsionaali poolt Kominternile tingimused, ilma mille täitmata nemad ei saavat osa võtta kavatsetavast konverentsist. Vandervelde nõudis garantiid, et kommunistid ei hakka moodustama rakukesi ametiühingutes ja neid lõhestama. Teise nõudmisena esitas II Internatsionaali esindaja Gruusia küsimuse eelneva lahendamise, millise riigi ta väitis olevat langenud kommunistliku imperialismi ohvriks, Kolmandaks nõudis ta poliitiliste vangide küsimuse lahendamist, kes peale tsaarivanglast vabanemist pidavat nüüd vaevlema Kominterni vanglates.¹

Vandervelde küsis: "Esimene küsimus on selles: kas te tulete konverentsile selleks, et püüda koos tugevdada meie ühist väljastumist või selleks, et meid nõrgestada ja lõhestada? Kui kongress toimub, kas antakse siis võimalus vabalt valida oma delegaate nendele rahvastele, kes praegu on ilma jäetud oma saatuse otsustamisest - ukrainlastele ja grusiinlastele?"²

II 1/2 Internatsionaali seisukohti esitas P. Faure, kes ütles, et nende internatsionaal tegutseb Viini kongressil 1921. aastal vastuvõetud otsuste põhjal ning püüab ühendada kõiki proletaarseid parteisid kapitalismi vastu. Ühine rinne võib teoks saada siis, kui omavaheline võitlus toimub ainult mõtterelvaga, aga mitte ühe partei poolt terroristlike võtete rakendamisega teise partei vastu. II 1/2 Internatsionaal taatas P. Faure suu läbi, et esseeridele surmanuhtluse rakendamine 4 aastat tagasi kodusõja käigus sooritatud tegude eest teeks konverentsi kõlbeliselt võimatuks.

P. Faure märkis siiski, et ka mitmete teiste maade sotsiaaldemokraatlikud parteid on teinud samasuguseid asju. Kõik sotsialistlikud parteid peavad kindlustama mõttevabaduse ja vangide vabastamise. Ei olevat mõtet arutada kõiki vaidlusaluseid küsimusi antud kokkutulekul.³

Kokkutulnud kolme internatsionaali esindajate seisukohad olid seega üsnagi erinevad. II ja II 1/2 Internatsionaalide esindajad esitasid eeltingimusi rahvusvahelise konverentsi kok-

¹ Мензгукарогна, lk. 19.

² Samas, lk. 20.

³ Samas, lk. 23.

kukutsumise juhuks. III Internatsionaal ei esitanud eeltingimusi vaid tuli välja küllaltki konkreetsete ettepanekutega praktiliseks tegevuseks. Kõigi kolme internatsionaali esindajad asusid ühisele seisukohale, et rahvusvahelise töölisliikumise organisatsioonilist ühtsust ei ole lähemas tulevikus võimalik saavutada. Lahkarvamusi ei olnud ka selles mõtte, et ühiselt tunnistasid tööliklassi rasket olukorda ning vajadust kapitalistidele vastu astuda.

Tingimused, mida II Internatsionaal esitas Kominternile ning millega II 1/2 Internatsionaal mõnevõrra pehmemates vormides ühines, ei tulnud muidugi ootamatult, nende asjade päevakorda võtmisega oldi juba varem ette arvestatud.

Berliini konverentsi edasine käik jätkusgi peamiselt vaidlustega nende Kominternile esitatud tingimuste ümber.

Radek ütles oma esimeses sõnavõtus, et Komintern ei ole esitanud mingisuguseid tingimusi konverentsi kokkukutsumiseks. Ta tõi esile Vandervelde jt. reformistide osa I maailmasõja puhkemises; Versailles'i rahu sõlmimises. Radek deklareeris, et Komintern ei saa niisuguste tegelaste suhtes omada kübetki usaldust, kes on osalised näiteks R. Luxemburgi ja K. Liebknechi tapmises.¹ "Teie tulite sellele konverentsile, sest te olite selleks sunnitud, te olite maailmarevolutsiooni relvaks ja nüüd te peate, kas te tahate seda või ei, saada relvaks võitluses proletariaadi huvide eest,"² märkis Radek. Komintern ei saa reformistide ja tsentriste usaldada niipalju, et koos nendega võidalda proletariaadi diktatuuri eest, ent võib võidalda ühiselt proletariaadi leivatüki eest, desarmeerimise eest ja sellisel juhul hinnatakse neid juba mitte mineviku vaid oleviku tegude eest. Radek vastas õige teravalt Vanderveldele Ukraina ja Versailles'i rahu kohta. Gruusiaga seoses ütles Radek, et Venemaa ei saanud jääda üksikõikseks Bakuu nafta saatuse suhtes ning selles, kuidas Gruusia valitsus abistas valgekaartlasi, sellepärast aidatigi kukutada Gruusia valitsust. Kui II Internatsionaali esindajad tahavad tu-

¹ Менгучкаповская, lk. 23

² Samas, lk. 24

levasel konverentsil näha esseeride esindajaid, siis on see võimalik, sest peale Venemaal areteeritute on veel teisigi esseere olemas. Kui üldse hakata vaidlema areteerimiste üle, siis tuleks päevakorda võtta ka proletariaadi tagakiusamine Saksamaal, sotsiaaldemokraatia osa selles. Kõnealla võiks tulla esseeride vahetamine märtsilahingutest osavõtnute vastu. Komintern ei saa lubada esitada endale tingimusi nende poolt, keda 9/10 töölistest ei usalda. Radek oli nõus, et moodustatakse komisjon, kes kontrolliks Nõukogude Venemaal olevaid materjale Gruusia valitsuse valgekaartliku tegevuse kohta.

Kui Kominternile jätkatakse tingimuste esitamist, siis Kominterni delegatsioon arutab tekkinud olukorda uuesti¹. Radek vihjas seega Kominterni delegatsiooni kokkutulekult lahkumise võimalusele.

Macdonald (II Internatsionaal) esines mõnevõrra tagasihoidlikumas toonis kui Vandervelde, ent sisuliselt midagi uut ta ei öelnud. Tema arvates Zetkini kõne kokkutulekul tekitas lootust, mida aga Radeki kõne olevat vähendanud. Radek ei olevat vastanud esitatud küsimustele sisuliselt. Zetkini kõne olevat tekitanud teatavaid lootusi ühtse rinde võimalikkuse kohta. Ka Macdonald nõudis Kominternilt garantiisid kommunistliku õõnestustegevuse vastu: "Kas te tulete meie juurde nuga selja taga et kindlamalt lüüa meid, kui me tuleme lähemale?"²

Macdonald nõustus Radekiga Gruusia küsimuses komisjoni moodustamisega. Ta ei eitand ka inglise ohvritseride vastu - tust 26 Bakuu komissari ja Saksa valitsuse vastutust R. Luxemburgi ja K. Liebknechi tapmise eest, ent väitis Nõukogude Venemaad toimivat ise samal viisil. Komintern peab enne rahvusvahelise konverentsi kokkukutsumist nõustuma järgmiste tingimustega: 1) Kommunistlike rakukeste mitteloomine 2) Komisjoni moodustamine kolme internatsionaali esindajatest Gruusia küsimuse uurimiseks 3) Poliitiliste vangide vabastamine Kurjategijate üle tuleb mõista kohut rahvusvahelise sots. kaitse ja kontrolli all.³

¹ Мерцгунарогнаа, lk. 27.

² Samas, lk. 29.

³ Samas, lk. 33.

Nõuandva hääleõigusega viibisid kokkutulekul Itaalia sotsialistid. Nende esindaja Serrati kõne oli tunduvalt erinev II ja II 1/2 Internatsionaali esindajate sõnavõtudest. Serrati esitas oma esinemise alguses küsimuse - milleks on üldse kohale tulnud, kas üksteise süüdistamiseks või proletariaadi ürituse edasiviimiseks? Vanderveldel pole õigust süüdistada ainult Kominterni tehtud vigades. II Internatsionaal on teinud veelgi rohkem vigu ning seda veel koostöös otsevaenlase - kodanlusega. Macdonaldit kuulates ei saa aru, kas on kokku tulnud poliitikud või moralistid. Revolutsiooni ajal on terror vajalik, kui II Internatsionaali esindajad oleksid samasuguses olukorras, teeksid ka nemad venelaste kombel. Esitatud tingimused ja küsimused on ehk iseenesest õigedki, ent Vene revolutsiooni raskel ajal ei tohi neid esitada. Serrati väljendus ka selles mõttes, et ega uute väikeriikide tekkimine polegi nii tervitatav nähtus, sest need võivad muutuda imperialistide tööriistadeks. Kui luuakse komisjon, siis peaks see uurima ka Kongo, Tuneesia jne. küsimusi. Ajalugu oli Serrati käsitluses fataalne protsess, milles inimestel palju kaasa öelda ei olegi. Itaallaste arvates ei ole õige esitada Kominternile tingimusi. Kommunistlike rakukeste suhtes Serrati väitis, et kui sotsiaaldemokraatia on tugev, siis pole põhjust neid karta. Kodanlusega II Internatsionaal koostööd ei kartnud. See koostöö "mürgitas" Serrati väljenduse järgi II Internatsionaali. Ta arvas ka, et venelastel on omad patud. Ühise rinde loomine tugevdaks ka Venemaad.

Serrati seisukohad olid lähemal Kominterni omadele kui II või II 1/2 Internatsionaalile. Berliini konverentsil püüdis II 1/2 Internatsionaal kujutada endast kõige õigemad suunda töölisliikumises - "kuldsel keskteel" käijaid. Sellest seisukohast lähtudes püüdsid selle internatsionaali esindajad konverentsil esineda kohtumõistjana kahe äärmuse - II ja III Internatsionaali suhtes.

Международная, с. 35.

Selles mõttes oli tüüpiline Otto Baueri sõnavõtt. On tarvilik ühineda, kuid mingi moraalne alus peab ikka olema, väitis see Austria esindaja. Gruusiat tuleb käsitleda erandjuhtumina, sest tegemist olnud kahe sotsialistliku valitsusega. Ka II Internatsionaal on rikkunud rahvaste enesemääramisõigust. II 1/2 Internatsionaal on täieliku rahvaste enesemääramisõiguse pooldaja ja nõuab ka sotsialistlikus riigis kõigile proletaarlastele ja sotsialistlikele parteidele tegevusvabadust, millest ei ole alati kinni pidanud ka II Internatsionaal. Gruusia peab uuesti saama poliitilise vabaduse ja sõltumatuse, ent mitte nii nagu seda soovib III Internatsionaal. Tuleb luua ühisrinne, ühiselt välja astuda proletariaadi huvide eest, küllap laheneb siis ka see küsimus.¹ Genua konverentsi eel ei tohi sotsialistid tüliga lahku minna.

II Internatsionaal ei peaks pöörama niipalju tähelepanu sellele, mida kommunistid räägivad, see võib väga kiiresti muududa.² Et Kominterni delegaatidel on konverentsi raske - selles on nad ise süüdi. Komintern ei saaks sellest märgatavalt kahju, kui loodaks komisjon Gruusia küsimuse uurimiseks ja kohus Moskvas esseeride üle toimuks rahvusvahelise sotsialistide kontrolli all. II 1/2 Internatsionaal on valmis olema vahendajaks III ja II Internatsionaali vahel.³

Teistkordselt sõna võtnud Radek esines eelnevaga võrreldes märksa mõõdukamalt. Gruusia kohta märkis ta, et selle riigi juhid muutusid iseseisvuse pooldajateks pärast Oktoobrirevolutsiooni. Nõukogude Venemaasse tuleks suhtuda kui kogu maailma proletariaadi ühisesse üritusse. "Meie ei usalda II Internatsionaali parteisid ja me ei või teeselda, et meil see usaldus on. Aga siiski me räägime: jutt on sellest, et töölistel nõuavad ühist võitlust ja me räägime: alustagem seda!"⁴ märkis Radek. Ta nõustus, et moodustataks komisjon Gruusia küsimuse uurimiseks. oli nõus ka sellega, et Vandervelde esi-

¹ Международная, lk. 43

² Samas, lk. 44.

³ Samas, lk. 45.

⁴ Samas, lk. 56

nes esseeride kaitsjana. Radek rõhutas, et Venemaa ei ole II Internatsionaali protektoraadi all.¹

Kolme internatsionaali esindajate 3. istung algas mitmekordse edasilükkamise järgi.

Adler teatas läbirääkimiste tulemused, mida ta hindas paremateks kui esialgu oli võinud oodata. Adleri sõnavõttust nähtus, et oli toimunud terav võitlus, enne kui suudeti vastu võtta ühine deklaratsioon. Esialgu oli koostatud kaks projekti - II Internatsionaali ja Adleri poolt (selle tunnistas II 1/2 Internatsionaal hiljem omaks). II Internatsionaal oli nõus konverentsiga, ent nõudis III Internatsionaalilt kirjalikku vastust kolmele küsimusele (Gruusia, esseerid, kommunistlikud rakukesed), vastus oleks tulnud suunata 9 komisjoni. III Internatsionaali delegatsioon teatas selle peale, et kokkutulek on äpardunud. UUs läbirääkimiste voor algas Adleri projekti alusel. Kolme internatsionaali ühine deklaratsioon kinnitas, et momendil ei ole võimalusi ühtse töölisorganisatsiooni moodustamiseks. On võimalikud ühised nõupidamised ühiste konkreetsete aktsioonide läbiviimiseks. Otsustati luua komitee, üheksast liikmest (kolm igast internatsionaalidest), mis pidi ette valmistama kolme Täitevkomitee tulevasi konverentse. Komitees pidi kehtima ühehäälsuse põhimõte. Deklaratsiooniga võeti teadmiseks, et 47 esseeri protsessile lubatakse kaitsjad ning ei kasutata surmanuhtlust (nagu nõukogude ajakirjanduses oli juba mainitud) Organisatsiooniline komitee uurib Gruusia kohta antavaid materjale ja teeb mõnele hilisemale konverentsile ettekande. Võeti teadmiseks, et II Internatsionaal ei soovi rahvusvahelise konverentsi kokkukutsumist aprillis Genua konverentsi ajal. Printsipiaalselt peaks konverents toimuma lähemal ajal. 20. aprillil või 1. mail lepiti kokku proletariaadi ühiseks väljaasjumiseks ühiste loosungite (8. t. tööpäev, võitlus tööpuuduse vastu, revolutsioonilise Venemaa toetamine, sidemete taastamine Venemaaga, ühis-

¹ Менгдынаторнак, лн. 56.

rinde loomine rahvuslikus ja rahvusvahelises ulatuses)all.¹

Adler arvas lõpetuseks, et on leitud alus edasiseks tegevuseks, raskusi aga ees muidugi seisab.

Ühisele deklaratsioonile oli lisatud neli lisa.

III Internatsionaali avalduses oli öeldud, et raske südamega kirjutasid III Internatsionaali esindajad alla deklaratsioonile, et pisutki proletariaadi üritust edasi viia. Deklaratsioonis puudub Versailles'i rahu kriitika, pole juttu Rosa Luxemburgi ja Karl Liebknechi tapmisest, kommunistide jälitamisest Lätis, Poolas jne. Komintern jätab endale õiguse 9 komiteelt nõuda hiljem erikomisjoni moodustamist nende küsimuste uurimiseks. Komintern jättis endale õiguse tõsta üles hiljem ka mõningaid teisi küsimusi.²

Welsi avalduses öeldi, et R. Luxemburg ja K. Liebknecht tapeti kodusõja keerises palgasõdurite poolt, mis olevat kahetsusväärne. Aga selles süüdi on Radek ise, kelle ässitusel, vastu R. Luxemburgi ja K. Liebknechi soovi, alustas vähemus ülestõusu, et võtta Saksa rahva enamusele saavutatud demokraatlikud õigused. Märtsiülestõusu ohvrid Saksamaal olevat samahästi ka Moskva ohvrid.³

Tseretelli avaldus: "Radeki kõnes tunnistasid bolševikud esimest korda avameelselt, et nad rikkusid rahulepingut Gruusia ja okupeerisid selle maa sõjalise jõuga."⁴ Tseretelli järgi oleks nad võinud seda küsimust reguleerida rahulikult teel.

II 1/2 Internatsionaal deklareeris, et tema on loobunud Kominterni surve tõttu ühises deklaratsioonis nõudmisest poliitiliste vangide vabastamise kohta. Selle avaldusega ühines ka II Internatsionaal.

Berliini konverentsi tulemustele on oma hinnangu andnud Lenin paljuütleva pealkirjaga artiklis "Me maksime liiga kallist hinda." Lenini arvates talitasid Kominterni esindajad valesti, kui nad nõustusid surmanuhtlust mitte rakendama 47 essee-

¹ Мензьяковская, лх. 60-61

² Самас, лх. 63-64

³ Самас, лх. 65-66

⁴ Самас, лх. 66.

ri suhtes ja lubasid kolme Internatsionaali esindajaid viibida kohtuistungil. " Mõlemad need tingimused pole midagi muud, kui poliitiline järeleandmine, mille revolutsiooniline proletaariat on teinud reaktsioonilisele kodanlusele".¹

Rahvusvaheline kodanlus aga ei teinud omalt poolt mingit järeleandmist. Lenin märkis, et ei saa öelda, et II ja II 1/2 Internatsionaali esindajad olid vahetult seotud kodanlusega. "Me ei süüdista neid otseses sidemes. Kas siis oli otsene side või küllaltki keeruline kaudne side, see ei puutu hoopiski asjasse!"²

Lenini arvates Radek, Buhharin ja teised Kominterni esindajad tegid valesti, sest nad ei osanud küllalt tingida ja manööverdada. Järeleandmised olgu vastastikused.

"Kommunistid ei tohi oma kitsasse ringi sulguda, vaid peavad õppima tegutsema nii, et nad tagasi põrkamata teatud ohvrite ees ja kartmata vigu, mis iga uue ning raske asja alguses on vältimatud, tungiksid suletud ruumi, kus kodanluse esindajad mõjutavad töölisi".³

II ja II 1/2 Internatsionaali esindajad olid huvitatud ühisrindest, et saada kommunistlikke töölisi oma mõju alla. "Meie vajame ühisrindet, sest me loodame veenda töölisi vastupidises",⁴ märkis Lenin.

V.I. Lenin hindas Berliini konverentsil saavutatud kokkulepet tervikuna positiivseks.

11. aprillil 1922. a. saatis Lenin Zinovjevile kirja, milles ta märkis, et pärast Berliini konverentsi tuleb muuta II ja II 1/2 Internatsionaali eksisteerimise iseloomu. Kriitika pidi omandama rohkem selgitava iseloomu, seda tuli läbi viia rahulikult ja järjekindlalt. Lenini arvates tuli loobuda teravatest vahenditest, mida muidu sel ajal väga rohkesti kasutati.⁵

Esimene Organisatsioonilise komitee istung, mis oli moodus-

¹ V. I. Lenin, Teosed, 33. kd., lk. 296

² Samas, lk. 296.

³ Samas, lk. 299.

⁴ Samas, lk. 299-300.

⁵ Ленинский сборник XXXVI, Москва, 1959, lk. 472.

tatud vastavalt Berliini konverentsi otsustele, toimus 23. mail 1922. a. Berliinis. See jäi ka viimaseks. Nagu märkis S. A. Mogilevski, olid II ja II 1/2 Internatsionaali juhid kokku leppinud kõigis tähtsamates küsimustes, demonstreerisid oma soovi mitte töötada koos kommunistidega ning seetõttu Kominterni esindajad teatasid oma lahkumisest komitee koosseisust 1922. a. mai lõpus.¹

Esimene kõige kõrgemal tasemel toimunud katse töötajate ühisrindede loomiseks seega ei andnud erilisi praktilisi tulemusi. Ilmselt lasub peasüü selles ikkagi II ja II 1/2 Internatsionaali esindajatel. II Internatsionaal suhtus koostöösse Kominterniga vaenulikult, mida saab seletada sellega, et niisugustes maades, nagu Inglismaa, Belgia jt. olid reformistide positsioonid tugevad. Kui Radek väitis, et 9/10 töölistest ei usalda reformiste II ja II 1/2 Internatsionaalist, siis tegelikult oli olukord nendes maades just vastupidine.

Olukord Austrias, Saksamaal oli muidugi mõnevõrra erinev, mis kajastus ka II 1/2 Internatsionaali seisukohtades. Üldiselt aga Komintern hindas üle töölishulkade revolutsioonilisust ja kommunistide osa selles. Suured massid läksid rahulolematuse teele objektiivsete tingimuste - laastav sõda, tööpuudus, inflatsioon - mõjul ja kommunistide osa ei olnudki sagedasti märkimisväärne. Kommunistidel aga kujunes sel ajal väärarusaamine, et suured rahulolematute massid kas juba on või on tulemas kommunistide mõju alla. Nähtavasti mõnel juhul õnnestuski kommunistidel kaasa tõmmata teatavaks ajaks küllalt laiu masse, ent sellised nähtused osutusid ajutisteks. Kui töötajate elutingimustes toimus teatav paranemine, siis ilmnes, et suured tööliste hulgad on endiselt reformistide mõju all.

II ja II 1/2 Internatsionaali juhid astusid Kominterniga läbirääkimistesse siis, kui tööliste hulgas valitses teatav peataolek, ent niipea kui olukord pisutki stabiliseerus, loobu-

¹ Моруневский, с. 174-175.

sid nad suhetest Kominterniga. Kominterni ja II ning II 1/2 Internatsionaali põhiseisukohad olid selleks liiga erinevad, et olukorras, kus revolutsioonilises liikumises toimus pööre languse suunas, oleks olnud võimalik stabiilne koostöö. Ei saa jätta märkimata seda, et Kominterni omad seisukohad andsid reformistidele mõnikord kätte teatavaid argumente koostöö vastu.

Berliini konverents näitas, et II ja II 1/2 Internatsionaali lahkkelid olid taktikalist laadi. Konverentsi käigus toimus nende internatsionaalide lähenemine, mis jätkus ka hiljem ning viis 1923. a. ühinemisele.

Berliini konverents ei olnud Kominternile päris kasutu: esitatud konkreetsete ettepanekud kahtlemata teataval määral hajutasid seda umbusku, mis valitses sotsiaaldemokraatia mõju all olevate tööliste seas kommunistide ühisrinde poliitika suhtes.

Arvatavasti andsid Berliini konverentsi tulemused aga teatavat tuge ühisrinde vastastele Kominterni ridades. Seda märkis ka V. I. Lenin.

Kominterni esindajad tegid Berliinis vigu. Mõnevõrra raske on näidata konkreetselt, milles vigu tehti.

On selge, et II Internatsionaali esindajad ei olnud kokkuleppes huvitatud. Aga on siiski alust ka öelda, et Kominterni esindajate oskuslikuma esinemise korral oleks võinud õhkkond konverentsil kujuneda mõnevõrra teistsuguseks. Zetkini rahulikust ja asjalikust esinemisest oli vastaspoolel raske kinni haarata, et kasutada seda kommunistide vastu.

Seevastu Radeki esinemine andis selleks küllalt võimalusi. Komintern oleks pidanud arvestama, et suurem osa töölisi maailmas oli reformistide mõju all. Kominterni delegatsioonis puudus nähtavasti ka täielik üksmeel, sest muidu ei saa seletada küllalt suuri erinevusi Radeki ja Zetkini sõnavõttudes.

Pole kahtlust, et Radek tegutses üldiselt vastavuses Kominterni juhtnõõridega, ent oluline on ka see, kuidas ta seda tegi.

Situatsioon oli sama kui III kongressil: vormiliselt Radek

---

taotles koostööd sotsialistidega, ent tema kõnede laad ja sõnastus näitasid, et ise ta sellesse võimalusse eriti ei uskunud. "Tõelisele revolutsionäärile on suurimaks ohuks - võib-olla koguni ainsaks ohuks - revolutsioonilisusega liialdamine, revolutsiooniliste meetodite sobiva ja eduka tarvitamise piiride ja tingimuste unustamine." ¹

Tundub, et seda Lenini mõtet Kominternis sagedasti küllaldaselt ei arvestatud.

¹ V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 198.

DOG MAT I S M P Ä Ä S E B
V Ô I D U L E .

Kominterni V kongress toimus juunis-juulis 1924.a. Selle kongressi peamiseks jooneks on loetud võitlust kommunistlike parteide bolševiseerimise eest.

Ühisrinde küsimuses tähendas V kongress pöörde algust Kominterni taktikas, mis pääses võidule lõplikult VI kongressil. Komintern asus ühisrinde küsimuses uutele seisukohtadele, mis olid dogmaatilised ja eluvõõrad ning mille tagajärjel ühisrinde taktikast praktiliselt loobuti.

Oma avasõnas kongressil ütles Kominterni Täitevkomitee esimees Zinovjev, et organisatsiooni loomisest möödunud 5 aasta jooksul on revolutsiooni areng olnud oodatust märksa aeglasem. Kuude asemel on tegemist olnud aastatega.

Zinovjev tarvitas ka väljendit "fašistlik sotsiaaldemokraatia" ning väitis, et tuleks rahvusvahelises ulatuses tähistada I maailmasõja puhkemise 10. aastapäeva, aga mitte ainult kodanlusevastaste loosungite all, vaid paljastada tuleb ka "valget sotsiaaldemokraatiat". On tarvis ,

---

¹ Пятый Всемирный конгресс Коммунистического Интернационала. Стенографический отчет, т. 1, Москва-Ленинград, 1925, в. 8.
Edasp. lüh. Пятый

lõpuks mõista, et Kominterni edu ei saa valimiste areenil rõhutada Zinovjev. Ma loodan, et V kongress kinnitab põhiliselt ühisrinde taktika, ent on momente, kui me kõige rohkem peame alla kriipsutama, et sotsiaaldemokraatia juhid on meil surmavaltselased ja sõja kümnes aastapäev on just selline moment. Kommunistid ei pea välja astuma koos sotsiaaldemokraatiaga, vaid tema vastu. I maailmasõja peamiseks süüdlaseks on sotsiaaldemokraadid, rõhutada Zinovjev. Ühisrinne tuleb säilitada, ent poliitilisi kokkuleppeid sotsiaaldemokraatidega ei tule sõlmida.

Maailma majandust käsitles Varga, kes asus seisukohale, et kapitalistliku majanduse kriis jätkub, ent sellel kriisil on oma faasid, mille piires on võimalik majandusliku olukorra paranemine. 1925. a. majandusliku olukorda hindas Varga teravaks ning märkis, et eksisteerib ülemaailmse kriisi võimalus. Sotsiaaldemokraatiat nimetas ta kontrrevolutsiooni parteiks.

Varga ettekannet kritiseeriti kongressil mitmete esinejate poolt. Saksa kommunistliku partei esindaja Ulmer süüdistas Vargat oportunistlike meeleolude levitamises, sest tema järgi tulevat välja, et kapitalistlikku majandust võib taastada ja seega tuleks tunnustada kapitalismi elujõulisust majanduslikul alal. Ulmer väitis, et majanduslik olukord muutuvad järjest teravamaks. Tuleks märkida ka seda osa, mida oli sõjal Vene revolutsiooni edus.

Varga jäi oma põhiseisukohtadele kindlaks ning ütles oma lõppsõnas: "Siiski sotsiaalselt ja riiklikult kapitalism tugevnes." Zinovjev esitas ka ettekande Kominterni Täitevkomitee tegevusest ja taktikast. Ettekande algus oli üsnagi asjalik ning märgiti, et peale sõda oli rahva rahulolematuus reas maades väga suur ja seda pidasid kommunistid oma mõju tulemuseks. Tegelikult ei olnud olukord selline ja kommunistide mõju massidele

¹ Тамбов, lk. 10

² Samas, lk. 10

³ Samas, lk. 109

⁴ Samas, lk. 338-341

⁵ Samas, lk. 430

oli märksa väiksem kui esialgu arvati. Leninism ilma "Pahempoolisuse "lastehaigus" kommunismis" nimelise teoseta ei ole enam leninism. Käesoleval aastal, väitis Zinovjev, tuleb aga võitlus 90 % ulatuses suunata parempoolsete vastu. Tööliste palk on langemas, Saksamaal on käimas majanduslik laostumine. Järgnesid teravad rünnakud sotsiaaldemokraatia pihta. Sotsiaaldemokraatiat iseloomustati kui fašismi tiiba.¹ Ei ole alust väita Radeki kombel, et sotsiaaldemokraatia võitleb fašismiga.

Ettekande tähtsaim osa oli määratud III kongressi otsuste ja ühisrinde taktika ründamisele. Iseloomustav on, et Zinovjev püüdis igati ennast välja vabandada IV kongressil vastuvõetud otsuste pärast, öeldes, et tema olevat mitmel korral õigustamatult järele andnud ning selle tõttu olevat resolutsioonides vigu ning ebatäpsusi.

Mõnevõrra varjatud kujul ründas Zinovjev masside kaasatõmbamise printsiipi - ei olevat tarvis 99 % enamust. Ühisrinde taktikat käsitleti ettekandes manöövrina. "Meie mõistsime seda taktikat kui strateegilist manöövrit, aga mõned seltsimehed hakkasid seda tõlgitsema kui sotsiaaldemokraatiaga liidu poliitikat, kui kõigi töölisparteide "koalitsiooni poliitikat."²

Zinovjev andis uue tõlgituse kahele tähtsaimale küsimusele ühisrinde taktikas. "Ei tahetud mõista, et ühtse rinde taktika on Kominternile ainult masside agitatsiooni ja mobilisatsiooni meetod."³

Sellisest definitsioonist järeldub loomulikult, et ei tule taotleda mingit tõesti praktilist ühist tegevust mingite eesmärkide saavutamiseks, vaid tegemist on propagandistliku võttega.

¹ Тамов, lk. 61.

² Самар, lk. 68.

³ Самар, lk. 69.

Teises tähtsas küsimuses - töölis-talupoegade valitsuse küsimuses - andis Zinovjev samuti uue seisukoha, mida ta ise oli küll juba nähtavasti varem väljendanud. Töölis-talupoegade valitsus on proletariaadi diktatuuri sünonüüm.¹

Ühisrinde taktikat tuleb alati läbi viia alt, mõnikord üheaegselt alt ja ülalt, ent mitte kunagi ainult ülalt.

Perioodi peale IV kongressi iseloomustati oportunisti pealetungi ajana. Vormiliselt ei revideeritud kongressi otsused: "Meie tahame ainult üle vaadata utreeritud, ettevaatamatud ja valed formuleeringud, mis tassiti Radeki poolt IV kongressi resolutsiooni."²

Sisuliselt aga Zinovjev radikaalselt revideeris IV kongressi otsuseid. Töölis-talupoegade valitsuse loosung kaostas oma iseseisva mõtte, ta oli lihtsalt proletariaadi diktatuuri loosung, mis oli väljendatud rahvaparasemas sõnastuses, ilma ladina keelest pärinevate terminiteta. Koostööd teiste parteide ning organisatsioonidega ühisrinde moodustamiseks tuli uue seisukoha järgi teha põhiliselt ainult nende liikmetega, minnes mööda juhtidest. Selline seisukoht oli eluvööras.

Ettekandele järgnenud läbirääkimistel enamus sõnavõtjatest toetasid Zinovjevi kõnes avaldatud seisukohti. Rossi (Itaalia) kiitis heaks töölisvalitsuse loosungi uue tõlgitsuse, ent nõudis selle fakti märkimist, et sellist valitsust võib kehtestada ainult vägivaldsel teel.³ Smeral (Tsehhoslovakkia) märkis, et ühisrinde taktikat tuleb püüda kasutada ikka alt, sest kõik katsed luua ühisrinnet ülalt on ebaõnnestunud.⁴

¹ Тамосі, lk. 69

² Samas, lk. 77.

³ Samas, lk. 137.

⁴ Samas, lk. 143.

Üldisest pildist erines mõnevõrra Inglismaa esin-
daja Murphay, kes aktiivselt kaitses ühisrinde takti-
kat. Nähtavasti mõned meie vennasparteid vähemalt tun-
duvas osas kahtlevad selle taktika edukuses ja taha-
vad, et see saaks kaotatud või vähemalt muudetud,¹
märkis ta väga õigesti.

Võib ju olla mitmeski osas kahtleval seisukohal, ~~mis~~
Radeki tegevuse hindamisel kominternis, ent ei saa jätta
tunnistamata, et tema sõnavõtt V kongressil oli mit-
meidki arvestamisväärseid mõtteid. Sõnavõtt tervikuna
pidi muifugi õigustama Radeki tegevust, keda sel ajal tu-
gevasti kritiseeriti. Radek ütles: "Minu arvates tä-
hendab sm. Zinovjevi kõne IV kongressi otsuste lik-
videerimist ühtse rinde taktika küsimustes. "Ta ei
olnud nõus Zinovjeviga, kes seletas töölistalupoegade vali-
suse ja ühise rinde loosungi päevakorda võtmist sel-
lega, et need olid proletariaadi pealetungi ajal mas-
sidele arusaadavad. Need loosungid võeti tarvitusele
siis, kui revolutsiooniline liikumine hakkas langema,
et valmistada ette uut tõusu ning kaitsta saavutatut.
Rida Kominterni juhtivaid töötajaid pidanud muuhulgas
SKP avalikku kirja 1921. a. oportunistlikuks ja ainult
Lenini vahelesegamine päästnud asja.

Radek olevat IV kongressil leidnud, et kommunistid võivad
ühisrinde raames astuda liitu isegi sotsiaaldemokraatia-
ga ning et seda võimalust võib ka praktiliselt teos-
tada. IV kongress ei olevat selliste mõtete vastu
protesteerinud, sest töölistalupoegade valitsust siis
ei käsitletud proletariaadi diktaatorina.

"meie ühisrinde taktika mõte on selles, et ausalt ja
avalikult olla valmis minema osa teest koos teiste
töölisparteidega, kes tanavad võidelda, selle osa teest,
mida nad on suutelised minema koos meiega."³

Radek märkis, et Zinovjev omal ajal kiitis Radeki
esinemist kolme internatsionaali esindajate konverentsil
Bernis. Lääne-Euroopas lähenetakse revolutsioonile
etappide kaupa, on oodata, et seal tekib sotsiaaldemokraa-
tia tugevuse tõttu kodusõda. Otsest revolutsiooni läbi-

¹ Samas, lk. 144.

² Samas, lk. 145.

³ Samas, lk. 153-154

viimise võimalust ei eksisteeruvat. Saksamaal on märgata elutaseme paranemist. Radek hoiatas, et SKP juhtkond on tegemas pahempoolseid vigu.

SKP esindaja Fischer nimetas Radeki sõnavõttu pessimistlikuks. Töölisparteide koalitsioonivalitsus tähendavat kommunistliku partei likvideerimist. Kommunist pidavat olema massi juht. "Mis puutub Inglise parteisse, siis minu mulje on järgmine: iga inglise seltsimees omab kaks parteipiletit taskus - paremas leiboristliku, vasakus kommunistliku partei oma," "Pühapäeviti kasutatakse inglased kommunistliku partei piletit, muul ajal leiboristliku partei oma."

Boškovič (Jugoslaavia) märkis, et tõepoolest ei ole ühistrinde loosungit võimalik tõlgitseda teisiti kui agitatsioonilist meetodit. ¹

Schiller (Saksa) väitis, et sotsiaaldemokraadid lähevad alati ja igavesti koos kodanlusega. ²

Kominterni V kongressil oli teravalt arutusel Saksimaal ja Tüüringis 1923. a. oktoobris tegutsenud töölisvalitsuste küsimus. Nendes valitsustes oli ministrikohtadel ka kommuniste. Selline koalitsioonivalitsuse moodustamine katse lõppes ebaõnnestumisega: ei suudetud organiseerida revolutsioonilist liikumist. Oktoobri lõpul 1923. a. aeti need valitsused kodanluse poolt laiali. See kompromiteeris paljude silmis töölisvalitsuse mõtet. Kominterni selleaegsele tegevusele on üldse omane teatav ebakindlus. Saksimaa ja Tüüringi ebaõnnestumiste tagajärjel seati paljude poolt küsimärgi alla töölis-talupoegade valitsuse loosung. Avalikult ja otseselt välja ei astunud - erinevalt Kominterni III kongressist. Sõnades tunnustades nii ühistrinde taktikat kui ka töölis-talupoegade valitsuse loosungit, asetati nendesse siiski selline sisu, mis tegelikult muutis need loosungid sõnakõlksudeks.

1 "Sambor", lk. 191.

2 "Samar", lk. 196.

3 "Samar", lk. 232.

Buhharin väitis, et ei oleval seltsimehi, kes tahavad ühisrinde taktikast loobuda. Ühisrinde taktika eesmärgiks oleval masside agiteerimine, mobiliseerimine ja vastase paljastamine. Kui Venemaal kutsuti valitsusse esseeerid, siis see vähendas nende jõudu. Lenin olnud omal ajal ühisrinde taktika õigetel seisukohadel, ent alahinnanud parempoolse hädaohu suurust, mis leidnud väljenduse P. Levi hinnangus Lenini poolt.¹ Buhharin ei olnud nõus Zinovjevi poolt antud töölisvalitsuse liikidega (5), vaid ütles, et nende arv võib olla väga suur.

Murphy vaidles vastu R. Fischerile, kes oli halvustanud inglise kommunistide suhtumist leiboristlikusse parteisse. Inglismaa olud ei luba leiboristlikust parteist lahkumist, sest siis kommunistid eralduksid tööliismassidest. "Siiski vaieldamatuks jääb fakt, et Briti Töölispartei on massiline poliitiline organisatsioon, aga seal, kus meil on sellisega tegemist, peab töstma ka kommunistlik partei", mainis Murphy. Töölispartei ei ole kaotamas oma mõju, vaid võidab isegi juurde pooldajaid parteitute hulgas.

Krajewski (Poola) ütles, et igal pool on ühtse rinde taktika kasutamisel tehtud palju oportunistlike vigu. Oma sõnavõtu alguses väitis ta, et ühtse rinde loomise võimalused ülalt kitsenevad. Lõpuks jõudis Krajewski aga kategoorilisele seisukohale, et sotsiaaldemokraatlike juhtidega ei või olla ühist võitlust. Reformistlike juhtide poolt võib ainult apelleerida nende paljastamise eesmärgil.³

Ühisrinde taktika kaitsjatest paistis IV kongressil silma Kolarov. Ta vaatles küsimust Bulgaarias 1923. a. toimunud sündmustega seoses. Kolarov näitas, et Bulgaarias tehti kõige rängem viga, kui kommunistid ei loobunud kindlat sidet talupoegade organisatsioon-

¹ "Samas", lk. 257

² "Samas", lk. 266.

³ "Samas", lk. 272.

nidega ning sotsiaaldemokraatiaga - s.o. ei loodud ühist rinnet ka ülalt. Kommunistide ükskõiksus S Stamboliiski valitsuse suhtes läks neile hiljem väga kalliks maksma. Kriitilisi märkusi tehti kongressil ka selle kohta, et ei arvestata konkreetsete maade konkreetseid olusid. Pepper (USA) märkis, et töölisparteid väljaspool Euroopat tuleb ikkagi vaadata kui teatava osa tööliste huvide väljendajaid, et need tekkisid siis, kui kodanlus tahtis piirata töölisaristokraatia õigusi.¹ Teine USA delegaat rääkis oma muljetest Inglismaalt ja ütles, et inglise kommunistid räägivad oma miitingutel küll Leninist, Trotskist, Nõukogude Liidust, aga Inglismaa probleemi mitte sõnagi.²

C. Zetkin esines kongressil märksa asjalikumalt, kui enamus teisi sõnavõtjaid. Brandler ei andnud 1923. a. käsku revolutsiooni alustamiseks, sest ta nägi, et kommunistid olid üksi.³ Saksa kommunistid ei suutnud revolutsioniseerida masse. Ei ole õige süüdistada ainult Brandlerit, süüdi ollakse ühiselt. Hamburgis ei olnud massilist ülestõusu, barrikaadidel oli mõnisada töelist. Zetkin ei nõustunud Zinovjevi ja teiste seisukohtadega ühisrinde küsimuses. Ta ütles, et see küsimus ei ole ikkagi veel selge, nagu oli märgata juba peale IV kongressi. Ühisrinde taktika kasutamisel peab kommunistlik partei säilitama iseseisvuse, tuleb püüda läheneda massidele, tuleb istuda ka sotsiaaldemokraatidega ühe laua taha, et vabastada töölisi nende mõju alt. Töölis-talupoegade valitsus ei ole proletariaadi diktatuur, vaid selle eelaste. Selline eelaste võib konkreetsest olukorrast olenevalt ka üldse mitte esineda.⁴

¹ Tšambur, lk. 295

² Samas, lk. 302.

³ Samas, lk. 312.

⁴ Samas, lk. 523.

Zetkini seisukohati kritiseerisid Thälman ja Zinovjev. Thälman kõrvutas Zetkini P. Leviga. Ta väitis ka, et töölis-talupoegade valitsuse loosung Saksamaale ei sobi, võib-olla, et teistes maades on seda võimalik kasutada. Thälman rõnutas, et oportunist on peamine nädaont ja tulevikus. Ka Zinovjev väitis Zetkini olevat Levi moju all.

Kongressil esines ka P. Togliatti (Ercoli), kes põhiliselt oli nõus Zinovjevi ettekande põhiteesidega. IV kongressi otsustes olevat ebatäpsusi, mis andsid parempoolsetele tegutsemisvõimalusi. V kongress aga ei toni omakorda kalduda vasakule. Töölis-talupoegade valitsuse küsimus jäi Togliatti arvates ikkagi ebaselgeks. Töölisklass peab manööverdama, et leida liitlasi. Ta oli ühisrinde taktika kasutamise poolt tingimusel, et kommunistlik partei säilitab tegevusvabaduse.²

Sen-katajama kiitis täitevkomitee aruande neaks ning väljendas ühtlasi lootust, et Kominterni VI kongress toimub Berliinis.³ Sellist seisukohata tuleb muidugi vaadata ronkem pateetilise näuatusena.

Järjekindlalt ultrapanempoolsete seisukohadega esines kongressil Bordiga. "Praegusel momendil on maailmarevolutsiooni perspektiivid sellised, et koalitsioonitaktika sotsiaaldemokraatiadega ei näi meile olevat nõuavajalik",⁴ väitis Bordiga. Selline koalitsioon polevat vajalik ei pearetungi ega ka kaitse ajal. Ühisrinde taktika oportunistlikus rakendamises pole süüdi mitte üksikud isikud, vaid Täitevkomitee ja Internatsionaali enamus. Kominterni juhikond teostavata marksismi tõelist revideerimist. Ühisrinde taktikat Bordiga siiski sõnades tunnistas, kuigi ta leidis, et seda ei ole õigesti kasutatud. Sõnades tunnistas ta ka masside kaasatõmbamise vajadust. Täielikult eitab Bordiga aga töölis-talupoegade valitsuse koosungit. Töölised nõuavad igal pool proletariaadi diktatuuri, kui nad ei ole sot-

¹ Tamara, lk. 582

² Sama, lk. 369

³ Sama, lk. 374

⁴ Sama, lk. 384

siaaldemokraatia mõju all. "Aga mida võib aru saada terminis "töolisvalitsus" lihtne tööline või talupoeg, kui kolme aasta jooksul meie ,töolisliikumise esindajad, ei suutnud jõuda selle mõistmisele ning töölisvalitsuse mõiste rahuldavale formuleeringule?"¹

Bordiga seisukohad olid muidugi täiesti eluvõõrad, ent selles viimases väites on ilmselt ka töeteri olemas. Üldist tendentsi kongressil väljendas ilmekalt Gorski (Poola), kes märkis rõõmuga, et kui endised ühisrinde definitsioonid olid ebaselged, siis uued on head ja selged.²

Läbirääkimised Täitevkomitee aruande kohta olid elavad: sõna võttis 62 kõnelejat. Üldiselt kiideti ettekandes esinevad uued ühisrinde taktikat puudutavad seiskohad, nagu eelpooltoodust ka selgus, heaks.

Zinovjev oma lõppsõnas selgitas, et sotsiaaldemokraatide osavõtt kommunistide valitsusest on teatavatel tingimustel lubatud. Ta ütles küll: "Meie ülesanne on näha asju nagu nad on", ent tegelikult Zinovjev olukorda ilmselt õigesti ei hinnanud, vaid asus revideerima IV kongressi otsuseid, kuigi ta püüdis seda varjata. "Summeerin öeldut: ma mõtlen, seltsimehed, et meie iseenesest mõista, peame formuleerima üht-teist teisiti, kui see oli formuleeritud IV kongressil." Komiterni Täitevkomitee esimees kinnitas, et üldiselt jäävad III ja IV kongressi otsused jõusse, milleks ta tsiteeris vastavate kongresside otsusi õige laialdaselt. See kõik ei omanud aga kuigivõrd tähtsust, sest nagu eespool nägime, anti ühisrinde taktika kahele põniküsi-

¹ Тамбов, лк. 388.

² Самар, лк. 423.

³ Самар, лк. 481.

musele selline tõlgendus, mis tegelikult võttis ära võimaluse selle taktika edukaks rakendamiseks. Ühisrinde küsimusi käsitleti kongressil ka seoses rahvusküsimuse ning fašismiprobleemiga. Aruandja rahvusküsimuses Manuilski heitis türgi kommunistidele ette, et nad toetavat oma maa kodanlust. Faruk (Türgi) vastas sellele nii, et kommunistid peavad toetama kodanlust rahvusliku vabadusvõitluse käigus imperialismi ja kolonialismi vastu. Rahvuslikku kodanlust tuleb toetada tema eitava programmi teostamisel, mitte aga kodanluse positiivse programmi teostamisel.¹

Avaliku ja ägeda ühisrinde vastasena esines kongressil Roy, kelle arvamuse kohaselt kodanlus muutub sõltuvates ja koloniaalmaades järjest reaktsioonilisemaks, on loobunud võitlusest rahvusliku iseseisvuse eest, sest imperialistid ei tee enam takistusi nende maade majanduslikule arengule. Rahvuslik kodanlus ei soovivat enam isegi feodalismi jäänuste kaotamist.²

Kongressil sõnavõtnute enamus asus siiski seisukohale, et kommunistidel tuleb toetada asumaades ja sõltuvates maades rahvuslikku kodanlust. Pepper ütles, et India rahvuslik kodanlus etendab võitluses Inglise imperialismiga objektiivselt revolutsioonilist osa. Õigeks peeti ka hiina kommunistide astumist Guomindangi ridadesse.

Fašismi kohta tegi ettekande Bordiga, kes ründas teravalt sotsiaaldemokraatiat. Fašism teostavat kodanluse poliitikat uues vormis, mis meenutavat sotsiaaldemokraatlikke meetodeid. Bordiga "avastas" siiski, et fašism kaitsvat peale agraaride ka suurkodanluse huvist. Fašismil puuduvat teoreetiline alus. Kodanliku opositsiooni peale fašismivastases võitluses ei tulevat loota. Fašistliku korra võrdsustas Bordiga tegelikult kodanliku demokraatiaga.³

¹ Samas, lk. 678.

² Samas, lk. 613.

³ Samas, lk. 691.

Kongressil märgiti seda fakti, et Saksamaal on fašism saavutanud tunduvalt edu mitmetes tööstuspiirkondades. Sellise nähtuse vastu tuleb võidelda ühisrinde taktika abil, kusjuures ühist rinnet tuleb luua ainult alt, ainult kommunistliku ideoloogia ja meetodite alusel.

Talurahvaküsimus leidis kongressil üldiseit vähest tähelepanu, mille põnjuseks Varga pidas üldse talurahva elu vähest tundmist enamiku kommunistide poolt. Kolarov oma ettekandes pidas vajalikuks tömmata kommunistidega kaasa talurahva laiu hulki, tuues veelikord näiteks Bulgaaria. Ametiühingute küsimuses pidas ettekande Lozovski, kelle arvamuse järgi tööliisklassi taganemine oli lõppenud. Kominterni mõju ametiühingutes olevat kasvamas. Lozovski oli ametiühingute üntsuse poolt: üntsed ametiühingud on parimaks tegevusväljaks kommunistidele. Üldreeglina ei tule kommunistidel luua uusi ametiühinguid, ent mõningatel juhtudel osutub see siiski vajalikuks. Amsterdami Internatsionaalis on tekkinud vasak tiib, sest massides on toimunud pööre vasakule. Kommunistide töö kõlge olulisemaks puuduseks ametiühingutes pidas Lozovski kommunistlike rakukeste puudumist paljudes ametiühinguorganisatsioonides.¹

Lozovskile vaidles vastu Heckert, kes väitis, et tööliisklassi taganemine ei olevat veel lõppenud.

Ühisrinde vastu ametiühingutes astus välja Schumacher, kes nõudis uute kommunistlike ametiühingute loomist, aga tema seiskonad ei leidnud kongressil kõlapinda.

C. Zetkini ettekanne kongressil oli püüdnud intelliigentsile. Intelliigentsile langeb nagu kodanuseleegi suur süü I maailmasõja puhkemises. Suur osa

¹ Таммун, lk. 750.

² Samas, lk. 819

intelligentsist kaitseb truult kodanluse huve. Viimase ajal on siiski märgata, et osa intelligentsist on asumis opositsiooni kodanlusega. Sobivate tingimuste juures tuleb ka intelligentsi vähemalt osaliselt vaadata proletariaadi liitlasena. Revolutsiooni avangardi ei kuulu intelligents aga kunagi. Intelligentide liiga suur arv parteis ei tee parteile head.¹

Võrreldes III kongressiga tuleb önkõnda v kongressil pidada märksa rahulikamaks. Ultrapahempoolseid sõnavõtte ei olnud arvuliselt kuigi palju. Küsimus iseenesest oli palju tõsisem: terve Komintern oli kaldumas sektantlusse ning dogmatismi. Need tendentsid, mis ilmsid juba kongressi sõnavõttudes leidsid oma kinnituse ka kongressi otsustes.

Kongressil vastu võetud majanduslikes teesides iseloomustati kapitalistlikku majandust progressiivselt lagunevana. Kapitalism ei ela üle tõusu, mis võimaldaks rahulikult teel tööliiklasi olukorda parandada. On võimalik üksikutes maades ajutine majanduslik tõus. Imperialistlike riikide omavahelised vastuolud on teinud võimalikuks sõja puhkemise. "Fasism ja sotsiaaldemokraatia osutuvad lõppude lõpuks ühesuguselt valitseva klassi relvaks revolutsioonilise proletariaadi vastu", öeldi teesides. Märgiti, et üha suurem osa väikekodanlusest kaotab iseseisvuse ja muutub kapitalistliku eksploateerimise ohvriks. Kapitalupojad hakkavad üha rohkem lähenema tööliiklasi-le. "Keskihtide poliitiline lagunemine, nende kõikumine kodanluse ja proletariaadi vahel avab suuri

---

¹ "Тамбу", lk. 939.

² Документар, lk. 416.

võimalusi proletariaadi edukale võitlusele, kui kommunistlikul parteil õnnestub laiendada ja teravdada majanduslikku võitlust, muutes selle poliitiliseks.¹ Kodanlik kord ei hukku iseenesest. Kui õnnestub murda sotsiaaldemokraatlike ja natsionalistlik-fašistlike parteide mõju, mobiliseerida proletariaadi enamus ning võitlusse kaasa tõmmata talurahvas, siis võib loota edule.

Kominterni otsuses Täitevkomitee aruande kohta öeldi, et ühisrinde loosungit on paljudes kohtades mõistetud vääralt, oportunistlikke eksimusi esines arvatust märksa rohkem. Täitevkomitee kõige otsustavamal kombel lükkas tagasi kui oportunistliku moonutuse igasugused katsed teha sellest taktikast midagi enamat, kui masside agitatsiooni ja mobiliseerimise revolutsioonilist meedet ja samuti ka igasugused katsed kasutada töölis-talupoegade valitsuse loosungit mitte proletariaadi dikatuuri eest agiteerimiseks, vaid kodanlik -demokraatliku koalitsiooni loomiseks.² Sotsiaaldemokraatia kujutab endast kodanluse vasakut tiiba. Otsuses märgiti, et Täitevkomitee õigesti soovitas sektsioonidel teostada propagandat keskkihtide hulgas, et lüüa ära jalgealust fašistidel. Saksamaal oli see edukas, Itaalias mitte.³

Vastuvõetud teesides Kominterni taktika kohta mainiti, et kodanlik kord on mõneks ajaks pääsenud. Võitluses proletariaadi vastu kasutab kodanlus nii sotsiaaldemokraatiat kui ka fašismi. Sotsiaaldemokraatia oli teesides tegelikult võrdsustatud fašismiga.

¹ Dokyumenty, lk. 426.

² Samas, lk. 393.

³ Samas, lk. 395.

Sotsiaaldemokraatia elab juba pikemat aega üle töölisliikumise paremast tiivast kodanluse vasakuks tiivaks, kohati aga fašistlikuks tiivaks ülekasvamise protsessi. Sellest tulenevalt pole õige rääkida fašismi võidust sotsiaaldemokraatia üle. Fašism ja sotsiaaldemokraatia (eriti nende juhtivad kihid) on kaasaegse kapitalismi parem ja vasak käsi.¹ Parlamentarism on oma aega ära elamas. Olemasolevad töölisvalitsused (Inglismaa) võivad ju ajalooajalises perspektiivis olla progressiivsed, ent antud momendi ülesandeks peab olema võimalikult kiire jõudmine proletariaadi diktatuurile.

Olemasolevad demokraatlikud valitsused fašiseeruvad. Toimub režiimide vahetus: demokraatia-fašism-demokraatia, millest tööliklass saab poliitilisi kogemusi.² Ülaltoodust nähtub, et fašistlikku korda käsitleti küllalt kergelt ja arvati, et fašistliku korra kehtestamine enesega midagi erilist kaasa ei toogi kodanliku demokraatiaga võrreldes.

Teesides oli töölis-talupoegade valitsust käsitletud proletariaadi diktatuuri sünonüümina. Talurahva keskmised kihid tulid neutrakiseerida, vaesemad kihid aga võita proletariaadi poolele.

Komiterni IV kongressil oli fašismist küllalt palju juttu. Seda küsimust käsitleti ka kongressi vastavates otsustes. Fašismi iseloomustati kontr-revolutsiooni ühe võtmega, suurbodanluse relvana. "Ent oma sotsiaalse koosseisu poolest tuleb fašismi tunnustada väikekodanlikuks liikumiseks. Kodanliku ühiskonna üha progresseeruva lagunemise juures kõik kodanlikud parteid ja eriti sotsiaaldemokraatlikud

¹ Doky mentoi, lk. 401.

² Samas, lk. 403.

parteid omandavad enam-või vähem fašistliku iseloomu, pöördudes fašistlike meedodite poole ja soodustades del viisil selle ühiskondliku korra lagunemist, mille säilitamiseks nad on määratud. "Sotsiaaldemokraatia ei või seepärast kunagi olla usaldatavaks liitlaseks fašismi vastu."¹

Oma sisemiste vastuolude (suur- ja väikekodanlus ning proletaarsed elemendid) tõttu jõuab fašism peale võitu poliitilisele pankrotile, mis viib sise- maisele laostumisele. See protsess toimub ka seal, kus fašism pole formaalselt võitnudki nagu Saksa- maa.

Võitluses fašismi vastu tuleb selgitada proletariaadile, väikekodanlusele ja talupoegadele, et ainult proletariaadi diktatuur lahendab kõik nende probleemid. Süstemaatiliselt tuleb valgustada väi- kekodanlust ja talurahvast fašismi kui suurkapitali tööriista suhtes. Tuleb luua Kominterni juhtimisel tööliiklasi ühisrinne fašismi vastu. Fašistlike jõukude terrorile tuleb vastu seada kommunistlikud võitlussalgad.²

Spetsiaalselt Itaalia kohta käivas otsuses märgiti, et seal on fašism kriisiolukorras. Fašismi sotsiaalne baas on lagunemas, sest fašistlik valit- sus on suurkapitali huvides välja astnud ka kesk- kihtide vastu.

Itaalia kodanlus kavatses muuta avalikku vä- givalda varjatumaks. Mussolini valitsus võib küll ajutiselt tugevneda, ent tema terroristlik iseloom on kadumas. Mussolini valitsus kas kujuneb ümber või kaob üldse. Itaalia kommunistliku partei Üles- anneteks peab olema fašismi hävitamine, poliitili-

---

¹ Dokyumenty, lk. 448

² Samas, lk. 449.

selt areenilt reformistide ja kodanliku opositsiooni eemaldamine, tööliste koondamine ning võimu võtmiseks valmistamine.¹

Kodanlikku opositsioonilist liikumist tuleb paljastada, sealjuures aga säilitada kontakt massidega. Itaalia Sotsialistliku Partei juhtkonda iseloomustati Kominterni otsuses reeturitena, proletaarsete parteidega tuleb taotleda ühisrinnet alt. Tuleb taotleda koostööd Bordiga pooldajatega.²

Spetsiaalselt ühisrinde taktika kohta käivas kongressi otsuses rõhutati, et see taktika on üldiselt õige, kasulik ning vältimatu. "Ühisrinde taktika on ainult masside agiteerimine ja revolutsioonilise mobiliseerimise meetod terve perioodi jaoks." Iga-sugust koalitsiooni sotsiaaldemokraatiaga kvalifitseeriti oportunistina. Ühisrinde taktikat kasutades tuleb alati saavutada ühtsus alt, sotsiaaldemokraatlike juhtidega võib pidada läbirääkimisi, kui sotsiaaldemokraatia on tugev. Pärast võimalikku kokkulepet tuleb sotsiaaldemokraatlikele juhtidele esitada uusi nõudmisi, et neid paljastada. Ühisrinde taktika pidi olema ja jääma revolutsiooni meetodiks, ühisrinde taktika pidi olema strateegilise manöövri taktika, mille eesmärgiks peamiselt sotsiaaldemokraatia reeturlike juhtide paljastamine. Ühisrinde taktika peaeesmärk on tööliste kommunistide poole võtmine.⁴

Otsuses töölis-talupoegade valitsuse kohta oli öeldud, et selline valitsus ei ole poliitiline liit sotsiaaldemokraatiaga. "Töölis-talupoegade valitsuse loosung on Kominterni jaoks loosungi "proletariaadi diktatuur" tõlge rahvamasside keelde, revolutsiooni

¹ Dokumentaar, lk. 464-465

² Samas, lk. 469.

³ Samas, lk. 407.

⁴ Samas, lk. 408-409.

keelde.¹ See loosung on agitatsioon ja propaganda meetod. Et sellist valitsust moodustada, tuleb kodanlus kukutada, mida saab aga teha ainult relvastatud ülestõusu teel. Töölis-talupoegade valitsuse loosung ei tähenda parlamentlike kombinatsioonide taktikat. Kongress pidas osaliste nõudmiste esitamist vajalikuks revolutsiooni paremal ettevalmistamisel. Demokraatlik -patsifistlike illusioonide vastu tuleb võidelda, ei tohi sattuda nende võimsusse.

Kongress ei öelnud midagi kodanliku demokraatia kaitsmisest ja seda ei saadud tehagi, kui kodanlik demokraatia paljudel juhtudel kongressil samastati fašismiga.

Kongressi arvates tuli tulevikus arvestada nii revolutsiooni kiire kui ka aeglase arengu perspektiiviga. Igal juhul tuli ette valmistada relvastatud ülestõusu.²

Suurt tähtsust omistas kongress võitlusele ametiühingute eest. Töölisklassi üldine taganemine tunnistati lõppenuks. Reformistlikud ametiühingute juhid paljastasid ennast suurel määral proletariaadi ees. Kominterni ja Profinterni mõju on töölisklassi hulgas kasvanud, mistõttu reformistide võitlus kommunistide vastu on ägenenud. "Võitlus ametiühingute liikumise eest on masside vallutamise parim viis ja meetod."³ Tuleb arvestada, et Amsterdami Internatsionaali kuulub miljoneid töölisi ja ka seda, et seal on aeglaselt tekkimas vasak tiib. Kommunistid peavad etendama juhtivat osa töölisklassi majanduslikus võitluses, mis annab töölisi lähendada kommunistidel. Amsterdami Internatsionaali vasak tiib tahab kommuniste

---

¹ Dokyumenty, lk. 409.

² Samas, lk. 411.

³ Samas, lk. 439.

ja sotsialiste lepitada. Neid tuleb toetada nii-
palju, kuipalju nad võitlevad Amsterdami Inter-
natsionaali vastu.¹

Puudustena ametiühingutes tehtava töö osas
toodi kongressi otsustes esile kommunistlike
fraktsioonide puudumist ametiühingutes, keeldumist
kuuluda reformistlikesse ametiühingutesse, kui on
olemas kommunistlikud ametiühingud, ebarahuldavat
tähelepanu vabriku-tenasekomiteede loomisele.

Tähtsamate ülesannetena rõnutas kongress kom-
munistlike fraktsioonide loomist, lõhenenud ameti-
ühingute taastamist, võitlust kommunistide põgenemise
vastu reformistlikest ametiühingutest. Töö raskus-
punkt tuleb kanda massidesse, ettevõtetesse. Soovitati
populariseerida loosungit "reeturid - bürokraadia
ametiühingutest välja." V kongress võttis vastu
otsuse parteide bolševiseerimisest ja ühtse ülemaa-
ilise kommunistliku partei moodustamisest. Bolševist-
liku partei põhijoonteks pidid olema: 1) Massilisus
2) Manöövervusvõime 3) revolutsioonilisus 4) Tsentra-
liseeritus ja monoliitsus 5) Propaganda ja agitats-
ioon kodanlikes armeedes. Kui kommunistlikud par-
teid rajavad oma tegevuse nendele alustele, siis
on tegegnist ka ülemaailmse partei moodustamisega.²

Kongress andis konkreetseid ülesanded ka üksikute-
le sektsioonidele. Leiboristlikku valitsust Inglis-
maal hinnati kui imperialistlike kodanluse valitsust
mis teostab kodanlikku poliitikat paremini kui otse-
selt kodanlik valitsus. Kuigi leiboristlik valitsus

¹ Dokyumentar, lk. 442-444.

² Samas, lk. 411-412.

räägib rahust, teostab ta aktiivselt militariseerimist. "Võitlus tööliklassi ridades töölisvalitsuse vastu on muutunud seepärast võitluseks inimkonna päästmiseks massilisest hävitamisest".¹ Kommunistliku partei peamisteks ülesanneteks pidi olema võitlus macdonaldi valitsuse vastu, kusjuures massidele tuli selgitada tema kodanlikku iseloomu. Valimiste ajal pidi kommunistlik partei läbi viima selget kommunistlikku liini. Majandusliku võitluse käigus on tarvis luua ühisrinne alt - streigikomiteed, vabrikutehasekomiteed jne. Vajalik on luua ka tegevuskomiteed, et sundida leiboristlikku valitsust tõstma töötatöölise abiraha, sotsialiseerida raudteid ja kaevandusi jne. Erilise tähtsusega objektiks tuleb võtta desarmeerimise ja koloniate küsimus ning töö töötatöölise hulgas.

V kongressi otsused parteide bolševiseerimise osas omasid kahtlemata tunduvat tähtsust, sedavõrd kui neis rõhutati järjekindla töö vajadust ametiühingutes, talurahva seas, õige rahvuspoliitika teostamise vajadust.

1925. a. aprillis toimunud Komiterni Täitevkomitee V laiendatud pleenumil rõhutati: "Bolševiseerimine on üldiste leninlike printsiipide kasutamise oskus antud konkreetsetes olukorras ühel või teisel maal."² Nii seati kommunistlikele parteidele ülesandeks muutuda rahvuslikuks poliitiliseks jõuks.

Ent samal ajal V kongress andis kõigile kommunistlikele parteidele kohustuslikud juhtnöörid ühisrinde taktika rakendamiseks, mis nagu eespool oli

¹ Dokyumenty, lk. 446.

² Samas, lk. 448.

näha, nägid ette ühisrinde taktika rakendamist ainult alt. Tervikuna tuleb V kongressi hinnata pöördena sektantluse ja dogmatismi suunas. Muidugi ühisrinde taktikat kõneldi küllalt palju, mitmedki seisukonad olid õiged, ent kõige tähtsamates põhiseisukohtades toimus otsustav pööre. Mitmeski osas jäädi küll veel *essialge* endistele seisukohtadele, eriti näiteks rahvusliku kodanluse hindamise osas.

Täitevkomitee 7. laiendatud pleenumil nov.-dets. 1926. a. märgiti, et kodanluse äralangemine revolutsioonilisest blokist Hiinas on võimalik, ent peeti võimalikuks teatavas ulatuses teha koostööd isegi suurkodanlusega. Hiina revolutsioon võib viia sotsialismile. Guomindangiga koos käies pääsevad kommunistid talurahvale lähedale. Guomindangi tuleb arendada revolutsiooni suunas, mitte aga temast lahku lüüa.¹

Isegi veel Täitevkomitee 8. pleenumil 1927. a. mais peeti vajalikuks toetada teataval määral Jiang-Jieshi rühmitust-tema sõjategevuses põhjas. Imperialismi loeti peamiseks kontrrevolutsiooniliseks jõuks Hiinas. Kommunistlik partei peab olema iseseisev, ent kuuluma ka Guomindangi, kus peab saavutama domineeriva koha. Nöuti Uhani valitsuse ja Guomindangi vasaku tiiva toetamist. 1928. a. veebruaris toimunud 9. pleenumil selliseid seisukohti enam ei esitatud. Põhjuseks oli muidugi sündmuste areng Hiinas, mis hiljem muutisid radikaalselt Kominterni suhtumist rahvuslikku kodanlusesse.

Peale V kongressi toimus Kominternis äge võitlus trotskistidega, mida näiteks W. Foster peab

¹ Документы, л. 671-677.

² Самар, л. 719-727.

V ja VI kongressi vahelise perioodi kõige tähtsamaks sündmuseks.¹

Komiterni Täitevkomitee esimeheks sai detsembris 1926 Buhharin.

Trotski pooldajad olid teatavasti "ülirevolutsiooniliste" vaadetega. Oleks võinud arvata, et pärast Trotski, Zinovjevi jt. eemaldamist Komiternist muutub selle poliitiline kurss kaineaks ja asjalikumaks, ent tegelikult juhtus vastupidi.

1926. a. asuti Internatsionaalis seisukohale, et paljudes kapitalistlikes maades on küpsemas revolutsiooniline kriis. Vastavalt Stalini poolt juba 1924. a. avaldatud seisukohale nähti ette pealöögi suunamine kokkuleppelaste s. o. sotsiaaldemokraatide vastu.

Juba V kongressil võimutsemapaasenud sektantlus ja dogmatism lokkas täielikult VI kongressil 1928. a.

Kongressil vastuvõetud teesid ranjavahelise olukorra kohta andsid periodiseeringu majandusliku arengu osas. Revolutsioonilise liikumise tõus lõppes põhiliselt 1921. a., ent esimese perioodi lõpuks loeti 1923. a. II perioodil 1923-1926. a. saavutati sõjaeelse tase, see oli kapitalismi ajutise stabiliseerumise periood. IV periood algas 1926. a. ja seda iseloomustas sõjaolu kasv, Inglise -Ameerika vastuolude teravnemine, Saksamaa poliitika teravalt Nõukogude vastane iseloom ning kriisid paljude maade majanduses.²

Reformismi hinnati kongressil elujõulisena, mille aluseks oli olnud majanduse tõus. Sotsiaaldemokraatia oli asunud imperialismi ja kapitalismi kaitsele. Sotsiaaldemokraatia oli kadunud viimaseks

¹ Почерк, lk. 371.

² Документы, lk. 772

reserviks. Kõige suuremat hädakohtu kujutab endast vasakpoolne tiib sotsiaaldemokraatias, sest nende reaktsiooniline olemus on paremini varjatud.¹

Kui V kongressil rõhutati vajadust teataval määral ja mõningatel juhtudel toetada vasakpoolset suunda sotsiaaldemokraatias, siis VI kongress asus juba hoopiski jäigale seisukohale. VI kongressi hinnangu kohaselt õnnestus Itaalia fašistidel kriisist üle saada ja esialgu pääseda. fašistide ideoloogia propageerib klasside koostööd nagu sotsiaaldemokraadidki.

Hiina küsimuses asuti seisukohale, et rahvuslik kodanlus (quomingdang) on lõplikult üle läinud kontrevolutsiooni leeri - imperialismi ja feodaalide poolele. Hiina kommunistide ülesandeks on võidelda agraarreformi eest, kodanluse vastu. Võita võib ainult proletariaadi diktatuuri abil.²

Ka India kodanlust iseloomustati reaktsioonilisena. Imperialismi Indias võivad võita kommunistide poolt juhitud töölised, talupojad, intelligents. Kongress asus ühisrinda vastu rahvusliku kodanlusega võltuvates ja koloniaalmaades. "Rahvuslik kodanlus ei oma imperialismi vastu võitleva jõu tähtsust." ³ "Rahvuslik kodanlus pidurdab revolutsioonilist liikumist, ehkki ta võib abistada massilise liikumise tekkimist. Erilist ohtu proletariaadile kujutavad endast svaradžistid. Indias ja vafdistid Egiptuses, kelle tõeline olemus on veel peidetud. Neid parteisid tuleb paljastada. Ajutiselt kokkulepped nendega on siiski lubatud."⁴

¹ Dokumentid, lk. 778.

² Samas, lk. 779.

³ Samas, lk. 850.

⁴ Samas, lk. 852.

Komiteerni tähtsamaks ülesandeks määrati võitlus sõjaohu vastu, NSVL kaitseks, Hiina revolutsiooni kaitseks. Igati tuleb teravdada võitlust sotsiaaldemokraatia vastu.

Ühisrinde küsimusest räägitakse VI kongressi otsustes väga vähe. On öeldud, et ühist rinnet tuleb luua ait. VI kongressi otsused tervikuna aga näitavad, et tegelikult ühisrinde taktika võeti päevakorrast üldse ära.

Ametiühingute küsimuses märgiti kongressi otsustes et tuleb endiselt töötada reformistlikes ametiühingutes, aga samas öeldi, et Profinterni tuleb igati tugevdata, et kommunistid ei pea iga hinna eest astuma reformistlikesse ametiühingutesse.¹

Eelmistel Komiteerni kongressidel märgiti korduvalt et kommunistlikud rarktsioonid reformistlikes ametiühingutes on nõrgad, et paljudel kommunistidel puudub tõsine soov nendes ametiühingutes töötamiseks.

VI kongressi otsused ilmselt suunasid kommuniste ametiühingute lõhestamisele ja kommunistlike ametiühingute loomisele. Märgiti illegaalse parteiaparaadi ettevalmistamise vajadust.

Mitmed tähtsad küsimused leidsid VI kongressi otsustes väga pealiskaudset kajastust. Nõuti töö elavdamist talurahva hulgas, ent midagi konkreetsemat ja täpsemat ei toodud esile. Väga vähe oli juttu Itaaliast ja Saksamaast. Märgiti, et Saksa KP on saavutanud edu valimistel ning nõuti Itaalia KP tõhusamat tööd

---

¹ Dokyumenty, lk. 783.

massides ning see oli ka kõik.

Kommunistlike parteide peamiste vigadena toodi kongressi otsustes esile sõjaohu ja fašismi ning patsifismihädaohu alahindamine. Paljudes maades küll propageeritakse rahu ja desarmeerimist, ent tegelikult valmistatakse sõjaks, mida aga paljud kommunistid ei näe. Ühe näitena sõja ettevalmistamisest mainiti Eesti-Läti tolliliidu läbirääkimisi.¹

Kongressi otsustes eristati mitmeid fašismi eriliine - sotsiaalfaşism, tehase fašism jne.²

Detailsemalt on kongressi otsustes kajastamist leidnud sõjaprobleemid, millega seoses on teataval määral valgustatud ka mitmeid ühisrinde taktikaga seotud küsimusi.

Sõda on kapitalismist lahutamatu. Proletariaat vastandab oma õiged seisukohad nii sõdade õigustamise katsetele kui ka sõdade hävitamise utoopilistele plaanidele tühjade fraaside või lepingutega. Sõda võib hävitada ainult kapitalismi hävitades, kõik muu on pettus. "Ent kapitalismi hävitamine on võimatu ilma vägivallata, ilma relvastatud ülestõusuta ja proleteritariaadi sõdadeta kodanluse vastu."³

Sõdade hindamisel pole oluline, kes alustas, vaid küsimusele tuleb läheneda ajaloolis-revolutsioonilisest aspektist. Proletariaadil on isamaa alles peale poliitilise võimu enda kätte võtmist. Kommunistid ei eralda võitlust rahu eest klassivõitlusest. Esimeseks ülesandeks kommunistidel on paljastada tõelised sõja põhjused ning ettevalmistajad. Selleks tuleb pidada kõige ägedamat võitlust patsifismi vastu. Patsifismi jagati kongressi otsuste põhjal mitmesse liiki, Rah-

¹ Докл. Коммунист. парт., л. 827.

² Самар, л. 829.

³ Самар, л. 797.

vasteliidu patsifism, II Internatsionaali patsifism, radikaalne patsifism, religioosne patsifism jne. Kõige ohtlikum neist on radikaalne patsifism.¹

Kommunistid peavad masside ette tooma sõja tõelised põhjused. Tuleb paljastada võltsloosungeid - "antifašistlik võitlus" näiteks Itaalia-Prantsuse konflikti puhul.

Sõjavastases võitluses pidi kasutatama ka proletaarse ühisrinde taktikat tegevuskomiteede asutamise näol. Kommunistide ülesandeks pidi olema illegaalse organisatsiooni loomine, mis võimaldaks jätkata tööd ka sõja ajal. Pärast sõja algust ei pea kesksel kohal olema mitte rahuloosung, vaid proletaarse revolutsiooni loosung.²

Kongressi otsuses märgiti järjekordselt, et sotsiaaldemokraatia hakkab ka üle minema sõja ettevalmistamise poolle. Sõda peeti kongressil üheks teguriks, mis tugevndavat revolutsioonilist liikumist. Programmis rõhutati eriti NSVL kui maailma esimese sotsialistliku riigi tähtsust, mille kaitsmine pidi olema iga kommunisti esimeseks ülesandeks. Programmis märgiti, et tegemist on sureva kapitalismi ajajärguga, märgiti sotsialismi võidu võimalikkust ühel maal, rõhutati proletariaadi diktatuuri vajalikkust. Arenenud kapitalistlikud maad pidid minema kohe peale revolutsiooni üle proletariaadi diktatuurile, keskmise arengutasemega maades esmalt pidi kehtestatama proletariaadi ja talupoegade demokraatlik diktatuur.

Kominterni programmis oli paljugi õiget üldises mõttes, ent tervikuna see ei vastanud kujunenud olukorrale.

Ebaõiged olid seisukohad sotsiaaldemokraatia, kodanliku demokraatia, sotsialismile ülemineku vormidest jt. küsimustes. Programm peegeldas Kominterni selleaegseid seisukohti.

¹ Документов, лк. 797-800

² Самал, лк. 804.

"Kommunistliku Internatsionaali VI kongressi otsused relvastasid töölisklassi avangardi tema ülesannete õige mõistmisega ja soodustasid sel viisil kommunistliku ja töölisliikumise arengu aktiveerimist kõigis maades",¹ märgib Zamöslova. Sellise hinnaguga ei saa kuidagi nõus olla. Pole alust väita, et VI kongressi otsused soodustasid kommunistliku ja töölisliikumise arengut. Vastupidi, need otsused kahtlemata pidurdasid kommunistlikku liikumist. Kongress kinnitas Komiterni Täitevkomitee 9. pleenumil väljatöötatud taktika - "klass klassi vastu", mis tähendas tegelikult ühisrinde taktikast loobumist. Kongressil ei suudetud anda asjalikku hinnangut olukorrale maailmas.

Õigesti märgiti, et on tulemas uus kriis kapitalistlikus ühiskonnas, aga sellest tehti täiesti valed järeledused. Ülehinnati kommunistide jõudu, arvati võimu võtmiseks ennast olevat küllalt tugevad, proletariaadi diktatuuri kehtestamiseks nõukogude vormis.

Kõige rängemalt alahinnati fašismi hädaohtu, ehkki sellest küllalt palju Komiternis räägiti. Ei mõistatud seda, et tuleb tõsiselt arvestada mittekommunistlike kihtidega ühiskonnas. Lähtuti sellest, et kes ei ole kommunistide poolt, tuleb lugeda vaenlaseks.

1929.-1933. a. majanduskriis laostas paljusid, laiades elanikkonna kihtides tekkis rahulolematuse, ent paljudes maades kommunistlikud parteid oma sektantliku ja sallimatu poliitikaga ei suutnud rahulolematuid endaga kaasa tõmmata, vaid loovutasid need fašistide mõju alla.

On mõnevõrra paradoksaalne, et just Saksamaal, kus kommunistlik partei oli III Internatsionaali parteidest (kapitalistlikes maades) kõige tugevam, tuli võimule fašism. See fakt näitas hiljem, et isegi Saksamaal oli kommunistide mõju kogu maa ulatuses siiski mitte väga suur.

---

¹ З. А. Замислова, Коммунистический Интернационал и его роль в истории международного рабочего и национально-освободительного движения, Москва, 1957, л. 78.

sektantluse ja dogmatismi aluseks oli ebaõige suhtumine sotsiaaldemokraatiasse ning kodanlikku demokraatiasse. Sotsiaaldemokraatia samastati fašismiga ning kodanliku demokraatia ja fašistliku korra vahel ei nähtud ka suuri erinevusi. Sellisest kergemeelsest ja üleolevast suhtumisest ülesaamiseks oli nähtavasti tarvis tölisklassile ja kõigile eesrindlikele kihtidele traagilist Hitleri võimuletulekut Saksamaal, mis juba konkreetselt ja vaieldamatult näitas, mis on fašism ja mis on kodanlik demokraatia.

Kui Kominterni V kongressil oli ilmne kallak sektantlusse ja dogmatismis, siis VI kongressil oli olukord ilmselt selline, et need tendentsid võidutsesid täielikult, nagu näitavad kongressi otsused. Kominterni VI kongressi tuleb pidada Kominterni ajaloo kõige tumedamaks peatükiks.

Pärast VI kongressi arendati ja süvendati tehtud vigu Kominternis. Kominterni Täitevkomitee lo. pleenum juulis 1929. a. asus seisukohale, et kaitselahingute asemel on algamas tölisklassi pealetung, muuhulgas ka Saksamaal. Rahvusvahelises ulatuses toimub kiire tölisklassi kaldumine vasakule.¹

Tölisklassi majanduslik võitlus võtab järjest suuremal määral poliitilist iseloomu. Kommunistid peavad iseseisvalt juhtima streigiliikumist.²

¹ Документов, л. 889.

² Самар, л. 890.

Reformistlikel ametiühingujuhtidel on veel mõnesugust mõju massides, aga see on kadumas. Kõige suuremat hädaohtu kommunistlikele parteidele kujutab töölisklassi revolutsioniseerumise alahindamine, sest paljudes kohtades on töölisklass revolutsioonilisem kui arvatakse.¹

Reformistlike ametiühingute juhtiv ladvik on oma olemuselt sotsiaalfasistlik. Suhtumises ametiühingutesse on tehtud oportunistlikke vigu, kuigi on püütud luua ühtsust reformistlike juhtidega. Pleenumi otsustes on oportunistliku veana toodud näiteks streigikomitee moodustamine Lodzis, kuhu valiti ka sotsialiste. Streigikomiteed ei pea alluma reformistidele.²

Tuleb arendada tegevusühtsust alt vabrikutehasekomiteede näol. Komiteede valimisel peavad kommunistid esinema oma nimekirjaga. Kommunistid peavad ikka jääma vanadesse ametiühingutesse, ent ei tohi olla ka printsipiaalselt lõhestumise vastu. Tuleb luua ka uusi ametiühinguid, sest reformistlike ametiühingute fašiseeruvad aparati ei suuda kommunistid üle võtta.³

Kus ametiühingud lõhenevad, seal tuleb igati tugevndada punaseid ametiühinguid. Tuleb võidelda töölisklassi enamuse eest, kusjuures partei poolt kogu liikumise juhtimise saavutamine.

Revolutsioonilise võitluse tõus püstitab erilise teravusega otsustava võitluse sotsiaaldemokraatiaga, eriti tema vasaku tiivaga.⁴

"Fašismi erivormiks tugevate sotsiaaldemokraatlike parteidega maades on sotsiaalfasism, mis üha sagedamini teenib kodanlust kui masside aktiivsuse paralüüseerimise vahend võitluses fašistliku diktatuuri vastu."⁵

¹ Документна, lk. 888

² Самар, lk. 898.

³ Самар, lk. 903.

⁴ Самар, lk. 884

⁵ Самар, lk. 880.

Nii asus Komintern lühidalt ja selgelt seisukoh-
tadele, et sotsiaaldemokraadid on fašistid- tösi
küll omaette liiki - ja ka reformistlike ametiühin-
gute juhid paigutati samasse liiki.

Märgiti, et sotsiaaldemokraatia juhid ähvardavat
Saksamaal fašistliku diktatuuriga ja samal teel
olevat ka Macdonald Inglismaal patsifismi katte-
varju all.

Vastavalt VI kongressi otsustele suhtuti plee-
numil eitavalt koostöösse ranvusliku kodanusega.
India revolutsiooni ülesandeid on võimalik lahenda-
da ainult võitluses proletariaadi ja taluranna re-
volutsioonilise demokraatliku diktatuuri eest nõu-
kogude lipu all.¹

Pleenum rõhutas vajadust tugevndada Internatsio-
naali keskaparaati.

Kominterni Täitevkomitee laiendatud pleenum veeb-
ruaris 1930. jätkas sektantliku kallakuga süvenda-
mist Kominternis. Rohkem kui enne rõhutati revolutsioo-
niliste ametiühingute loomise ja tugevndamise vaja-
dust-Prantsusmaal, Tšehhoslovakkias, USA-s. Saksamaal
nähti ette tugevndada revolutsiooniliste ametiühin-
gute tsentrumi.²

Vastuvõetud otsuses kommunaal-poliitika kohta
märgiti proletariaadi peaülesandena mitte kohalike
munipalitsiteetide autonoomia eest seismist, vaid
nende asendamist nõukogudega. On tarvis lõpetada
igasugune koostöö sotsiaaldemokraatidega. Töölise
enamusest munipalitsiteetides võib konelda ainult

¹ Dokumentar, lk. 880.

² Sama, lk. 925.

seal, kus ülekaal on kommunistidel. Fasismi kukutamist Itaalias käsitleti pleenumi otsustes kultöölis-talupoegade valitsuse kehtestamist, mis kujutas endast proletariaadi diktatuuri poliitilist vormi.² Need, kes arvavad, et pärast fasismi kukutamist algab parlamentarismi periood, on kodanluse agendid.

Siiski oli otsuses märgitud, et ka Bordiga pooldajate vastu tuleb võidelda.

Saksamaal rõhutati eriti: "Sotsiaaldemokraatia kui fasisitliku diktatuuri kehtestamise peamise toe ja põhilise jõu nalastamatut paljastamist..."³

Kominterni 11. pleenum märtsis-aprillis 1931. a. tõi veeigi reljeefsemalt esile seisukona, mille järgi majanduskriisi tingimustes oli üldiselt päevakorral üleminek proletariaadi diktatuurile. "Klassivõitluse areng maailma majanduskriisi edasises arengus seab kõige laiemad töötajate hulgad otsustava valiku ette, kas kodanluse diktatuur või proletariaadi diktatuur,"⁴

Fasismi kasv leidvat aset ainult sotsiaaldemokraatia toetuse tõttu. "Vastandades kodanluse diktatuuri "demokraatlikku vormi fasismile, uinutades masside valvaust võitluses kasvava poliitilise reaktsiooni ja fasismiga, kattes kodanliku demokraatia kui kodanliku diktatuuri vormi kontrrevolutsioonilist iseloomu, on sotsiaaldemokraatia ise kapitalistlike riikide fasiseerimise aktiivne tegur ja läbiviija."⁵

On tarvis luua ünisrinnet ait koigi kodanluse diktatuuri vormide vastu.

¹ Douy meenoi, lk. 927.

² Samas, lk. 936.

³ Samas, lk. 946.

⁴ Samas, lk. 956.

⁵ Samas, lk. 957.

"Ta (voitlus oportunisti vastu A.P.) nõuab nende vigade kiiret ja otsustavat parandamist, mis poliitiliselt viivad fašismi liberaalsele vastandamisele kodanlikele demokraatiale ja kodaniku diktatuuri parlamentaarse vormide vastandamisele tema avalikult fašistlikele vormidele, mis oli sotsiaaldemokraatlike mõjude kajastuseks kommunistlikes riikides."¹

Pleenum kutsus proletariaati kõigi jõududega võitlema fašismi vastu, ent sektantlikelt positsioonidelt lähtudes ei saanud sellel olla erilist edu.

Paljude kommunistide poolt alahinnati fašismi hädaohu Saksamaal isegi veel 1932.a. nagu see ilmnis Komiterni Täitevkomitee XII pleenumil septembris 1932.a.V. Ulbricht ütles küll, et võitlus fašismi ja revolutsiooni vahel on fašism kommunistidest ees, ent enamuse pleenumil arvas, et peamine protsess Saksamaal on majanduse laostamine, vastuolude teravnemine, kommunismi jõudude kasv, mille kõrval toimub ka fašismi kasv.²

Pleenumi seisukohtade järgi Saksamaal oli juba fašistlik diktatuur.³ Põhilööki tuli ikkagi suunata sotsiaaldemokraatia vastu. Saksamaa jaoks püstitati töölis-talupoegade vabariigi loosung, mis tegelikult tähendas orienteerumist võitlusele proletariaadi diktatuuri eest.

Sel ajal kujunenud olukorras oli peamiseks küsimuseks kas fašism ja sõda või rahu ja demok-

¹ Документ №, л. 957.

² Лейбзон, л. 43.

³ Документ №, л. 976.

raatia, ent kommunistid asetasiid küsimuse ikka vanal viisil : sotsialism või kapitalism.

Taolise seisukoha tõttu isoleerisid kommunistid ennast võimalikest liitlastest.

Täitevkomitee XIII pleenum 1933.a.detsembris hindas fašismiohtu juba märksa kainemalt. P. Togliatti avaldas arvamist , et fašismi kukutamine ei too tingimata kaasa proletariaadi diktatuuri kehtestamist . Arvati ka , et kommunistid võivad laiu hulki mobiliseerides vähemalt venitada sõja puhkemist.¹

Üldiselt aga jäädi pleenumil vanade seisukohtade juurde - orienteeruti arenenud kapitalistlikes maades proletariaadi diktatuuri kehtestamisele, sotsiaaldemokraatia vasakut tiiba hinnati kõige häda - ohtlikumaks vaenlaseks. 1933.a.ei toonud Kominternis pööret reaalsema poliitika poole.

¹ Ленинград, л. 54.

P Ö Ö R E K O M I N T E R N I T A K T I K A S .

1934. aasta oli maailmas pingeline, fašistid Saksa- maal jätkasid terrorit. Fašism tõstis pead ka teistes maades. Eriti terav oli olukord 1934. aasta alguses Prantsusmaal. Otsese fašistliku riigipöörde hädahoju ees sündis Prantsus- maal kommunistide ja sotsialistide tegevusühendus. 12. märtsil 1934. aastal toimus sotsialistide initsiatiivil streik, mida toetas ka kommunistlik partei. 4,5 miljoni töölise välja- astumine näitas töölisklassi jõudu.

Kujunenud olukord nõudis kommunistidelt otsustavaid samme fašismi vastu. Hakkas selguma, et tuleb kaitsta olemas- olevat kodanlikku demokraatiat fašistide vastu ja seda koos teiste demokraatlike parteidega, kes astusid välja fašismi vastu. ¹

Selline seisukoht ei sobinud kokku Kominterni VI kongressi joonega, mis nõudis võitlust proletariaadi dikta- tuuri eest.

---

¹ Мендзош, бу. 166.

Prantsuse KP märtsipleenumil asuti seisukohale, et peamiseks hädavajaks on fašism, mille vastu tuleb suunata pealööki. Kommunistlik partei kutsus üles ühisele võitlusele demokraatia eest, fašismi vastu. See oli kommunistlikus liikumises tähtis pööre.

Sotsialistlik partei suhtus alguses tõrjuvalt kommunistide koostöö ettepanekutesse, ent mais 1934. a. Toulouse kongressil pidi partei juhtkond liikmete survele asuma kommunistidega koostöö teele. Omalt poolt kommunistid loobusid mitmetest nõudmistest, mille eesmärgiks oli olnud paljastada sotsialistide juhte. Kommunistide keskel küpses arusaamine, et ilma sotsialistide juhtkonnaga läbirääkimistesse astumata ei ole võimalik saavutada ühisrintet ka reasotsialistidega.

27. juulil kirjutati alla kommunistide ja sotsialistide tegevusühtsuse praktikale. Kommunistid lubasid loobuda ühiste väljastumiste ajaks sotsialistliku partei poliitika kritiseerimisest ning hoiduma teoreetiliste lahkemiste arutamisest. Vastutasuks oli sotsialistide nõusolek võidelda fašistliku organisatsioonide laialisaatmise eest.

Prantsusmaal toimunu oli vastuolus Kominterni sektantlike seisukohtadega, ent tegelik olukord hakkas üha jõulisemalt nõudma Kominterni senise taktika revideerimist.

M-Thorez iseloomustas 1935. a. Prantsuse KP tegevust järgmiselt. Tegevusühtsuse pakt andis tööliisklassile paljugi. Pidurdati fašistlik liikumine. Algas võitlus kommunistide ja fašistide vahel keskkihtide võit -

---

¹ New York, lk. 63.

miseks. Selles võitluses saavutas edu töölisklass. Pakt andis hoogu töölisklassi ühinemisliikumisele. Tekkisid ühtsed ametiühingud. Löplikult pakt töölisklassi ühtsuse küsimust muidugi ei lahendanud. Kommunistid peavad veelgi rohkem tähelepanu osutama töölisklassi igapäevastele nõudmistele. Saavutatud tegevusühtsus pidurdab fašismi massilise baasi loomist - fašistide mõju alt õnnestus vabastada näiteks sõjaveterane. Prantsusmaal ei ole fašistid suutnud luua massilist reaktsoonilist liikumist. Väikekodanlikud organisatsioonid ei ole põhiliselt sattunud fašismi mõju alla, mis on suurel määral tingitud sellest, et prantsuse kommunistid esitasid omaid poolt just väikekodanluse nõudmisi. Prantsusmaal saavutati mitmesuguste töötajate organisatsioonide-spordi, naiste jne ühinemine. Kommunistide autoriteet tõusis märksa kommunistlik partei muutus tõsiselt arvestatavaks teguriks maa poliitilises elus.

Ühisrinde loomisel oli ka muidugi palju vastaseid. "Nad rääkisid, et ühisrinne on üks Nõukogude riigi välispoliitika elementidest", märkis M. Tõrez.

Uute ülesannetena mainis ta vajadust minna üle pealetungile perspektiivis kapitalismi kukutamisele. Selleks oli tarvis parandada vead, mida kommunistide poolt siiski tehti.

Sotsialistidele tehti mõningaid liigseid järeleandmisi, on loobutud nende kriitiseerimisest üldse, mis aga ei olevat õige. Mõningaid tähtsaid loosungeid, mis olid suunatud elukalliduse vastu, suurkapitali maksustamise poolt, oli propageeritud liialt vähe. Sotsialistide ja kommunistide ühine võitlus pole leidnud organi-

---

¹ М. Торец, Компартия Франции в борьбе за единую фронт, Коммунистический Интернационал, 1935, нр. 2, лн. 28.

satsioonilist alust, milleks tuleb luua vastavad komiteed. Siinkohal tuleb märkida, et sotsialistid sel ajal esitasid sageli kokkuleppe sõlmimise asemel ettepaneku sotsialistliku ja kommunistliku partei ühinemiseks nii, et sotsialistid oleksid kommunistid "ära neelanud". Sellega ei olnud kommunistid loomulikult nõus. Thorezi arvates ei olnud päris korras asjad ka ametiühingutes, töös talurahvaga jne. Ühisrinne pidi looma siiski ka eeldusi oportunisti levikuks.

Thorez esitas mitmeid tähtsaid teoreetilisi seisukohti. Ainuke väljapääs kriisist ei ole võitlus nõukogude võimu eest. Proletariaat võib oma võitlusse kaasa tömmata ka neid keskkihte, kes ei ole kommunismi pooldajad. Tuleb toetada ka kodanliku valitsuse abinõusid fašismi vastu. Thorez oli kommunistide osavõtu vastu valitsusest kapitalismi tingimustes. Sotsiaaldemokraatia vastu võitlemiseks tulid tarvitusele võtta teised vahendid-eelkõige kommunistide poliitika järjekindel selgitamine massides. Fašistlik diktatuur ei ole kapitalismi paratamatu etapp, väitis Thorez.¹

Kommunistide positsioon Prantsusmaal selgitas ka Gottwald, kes märkis, et kommunistid pakkusid sotsialistidele niisugust ühist tegevusprogrammi, mida võis ellu viia kapitalismi tingimustes. Sotsialismi ei saa teostada kapitalistliku korra raamides. On aga võimalik vähendada elanikkonna töötavatelt kihtidelt võetavaid makse, panna kapitalistidele kriisiraskustest võimalikult suurem osa. Kapitalistid on sunnitud tegema

---

¹ М. Торец, Коммунистическая Франция в борьбе за единый фронт, Коммунистический Интернационал, 1935, № 4, с. 24-31.

osalisi järelandmisi, et mitte kaotada kõike. Kättevõid detud aluselt on proletariaadil soodsam alustada otsustavat pealetungi. Gottwald oli sotsialistliku ja kommunistliku partei ühinemise vastu, ent pooldas ametiühingute ühtsust. Märkimisväärne on toon, mida kasutas Gottwald. Tema artikkel on asjalik, puuduvad teravad kallaletungid sotsiaaldemokraatiale.¹

Eelpooltoodud artiklite esinemine Kominterni ametlikus häälkandjas näitab, et Kominterni kurss hakkas muutuma, ent pööre ei toimunud siiski otsekohe, vastavalt Kominterni Täitevkomitee 13. pleenumi otsustele pidi Kominterni VII kongress toimuma 1934. a. II poollel. 1934. a. sündmused Prantsusmaal, aga ka Austrias, Hispaanias ja mujal näitasid paljude endiste Kominterni seisukohtade revideerimise vajadust. Moodustati vastavad komisjonid päevakorras kavas olevate küsimuste eelnevaks läbitöötamiseks. Suurt tähtsust Kominterni uute seisukohtade väljatöötamisel omas Dimitrovi esinemine 2. juulil 1934. a. kongressi teise päevakorrapunkti (fašismi pealetung ja Kominterni ülesanded) arutamisel ettevalmistavas komitees ning tema kiri sellele komiteele 1. juulist.

Dimitrov asetab tulevase VII kongressi kõige tähtsamaks probleemiks ühisrinde probleemi võitluses fašismi vastu. Selleks oli tarvis revideerida Kominterni taktikat. "Ma mõtlen, et seepärast meie taktika, meie olukorra hinnangu, meie töömeetodite revideerimine viimaste sündmuste kogemuse alusel, peab toimuma julgelt ja valutult ning ma ütleksin,

---

¹ К. Томванг, Мой опыт французским социал-демократом, Коммунистический Интернационал, 1935, кр. 2, с. 22-27.

mitte arvestades kätest ja jalgadest siduvate juba olemasolevate taktiiliste seisukohtadega. See, mida on vaja muuta, tuleb muuta. See, mida on vaja täpsustada, tuleb kiiremini täpsustada. Teiste sõnadega on tarvis igakülgsest kasutada viimaste aastate ja kõige viimase aja kogemust, nii positiivset kui ka negatiivset", kirjutas Dimitrov. Dimitrov märkis ära selle suure kahju, mida on maailma kommunistlikule liikumisele toonud 'sabloon ja skeem, mis on asendanud marksistliku sündmuste analüüsi. Tuleb arvestada iga konkreetse maa, partei ja organisatsiooni iseärasusi.

Dimitrov püstitas Kominterni ette probleemid teravalt ja julgelt:

- 1) Kas on õige alati kvalifitseerida sotsiaaldemokraatiat sotsiaalfasismina?
- 2) Kas on õige lugeda sotsiaaldemokraatiat alati ja igal pool kodanluse peamiseks sotsiaalseks toeks?
- 3) Kas on õige lugeda igal juhul vasakpoolseid sotsiaaldemokraate kõige hädaohtlikumaks? ²

Näeme, et esmajärjekorras tõstis Dimitrov üles sotsiaaldemokraatiasse suhtumise küsimuse.

Ta pidas vajalikuks vastavalt muutunud tingimustele muuta ka ühisrinde taktikat. "Selle asemel, et tarvitada seda ainult kui manöövrit sotsiaaldemokraatia paljastamiseks, ilma tõsiste katseteta luua tegelikku tööliste ühtsust võitluses, me peame muutma selle fašismi pealetungi vastase massilise võitluse arendamise mõjuvaks faktoriks." ³ Vajalik on ka heita kõrvale seisukoht, et ühtse rinde taktikat võib viia

¹ Т. М. Димитров, Выступление 2-го июля 1934 г. на заседании комиссии по вопросу пункта программы дня конгресса, Вопросы истории КПСС, 1965, кр. 7, с. 87. Эдастр. вбч. Т. М. Димитров, Выступление

Т. М. Димитров, Схема доклада. Наступление фашизма и задачи Коммунистического Интернационала в борьбе за единство рабочего класса, против фашизма, Вопросы истории КПСС, 1965, кр. 7, с. 84

³ Самая, с. 84

ainult alt ja loobuda vaatamast läbirääkimisi. sotsiaaldemokraatliku parteiga kui oportunisti. Kommunistlikud parteid ei pea teostama väiklast hooldamist ühisrinde organisate suhtes, ei ole tarvis deklameerida kommunistliku partei hegemooniat, vaid tuleb praktikas teostada kommunistliku partei juhtimist. Ei ole õige süüdistada igal juhul ja kõiges sotsiaaldemokraatia juhte, tuleb sotsiaaldemokraatlikele töölistele kannatlikult selgitada sotsiaaldemokraatiide vigu.

Q. Dimitrov tegi lõpuks tähtsa järelduse: "On hädavajalik muuta Kominterni töömeetodid ja juhtimist, arvestades, et on võimatu operatiivselt juhtida Moskvast kõigi küsimustes Kominterni kõiki 65 sektsiooni, mis asuvad kõige erinevates tingimustes (parteid metropolides ja kolooniates, parteid kõrgelt arenenud tööstusmaades ja parteid talupoegliku enamusega maades, legaalsed ja illegaalsed parteid jne)"¹

Dimitrov pani ette vähendada Kominterni kohmakat keskaparaati ja uuendada Kominterni juhtkonda ning rohkem arendada bolševistlikku enesekriitikat. On selge, et Dimitrovi seisukohtade vastuvõtmine oleks tähendanud tõelist murrangut Kominternis.

Sündmustest 1934-1935. a. Kominternis on raske kirjutada, sest puudub vastav allikmaterjal. VII kongressi täielik stenogramm jäigi välja andmata. Tuleb toetuda peamiselt Q. Dimitrovi kõnele kongressil ning Širinija ja Leibzoni raamatule.

Viimased näitavad, et Dimitrovi ja ka teiste poolt esitatud uued suunad Kominterni tegevuses ei

---

¹ Письмо Г. М. Димитрова в комиссию по второму пункту порядка дня конгресса, Вопросы истории, КИСС, 1967, т. 7, к. 84-85

leidnud alguses kaugeltki üksmeelset poolehoidu. Komisjonides väideti mõnede osavõtjate poolt, et VII kongress peaks veelgi enam rõhutama revolutsiooni lähedust. Enam kainelt asjasse suhtuvad arvasid, et pole õige rääkida revolutsioonilisest tõusust rahvusvahelises ulatuses, vaid õigem oleks rääkida (revolutsioonilisest tõusust) sellise tõusu küpsemisest. D. Manuilski avaldas mõtet, et pole õige antud olukorras paljudes kapitalistlikes riikides püstitada otseselt proletariaadi diktatuuri loosungit, kuigi sotsialism peab jääma lõppeesmärgiks. Nii-sugusel viisil tekkis pikapeale arusaamine Ülddemokraatlikust etapist proletariaadi võitluses.

Paljud Komiterni töötajad - Bela Kun, Lezovski, Knorin, Varga soovisid endiselt iseloomustada sotsiaaldemokraatiat kui kodanluse peamist sotsiaalset tuge. Dimitrov, Manuilski, Kuusinen jt.¹ pooldasid selle seisukoha revideerimist, millega enamik ka nõustus.

Arutluste käigus kerkis üles ka Komiterni senise tegevuse hinnang, oli arvamisi, et Komiterni taktika peale II kongressi oli igati õige ja parempoolne kalak on ka edaspidi peamine hädakoht. Sellisel seisukohal asus näiteks V. Knorin.²

Paljud arutlustest osavõtjad aga mõistsid hukka sektantlikud vead, panid ette mõista ühisrinde taktikat laiemalt, näha selles taktikas mitte ainult sotsiaaldemokraatide paljastamise abinõu, vaid ka konkreetsete eesmärkide saavutamise vahendit. Sellises vaimus esinesid Manuilski, Togliatti, Bronkowski jt.

Kritiseeriti ka suhtumist ametiühingutesse, mis ilmnes

¹ New York, lk. 79.

² Samas, lk. 79.

punaste ametiühingute endassesulgemises, soovis iseseisvalt juhtida tööliste majanduslikku võitlust. Avaldati mõtet punaste ja reformistlike ametiühingute ühinemise vajadusest. Nende seisukohtade vastu oli S. Lozovski.¹

Et uute seisukohtade võidulepääs Kominternis ei toimunud võitluseta, seda näitavad ka mõningad artiklid Kominterni ametlikus (direktiivses) ajakirjas ja ka kongressi eel ilmunud koguteos.⁴ Uus kurss kohtas vastupanu ka paljudes kommunistlikes parteides - Saksamaal, Bulgaarias, Hiinas, Ungaris.

Seoses kujunenud olukorraga viidi Kominterni VII kongress üle 1935.a.

Peab märkima, et ka 1935a. ei olnud uue suuna vajadus veel kõigile selgunud, ei orienteerutud veel õigesti kujunenud olukorras. Nii ajakirja "Kommunistitseski Internatsional" 1935.a. 1. numbriga juhtkirjas "Suurte nihete aasta" on toodud uusi ja õigeid seisukohti mitmes küsimuses. "Ühisrindede taktika edasine edukas teostamine nõuab kommunistlike ridade endi keskel otsustavat ülesaamist kujutusest ühisrindest kui manöövririst või kui kapitulatsioonist sotsiaaldemokraatia ees." "Nõuti ühise võitluse organiseerimisel koostööd kõigi sotsiaaldemokraatlike töölistega ja ausate funktsionääridega. Heakskiitvalt suhtuti prantsuse kommunistide tegevusse. Samas artiklis kirjutati aga ka nii: "Küpsevad revolutsioonilise kriisi eeldused fašistliku kommunistlike pealetungi peamises keskuses - natsionaalsotsialistlikul Saksamaal."³

¹ Лейбзон, в. 78-81.

² Коммунистический Интернационал, 1935, стр. 1, в. 9.

³ Samas, в. 5.

⁴ Коммунистический Интернационал перед VII Всемирным конгрессом, Москва, 1935, Сб. стр. 178. Коммунистический.

Kommunistliku partei vigadena märgiti, et see ei suutnud sotsiaaldemokraatia mõju tõttu tõpnata enesega kaasa proletariaadi otsustavaid kihte võitluseks kapitalismi vastu. Kaks viimast seisukohta D Saksamaa kohta olid ilmselt ebaõiged. Saksa KP oleks pidanud töölisi kutsuma võitlusele eelkõige fašismi vastu.

Samas ajakirjas astus S. Lozovski välja Profinterni laialisaatmise vastu ja punaste ametiühingute likvideerimise vastu. Ta soovitas kahel ametiühingukeskusel omavahel kokku leppida.

W. Pieck kirjutas 1935. a., et kommunistid ei ole suutnud esitada loosungeid, mis tõmbaksid kaasa masse, ent arvas: "Saksamaa on endiselt kõige kõrgem lüli imperialismi ahelas." ¹

Austria KP esitas sotsiaaldemokraatlikule parteile ettepaneku ühisest võitlusest seoses veebruarilahingute aastapäevaga, pannes ette viia läbi ühiseid väljaastumisi terrori vastu, ühingute vabaduse eest, areteeritute vabastamise eest, aga ka... proletariaadi diktatuuri eest. ²

Tugev oli vasakpoolne sektantlus sel ajal Saksa KP ridades. Selles osas oli kahtlemata tähtis SKP Täitevkomitee resolutsioon 30. jaan. 1935. a. Resolutsioon märkis: "Peamiseks takistuseks ühtse rinde poliitika läbiviimisel on sektantlus, mis segab parteid arendamast massilist revolutsioonilist tööd töölisklassi enamuse võitmiseks ja liitlaste omandamiseks." ³ Sektantlus avaldus Saksamaal selles, et kommunistid tahtsid uuesti luua ainult kommunistlikke ametiühinguid, ega soovinud kuuluda sotsiaaldemokraatidega ühisesse ametiühingusse. Tõsiseks veaks pidas Keskkomitee pealõõgi suunamist vasakpoolse sotsiaaldemokraatia pihta. Tuleb luua ühisrinne ja saavutada vaba sotsialistlik Saksa-

¹ В. Пик, «Оборот к революционной массовой политике», Коммунистический Интернационал, 1935, кр. 5-6, л. 47.

² Коммунистический Интернационал, 1935, кр. 5-6, л. 77.

³ Коммунистический Интернационал, 1935, кр. 7, л. 52.

maa ja nõukogude võim.

Arvatavasti oli siiski ebaõige rääkida fašismi-
vastase võitluse perioodil-aga võitlust fašismi
vastu pidas Keskkomitee kõige tähtsamaks - nõukogude
võimust.

Üks kindlamaid uue taktika joone eest võitlejaid
Kominternis oli H. Pollit, kes õigesti rõhutas: "Töölis-
klassi peavaenlane oli alati, on ja saab olema kapi-
talistide klass..." (Inglise Kommunistliku Partei
XIII kongress kõrvaldas seisukoha, et ühisrinde takti-
kat tuleb vaadata ainult valimistaktika seisukohalt,
ühisrinnet pidas kongress partei peamiseks relvaks
kõigis klassivõitluse löökudes. Seati ülesnadeks võita
enda poole väikekodanlus ja intelligents.

H. Polliti järgi ei olewat midagi ühist leiborist-
like poliitikute eesmärkide ja tööliste soovide vahel,
kes neid veel toetavad. Siiski tuleb toetada leiborist-
likku valitsust, sest see on parem kui kapitalistide va-
litsus. Valimistel tuleb toetada leiboristlikke kandi-
taate. Kõige raskem oli Kominternis üles saada endisest
hinnangust sotsiaaldemokraatia suhtes. Nii F. Degel esi-
nedes küll ühisrinde taktika pooldajan, väitis, et Root-
si sotsiaaldemokraatia vasakpoolsed olevad tööliklas-
si ühtsuse surmavaenlased.²

Fašismi probleemiga tegeles sel ajal eriti R. Palme
Dutt, kes püüdis anda fašismist põhjalikumalt ajaloolist
ülevaadet.

Ta arvas, et Komiterni TK X pleenumil 1929. a. täie-
liku eluõiguse saanud termin "sotsiaalfasism" oli üldi-
selt õige, ent igapäevases elus tehti sellega seoses
mõningaid vigu. VII kongress peaks seda küsimust uuesti

¹ Т. Чоллин, XIII съезд компартии Англии,
Коммунистический Интернационал, 1935, № 6,
с. 46.

² Ф. Дегель, Шведская социал-демократия
у власти, Коммунистический Интернационал,
1935, № 8, с. 23-33.

läbi vaatama. Ka teisi Kominterni otsuseid pidas Dutt õigeteks, ent märkis, et sõna "fašism" ei tohi siiski liiga sagedasti tarvitada. Fašismi iseärasuseks on eriline sotsiaalne demagoogia. Fašism on katse viia korda kapitalismi. Sama soovivad ka Roosevelt ja Macdonald. Sellisel viisil tuleneb R. Palme Dutti järgi, et ka Roosevelti ja Macdonaldi valitsustel on vähemalt osaliselt fašistlikke jooni. Fašismi toeks on suurel määral talurahvas, hoopiski hoolikamalt peavad kommunistid suhtuma keskkihtidesse. Fašism pole möödapääsematu nähtus, fašismi likvideerimisel tekib sotsiaaldemokraatlike illusioonide oht. Fašismi otsutavaks alternatiiviks on proletariaadi diktatuur. Brüningi valitsus Saksamaal polnud fašistlik (Saksa KP seisukoht), sest kommunistlik partei võis veel tegutseda. Tuleb eristada fašismis erinevaid astmeid "Kominternis puuduvad selles osas ühised seisukohad. Dutti järgi Kominterni TK XII pleenum teinud vahet sotsiaalfasismi, mis esineb demokraatia kattevarju all, ning fašismi vahel, kusjuures XIII pleenumil märgitud, et nende kahe grupi vahel võib tekkida lahkelisid.¹

R. Palme Dutti seisukohad olid mitmeski osas ebajärjekindlad, mis kaigastas seda käärimisprotsessi, milline toimus Kominternis veel 1935. a. esimesel poolel.

Samaduguse ebajärjekindluse all kannatatavad ka teised Kominterni ametlikud seisukohad. VI Kominterni kongressist möödunud kuue aasta jooksul toimusid põhjalikud muudatused jõudude vahekorras rahvusvahelises ulatuses sotsialismi ja kapitalismi vahel sotsialismi kasuks.² Selline definitsioon kannatb ilmse ühekülgsuse all. Ei saa pidada õigeks ka väidet: "seits-

¹ Р. Трауб Дамм, О некоторых проблемах фашизма, Коммунистический Интернационал, 1935, № 10, с. 26-45

² Коммунистический, с. 7.

mendale kongressile tuli Komintern sisemiselt ühteliitununa ja tugevamana kui kunagi enne."

Andes ülevaadet Kominterni tegevusest, vaikiti maha need seisukohad, mis 1935.a. olid ilmselt enamusele vastuvõetavad. Nii näiteks ei mainitud TK 10. pleenumiga seoses midagi sotsiaalfasismist, ent sotsiaaldemokraatiat käsitleti ikkagi kodanluse peamise sotsiaalse toena.

Ühisrinde küsimuses asuti seisukohale, et kõik varasemad ostused on õiged, õige oli ka sotsiaaldemokraatia iseloomustamine sotsiaalfasismina, kuid et vale oli samastada sotsiaaldemokraate fasistidega. Ühisrinde küsimust Prantsusmaal käsitleti suhteliselt vähe, ehkki seda hinnati positiivsena.

Kominternis puudus veel 1935.a. suvel mitmeski küsimuses täielik selgus, ei soovitud kuidagi tunnustada, et Kominterni mõnedki resolutsioonid olid ebaõiged või vananenud. Vormiliselt ei astunud välja ühegi Kominterni otsuse vastu, ent oli siiski selgesti märgata, et suhtumises sotsiaaldemokraatiasse, kodanlikku demokraatiasse, fasismi, haakasid ilmneva tõsised seisukohtade muudatused.

Kominterni VII kongress avati 25. juulil 1935.a. ja kestis ligi kuu. Kommunistide arv kapitalistlikes maades oli märksa kasvanud. VII kongress pidi andma rahvusvahelisele kommunistlikule liikumisele suuna fasismiohu ja läheneva sõja keerulistes tingimustes.

Kongressi töös kesksel kohal oli Q. Dimitrovi ettekanne "Fasismi pealetung ja Kommunistliku Internatsionaali ülesanded võitluses töölisklassi ühtsuse eest fasismi vastu."

Q. Dimitrov määritles fasismi kui finantskapitali võimu, kui terroristliku režiimi arveteõiendamiseks kõigi eesrindlike jõududega. Eriti ohtlik on saksa tüüpi fasism. "Fasismi võimuletulek - see ei ole harilik ühe kodanliku valitsuse

¹ Коммунистический, лк. 20.

² Самая, лк. 22.

asendamine teisega, see on ühe kodanluse klassi-
võimu riigivormi-kodanliku demokraatia - asen-
damine teise vormiga-avaliku terroristliku dikta-
tuuriga."Kommunistid ei tohi suhtuda ükskõikselt
sellesse, kui fašism hävitab kodanlikku demokraa-
tiat.

Q! Dimitrov lõpetas otsustavalt Kominterni ri-
idades varem esinenud suhtumise fašismi kui väikekoda-
likku liikumisse. Dimitrov näitas ka fašismi tugevuse
põhjusi-demagoogilist apelleerimist elanikkonna
kõige suuremate puuduste poole, tumedate instink-
tide ülesässitamist, šovinistlikku ja rahvuslikku
propagandat. Fašism on töölisklassi kõige kurjem
vaenlane, kes ei too töölisklassile midagi peale
kõige julmema terrori.

Fašismi võidu põhjuseks oli töölisklassi lõ-
hestatus, sotsiaaldemokraatia kokkuleppe - poliit-
ika kodanlusega. Kommunistid üksi aga olid nõr-
gad, et võidelda fašismi vastu.

Fašism võitis ka seepärast, et töölisklass
oli isoleeritud oma loomulikest liitlastest-
talurahvast. Fašism suutis enda poole tõmmata
tunduva osa noorsoost. Kommunistide poolt esines
kõige tõsisemat fašismiohu alahindamist.

Q. Dimitrov tõi näiteks saksa kommuniste, kes
ütlesid: "Kui hitlerlik "kolmas reich" kunagi saa-
bub, siis ainult poolteist meetrit maa all, aga sel-
le kohal - võitnud tööliste võim." Saksa kommunistid
ei suutnud püstitada talurahvast ning väikekoda-
lust kaasatõmbavaid loosungeid ja neid populari-
seerida. Fašismi on võimalik vältida töölisklassi
ühinenud võitlusega fašismi vastu, kusjuures tuleb

¹ Т. М. Димитров, Наступление фашизма и задачи
Коммунистического Интернационала в борьбе за единство
рабочего класса против фашизма, Доклад на VII Все-
мирном конгрессе Коммунистического Интернационала
2. авг. 1955 г., Москва, 1958, кн. 8. Докл. чл. Димитров, Доклад.

² Самар, кн. 18.

vältida talupoegade ja väikekodanluse sattumist fäšismi mõju alla. "Neid masse tuleb võtta sellistena kui nad on, aga mitte sellistena kui meie neid tahaksime näha" ¹ rõhutas Dimitrov.

Dimitrov väitis fäšismi olevat kodanluse nõrkus tunnuseks, ent selle seisukohaga ei saa muidugi igal juhul nõustuda, ta toetas selles osas Stalini seisukohale. Seline hinnang tõi muidugi kaasa õigustamatuid illusioone fäšismi sisemisest nõrkusest, mille üheks väljenduseks peeti 30. juuni 1934. a. sündmusi Saksamaal.

Fäšismi määratlus kongressil oli ka selles mõttes ebatäpne, et ie hinnatud seda nähtust koloniaal- ja sõltuvates maades, kus hiljem kommunistid sagedasti lugesid kõiki kodanlik-natsionalistlikke ja väikekodanlik-natsionalistlikke **jäikämksi** fäšistlikeks. ²

Kominterni VII kongressi suhtumist fäšismisse tuleb pidada tervikuna võttes asjalikuks ning kommunistlikele liikumisele uusi perspektiive avavaks.

Eriolist tähtsust omistas Q. Dimitrov oma ettekandes ühisrinde probleemidele. "Proletariaadi ühtsus rahvuslikus ja rahvusvahelises ulatuses - see on võimas relv, mis teeb töölisklassi võimeliseks mitte ainult aktiivseks kaitseks, vaid ka edukaks vastupealetungiks fäšismi vastu, klassivaenlase vastu." ³

Dimitrov näitas, et töölisklassi ühinemine ei pea kohe toimuma proletariaadi diktatuuri kehtestamiseks, vaid teiste, ülddemokraatlike ülesannete lahendamiseks. Kommunistid esitavad töölisklassi ühiseks tegevuseks ainult ühe tingimuse: ühine võitlus peab toimuma fäšismi vastu, kapitali pealetungi vastu, sõjaohu vastu, klassivaenlase vastu.

Töölisklassi vahetute majanduslike ja poliitiliste huvide kaitse, tema kaitse fäšismi vastu, peab

¹ Дунавров, Дунав, лх. 19.

² Ленинград, лх. 133.

³ Дунавров, Дунав, лх. 24.

olema lähtepunktiks ja moodustama ühisrinde peamis
 sisu kõigis kapitalistlikes maades.¹ Ühiselt tuleb
 võidelda kriisi, sõja ning fašismi vastu. On tarvis
 sõlmida nii lühiajalisi kui ka pikajalisi kokku-
 leppeid sotsiaaldemokraatlike parteide ning
 reformistlike ametiühingutega. Sealjuures omab
 peamist tähtsust masside organiseerimine võitlu-
 seks. Kommunistid säilitavad õiguse kritiseerida
 oma liitlasi, kui nende tegevus kahjustab ühist
 võitlust. Hädavajalik on luua mitteparteilisi
 ühisrinde organeid-eelkõige ettevõtetes ja kü-
 lades.

Proletaarne ühisrinne peab olema baasiks
 laialdasele antifašistlikule rindele. Tuleb laialda
 tele kihtidele selgitada suurkapitali reaktsioo-
 nilist olemust, aga eelkõige resoluutselt toetada
 väikekodanluse, talupoegade, intelligentsi elu-
 lisi nõudmisi.

Kommunistide poolt on vaja õiget lähenemist
 nendele parteidele, kelle liikmeskonnas on suu-
 rel, arvul talupoegi ja väikekodanlust. Nende partei-
 de juhtimine on tavaliselt kodanluse agentide käes.
 Sellistele parteidele tuleb läheneda diferentseeri-
 tult, et sõodsate tingimuste juures tõmmata neid
 parteisid kaasa antifašistlikku rahvarindesse-
 niisugused parteid oleksid näiteks radikaalide
 partei Prantsusmaal, farmerite organisatsioonid
 USA-s jne.

Käsitledes üksikutes maades konkreetselt
 ühisrinde taktika ees seisvaid ülesandeid, oli
 Dimitrov võrdlemisi ettevaatlik USA osas ei võtnud

---

¹ *Dumunpob, Dornag, lu. 29.*

ta selget seisukohta Roosevelti valitsuse suhtes, ent tema esinemisest võib välja lugeda, et ta ei pidanud Roosevelti valitsust fašistlikku poliitikat ajavaks. Et Inglismaal laiad hulgad nõuavad uue leiboristliku valitsuse loomist, siis kommunistid teevad õigesti, kui nad seda nõudmist toetavad. Kommunistid peavad arvestama masside meeleoluga, mitte püüdma kohe siirduda nõukogude võimule.

Prantsusmaa näitas rahvusvaheisele proletariaadile eeskuju võitluses fašismi vastu. Prantsuse kommunistide üheks ülesandeks on kaitsta Nõukogude-Prantsuse kokkulepet, mis kaitseb rahu saksa fašismi agressiooni eest.

Fašistlikes maades pidas Dimitrov vajalikuks teostada ühist võitlust ka massiliste fašistlike organisatsioonide raamides, kus tuli esitada ja kaitsta töötajate kõige elementaarsemaid nõudmisi. Ei tohi ülehinnata revolutsioonilist liikumist Saksamaal: "Meie võitluses fašistliku diktatuuri vastu on eriti hädasohtlik võtta soovitatavat tegelikkuse pähe." Dimitrovi arvates oli ka fašistliku diktatuuriga maades võimalusi legaalseks või poollegaalseks tööks. Ta kritiseeris ka Itaalia kommuniste, kes 13 a. jooksul ei olnud suutnud välja töötada õigeid võitlusvahendeid fašismi vastu.

Nendes maades, kus sotsiaaldemokraadid on valitsuses, ei piisa nende paljastamisest. Kommunistid peavad koos sotsiaaldemokraatlike töölistega võitlema nende sotsiaaldemokraatlike juhtide poolt esitatud lubaduste täitmise eest.

Oma suhtumises ametiühingutesse peavad kommunistid lähtuma faktist: kus on tööliste massid. Sellist

---

¹ Дунингов, Лондон, л. 40-41.

seisukohta oli Kominternis väljendatud ammu, ent seda ei täidetud. Saksamaal oli 1932. a. lõpul ainult 10 % kommunistidest vabade ametiühingute liikmed. Me seisame otsustavalt ametiühingute ühtsuse taastamise eest igal maal ja rahvusvahelises ulatuses."¹

Dimitrov märkis punastele ametiühingutele kaks teed - kas vahetult ühineda suurte reformistlike ametiühingutega või vastastikkusel kokkuleppel. kui on tegemist suurte punaste ametiühingutega. Nii võeti kurss Profinterni likvideerimisele. Komsomoli suhtes nähti ette teda säilitada ja tugevndada, püüdes samal ajal luua kommunistlike ja sotsialistlike noorsooühingute assotsiatsiooni klassivõitluse ahelas. VII kongressil kõneldi ka sellest, et komsomol peab tegelema mitte ainult otsese poliitikaga: "ei tule olla vasakpoolsed kisakõrid, ei tule karta masse, ei tule tegelda ainult poliitikaga, mitte eemale pöörduda kõigest maisest, sest see kõik vöörandab meid noorsoost."² Vajaduse korral pidid kommunistid soodustama ka spetsiaalsete naisorganisatsioonide loomist, et nii tõmmata naised kaasa revolutsioonilisele liikumisele.

Käsitledes imperialismivastase ühisrinde küsimusi sõltuvates ja koloniaalmaades rõhutas Dimitrov eelkõige vajadust lähtuda iga maa konkreetsetest oludest. Revideeriti VI kongressi seisukohad rahvusliku kodanluse muutumisest kontr-revolutsiooniliseks jõuks. Proletariaat ei pea ilmtingimata taotlema hegemooniat kolonialismi-

¹ Душаннов, Доклад, л. 53.

² Леубжок, л. 272.

vastasseisvõitluses. VII kongress asus seisukohale, et Hiina kommunistid võivad Jaapani-vastase võitluse huvides teha koostööd isegi Jiang Jie-shi-ga.¹

Dimitrov asus uuele seisukohale ka töölis-talupoegade valitsuse loosungi osas. Ta rääkis rahvarinde valitsusest, mille tekkimiseks vajalikud faktorid võisid teatavatel tingimustel ilmuda kõigis kapitalistlikes maades. Kui Lenin rääkis vajadusest leida üleminekuvorm proletaarsetele revolutsioonile, siis võis selleks olla antifašistlik rahvarinde valitsus, mis annaks massidele kogemusi. "Aga me räägime massidele avalikult: lõplikku pääsemist see valitsus ei võinud tuua. Pääsemise toob ainult ja ainult nõukogude võim!"²

Nagu näeme, ei osatud sel ajal veel näha sotsialistlikku korda muus vormis peale nõukogude vormi. Ent Kominterni VII kongressil märgiti ära ka vajadus lähtuda rahvuslikust alusest: "Üksikute maade proletaarsete klassivõitluse ja tööliikumise rahvuslikud vormid ei ole vastuolus proletaarsete internatsionalismiga, vastupidi just nendes vormides võib edukalt kaitsta ka proletariaadi rahvusvahelisi huvisid."³

Kommunistide poolt oli suures osas varem ignoreeritud rahvuslike küsimusi, mis oli ennast valusasti tunda andnud (Saksamaa). Peale VII kongressi hakkasid muutuma kommunistide, seiskohad selles osas, mis omakorda soodustas kommunistidesse paremat suhtumist mitmetes elanikkonna kihtides. VII kongress erines eelnevatest selle poolest, et

¹ Dumunpob, Dokuaq, lk. 59.

² Samas, lk. 66.

³ Samas, lk. 68.

et lõpuks kõneldi küllaltki avameelselt sellest ohust, mida kommunistidele tööb kaasa sektantlus ja dogmatism. Sektantluse ja dogmatismi vastu oli võideldud ebapiisavalt, nagu seda ka kongressil märgiti: "Vähem edukalt toimus, aga sagedasti üldse ei toimunud, võitlus sektantluse vastu."¹

Sektantluse jooni esines ka kongressil: "Tuleb öelda, et ka sellel kongressil üksikute seltsimeeste esinemistes on märgata formalismi jäänuseid, on tunda mõnikord soovi asendada tegelikkuse konkreetset analüüsi ja elulist kogemust uue skeemiga, mingisuguse uue, lihtsustatud elutu vormeliga. kujutada kui tegelikkust, kui olemasolevat seda, mis meile on soovitatav, aga mida veel tegelikult ei ole."² Oma lõppsõnas nimetas Dimitrov selliste vaadete esindajateks neid, kes peavad Roosevelti valitsust USA-s fašistlikuks.

Dogmaatiliseks nimetas Dimitrov ka seda küsimust, et millest alata- kas ühtse proletaarse rinde loomisest või antifašistlikust rahvarindest. Tuleb lähtuda iga maa konkreetsetest olukorrast, ent lõppsihiks on muidugi võimalikult laiade rahvakihtide koondamine võitluseks demokraatia eest, fašismi vastu.

Komiteeni VII kongress oli pöördepunktiks tema töös. Tänapäeva aspektist võttes ei tundu tema otsused ehk olevatki väga julged, ent 1935. a. tähistas kongress pööret kommunistlikus liikumises.

Kongress andis maailma kommunistidele taktika, mis üldiselt vastas maailmas kujunenud olukorrale.

¹ Dumunpob, Downag, lk. 73.

² Samas, lk. 85.

Lähemaks ülesandeks ei peetud mitte üleminekut proletariaadi diktatuurile ja nõukogude võimule, vaid võitlust demokraatia eest, fašismi vastu sest ainult nii sai luua eeldusi võidukaks sotsialistlikuks revolutsiooniks. Radikaalselt muudeti suhtumist kodanlikku demokraatiasse, mida hakati lugema töölisklassile kõige sobivamaks kodanluse valitsemise viisiks.

Komiteern lõpetas kommunistliku liikumise sektantluse, endassesulgumise, mis väljendus üleolevas ja vaenulikus suhtumises nendesse, kes ei pooldanud otseselt kommunismi. Eriti suur pööre toimus suhtumises sotsiaaldemokraatiasse, tavalist sotsiaaldemokraati ei samastatud enam fašistiga või otseselt kodanluse kannupoisiga, asuti seisukohale, et kommunistid peavad toetama ka sotsiaaldemokraatlikke loosungeid ja nõudmisi, kui need töövad kasu töölisklassile. Proletariaadi pealöökk tuli alates VII kongressist suunata kodanluse, mitte aga sotsiaaldemokraatia pihta. Leiti, et kodanluse ja sotsiaaldemokraatia vahel erinevusi on, et sotsiaaldemokraatlik valitsus on üldiselt ikkagi parem otseselt kapitalistlikust valitsusest.

Ka kodanlusesse hakati suhtuma diferentseeritumalt. Kuigi kongressil kõneldi koostööst kodanluse üksikute gruppidega vähe, asuti hiljem siiski seisukohale, et fašismivastane võituse käigus võivad kommunistid sõlmida ajutisi kokkuleppeid ka kodanluse opositsiooniliste rühmitustega.¹

---

¹ Newžet, lk. 206.

Kominterni VII kongress andis ammendava iseloomustuse fašismile. Erilist tähtsust omas fašismi kui suurkodanluse terroristliku valitsemisviisi selga eristamine teistest kodanluse valitsemisviisidest. Tehti lõpp kergekäelisele suhtumisele fašismisse.

Mitmeti uudne oli kongressi seisukoht sõdade suhtes. Jäi küll valitsema arvamine, et ainult sotsialistlik revolutsioon võib välistada sõdade tekkimist,¹ ent rõhutati vajadust proletariaadi poolt teha kõik, et sõdu vältida, et on siiski võimalus vähemalt teataval määral edasi lükata sõja algust. Konkreetsete sõdade (näit. Hiina-Jaapani jne) vastu võitlemiseks otseselt juhiseid ei antud. Kongressi teeneks on kahtlemata Saksamaa, Jaapani, Itaalia kui eriti agressiivsete riikide äramärkimine. Selline seisukoht revideeris endisi arusaamisi kapitalistlike riikide omavaheliste sõdade kohta, mida nüüd ei saanud enam igal juhul ja iga riigi suhtes käsitleda ebaõiglaste sõdadena.

Eelmistel kongressidel iseloomustati, patsifiste kommunistide ja töölisklassi suhtes eriti ohtlike vaenlastena. VII kongress aga rõhutas vajadust võidelda sõja ja fašismi vastu koos ausate patsifistidega.²

Kui võrrelda VII ja VI kongressi siis on väga selgesti näha kui suur murrang VII kongressil toimus. Revideeriti tegelikult radikaalselt viga Kominterni taktikat ja poliitikat.

Ühisrinde taktika oli vormiliselt maksev Kominternis III kongressist alates. Pole aga õige käsitleda Kominterni VII kongressi lihtsa taga-

¹ Nevžon, lk. 141.

² Samas, lk. 143.

sipöördumisena III kongressi otsuste juurde. III kongress püstitas ühisrinde loosungi, aga see jäi paljuski ebaselgeks, puudus tähtsate küsimuste konkreetsem väljatöötamine. Suur osa kommuniste ei viinud seda loosungit praktikasse. Kominterni V ja VI kongress asusid sellastele seisukohtadele, et praktiliselt said kommunistid teostada ühist rinnet ainult iseendaga.

VII kongressil vastuvõetud uued seisukohad demokraatia, sotsiaaldemokraatia, osaliste nõudmiste jne osas tegid praktiliselt võimalikuks ühisrinde taktika teostamise. See ei olnud enam õhus rippuv loosung, mis oli tegelikus vastuolus paljude rahvusvahelises kommunistlikus liikumises valitsevate seisukohtadega ja mida seepärast ka hea tahtmisega (aga seda kaugeltki alati ei olnud) ei olnud võimalik rakendada. Kongressi otsused kohtasid siiski vastupanu nii parempoolsete sotsiaaldemokraatide kui ka vasakpoolsete sektantide poolt, rääkimata juba avalikest reaksionääridest.

II Internatsionaali juhid jätkasid suurel määral kangekaelselt vastupanu Kominterni üleskutsetele ühiseks tegevuseks.

Ka vasakult rünnati kongressi otsuseid : väideti isegi Kominterni olevat asunud kodanliku radikalismi seisukohtadele. Ka mitmed kommunistlikud parteid - Ungari, Saksa, Bulgaaria, Jugoslaavia - tõrkusid esialgu ellu viimast Kominterni uut taktikat.¹ Mitmel pool tunnistasid Kominterni otsuseid deklaratiivselt, ent praktikas ellu ei viidud-

---

¹ Newžoh, lk. 504.

Üldse kujunes peale VII kongressi mõneti paradoksaalne olukord -Stalini mitmed hinnangud (sotsiaaldemokraatia kohta, peaõõgi suuna osas jt.) ei sobinud kokku Kominterni uute seisukohtadega. Ja vormiliselt jäid ka varasemad Kominterni otsused jõusse. Ei muudetud Kominterni programmi, mis oli vastu võetud VI kongressil, vaid anti see 1936. a. uuesti välja.¹ Seepärast praktiliselt püüti ikkagi paljudes kohtades tegutseda vana skeemi kohaselt - pärast kodanlikku revolutsiooni peab tulema vahetult proletaarne revolutsioon, mis pidurdas ühisrinde taktika elluviimist.

Nagu näitavad Širinja ja Leibzon, mitmed VII kongressi otsused vaikiti NSV Liidus maha,² sellest ei rääkinud Stalin, sellest ei olnud juttu ka 1938. a. ilmunud "ÜKP(b) ajaloo lühikursuses." Kuidagi ei tunnustatud, et Komintern on mõnes varasemas otsuses eksinud. D. Manuilski valgustas oma ettekandes Moskva ja Leningradi parteiaktiivile kongressi tööd hoopis vales valguses: Stalini seisukohad fašismi ja sotsiaaldemokraatia suguluse tõttu olevat endiselt jõus. Selline tõlgenus oli vastuolus kogu kongressi tööga ja ka Manuilski enda sõnavõtuga kongressil. Kongressi avaldatud materjalidest kärbiti välja olulisi kohti. Samal ajal olevat Stalin Kominterni uue liini eraviisilis~~tas~~ jutuajamistes heaks kiitnud. Širinja ja Leibzon seletavad seda asjaolu NSV Liitu ja kogu kommunistlikku liikumist ähvardanud hädaohu tõsidusega, et rahvarinde taktika osutus efektiivseks, siis Stalin kiitis selle Kominterni taktikana heaks kui parata-

¹ *Novõjzet*, lk. 309.

² *Samas*, lk. 308-309.

matu antud olukorras.

Sellest järeldub, et teatavad ringkonnad käsitlesid ühisrinde taktikat endiselt manöövrina.

Komiteeni VII kongressi otsused on põhijoontes vastu pidanud ajaproovile. Seda näitab rahvusvaheline kommunistliku liikumise areng, mille lähtepunktiks on olnud ikkagi see taktika, ühisrinde taktika, mis lõplikult välja töötati VII kongressil. Paljud Komiteeni omaaegsed otsused võivad tänapäeval esile kutsuda vaid sarkastilisi märkusi, ent VII kongressi liin on põhijoontes heakskiidetav ka praegu.

On toimunud edasine areng - tunnistatakse rahuliku ülemineku võimalust sotsialismile, sotsialism ei pea eksisteerima ainult nõukogude vormis jne., ent need uued seisukohad ei ole vastuolus VII kongressi otsustega, vaid on nende edasiarenduseks.

Lõppsõna.

Poliitilise partei taktika ei ole arhivaari prillid, millest ta ei lahku isegi magama heites, taktika on partei võitlusmeetodite ja vahendite kogusumma, mida tuleb muuta, kui olud nõuavad. Nii kirjutas W. Foster.¹

Kommunistlik Internatsionaal, mis püüdis olla, ja suurel määral oligi, ülemaailmne kommunistlik partei, muutis oma taktikat 1921 - 1935 a. mitmel korral. Taktikaliste kontseptsioonide muutumise põhjused peituvad selleaegsetes oludes. Ent teatavatest faktidest võib teha nii õigeid kui ka ebaõigeid järeldusi.

1921. a. Kominterni III kongress Lenini juhtimisel töötas välja ühisrinde taktika alused, aga ka mitte rohkem kui ainult alused. Palju jäi täpsemalt formuleerimata, mitmed küsimused jäid lahtiseks. Kõige halvem oli ilmselt see, et ühisrinde taktika tõsiseid pooldajaid oli sel ajal vähe. Olukord maailmas tundus paljudele olevat küps maailmarevolutsiooniks.

Poliitilise partei juhi suurust määrab tunduval määral tema võime õigesti ette näha sündmuste arengut. Ka Lenin oli Kominterni tegevuse alguses üsna optimistlik maailmarevolutsiooni perspektiivide suhtes. 1921. a. oli Lenin veendunud, et võitlus kapitalismi vastu venib pikale, et kommunistidel on vaja tarvitusele võtta uus taktika - ühisrinde taktika. Ta ise esitas mitmeid tähtsaid momente sellest taktikast. Leninit kritiseeriti tema seisukohade pärast sel ajal tublisti. Ka need, kes avalikult Lenini ja ühisrinde taktika vastu välja ei astunud, ei saanud sageli aru Lenini ettenägelikkuse suurusest. Lenini seisukohti õigustas ajalugu. P. Togliatti kirjutab, et Lenini teos "Pahempoolsuse" lastehaigusest" kommunismis" ja tema kõne ühisrinde taktika kaitseks Kominterni III kongressil omavad Kominterni ajaloos suuremat täht-

---

¹ Фоштер, л. 422-423.

sust kui tuntud "21" tingimust.¹

Ühisrinde taktika teostamine oli raske, eeskätt just sotsiaaldemokraatide vaenuliku suhtumise tõttu, mida nägime eespool seoses Berliini konverentsiga.

Kominterni juhtkonnas ja üldse kommunistide seas ei olnud peale Lenini surma arusaamist, et ühisrinde taktika oli paratamatus ja seepärast raskuste ja lüüasaamiste mõjul loobuti selle taktika teostamisest. Ei saanud aru, et kuigi on ebaõnnestumisi, ei ole siiski olemas teist teed. 1924 - 1925. a. oli kommunistlikus liikumises tõsiseid raskusi, oleks tulnud täiustada ühisrinde taktikat, aga selle asemel loobuti sellest ning mindi mööda teed, mis viis ainult ummikusse. Kõige suurem viga, mis sel perioodil tehti, oli P. Togliatti järgi mõiste "sotsiaalfašism" tarvitusele võtmine.² Aastatel 1924 - 1934 ei teostatud mitte ühisrinde taktikat, vaid "klass klassi vastu" taktikat. Selline taktika võis anda ajutist edu mõnes üksikus küsimuses, ent sel puudus täiesti perspektiiv. Kui Kominterni VII kongress võttis uuesti, aga juba täiesti uuel tasemel, tarvitusele ühisrinde taktika, siis toimus see hoopis teisel viisil kui III kongressil.

Ühisrinde taktika tarvituselevõtmise initsiaatoriks III kongressil oli Lenin ja teataval määral üldse Kominterni juhtkond.

VII kongressil kiideti ühisrinde taktika heaks siis, kui seda juba allpool praktiliselt rakendati. Võib-olla on õigus öelda, et Komintern ei pidurdanud uue taktika tarvituselevõtmist, et Komintern ainult hilines selle tarvituselevõtmisega - see on lõppude-lõpuks maitseasi.

Selge on see, et otsustav pööre ühisrinde taktika poole tähistas ka Kominterni enda lõpu algust. Kommunistlike parteide vahel olid tekkinud uued suhted ja juba enne 1935. a. oli võimatu juhtida kogu maailma kommunistlikku liikumist ühest tsentrist.³ Komintern muutus 20-datel aastatel järjest tsentraliseeritumaks: seati sisse instruktorite ja volinike ametikohad, kes segasid ennast otseselt vahele üksikute kommunistlike parteide tegevusse ja sageli vales suunas. Nii suruti Poola Kommunistliku par-

¹ П. Толянтти, Некоторое продолжение истории Коммунистического Интернационала, Проблемы мира и социализма, 1959, стр. 11, кн. 48.

² Samas, кн. 50.

³ Samas, кн. 52.

tei kongressil 1930.a. Kominterni poolt enamusele peale vähemuse seisukoht, mis nägi ette pealöögi suunamist sotsiaaldemokraatia vastu. ¹

VII kongress otsustas Kominterni Täitevkomiteele teha ülesandeks välja töötada maailma töölisliikumise põhilised poliitilised ja taktikalised seisukohad, võtta arvesse kõigi küsimuste lahendamisel iga maa iseärasused ja üldreeglina mitte segada vahele parteide siseorganisatsioonilistesse asjadesse.

Oli tarvis uuesti üle vaadata ka kommunistlike parteide suhtumine Nõukogude Liidu Kommunistlikku Parteisse.

Kriitikata suhtumine NSV Liidu poliitikasse, NLKP kogemuste mehaaniline ülevõtmine, bolševiseerimine, tõi kommunistlikele parteidele tublisti kahju, mida märgiti ka VII kongressil. "Isegi Üleliidulise Kommunistliku Partei töövormide ja meetodite paljas jäljendamine, lihtne kopereerimine maades, kus valitseb kapitalism, võib vastupidi kõigile headele kavatsustele tuua mitte kasu vaid kahju, nagu see tegelikkuses ka sageli oli," ütles G. Dimitrov. Kerkib muidugi küsimus: kui Komintern alguses ei omanud jõudu viia kõiki seksioone õigele taktikalisele teele (ühisrindede taktikat saboteeriti mitmetes parteides) ja hiljem pidurdas isegi kommunistlike parteide asumist õigele teele, siis - kas selline organisatsioon ennast üldse õigustas?

Küllap oli õigus P. Togliattil, kui ta kirjutas, et pärast I maailmasõda oli uutes tingimustes proletariaadile siiski tarvis Kominterni taolist organisatsiooni. Kominternil on kahtlemata teeneid selles, et kommunistid löid lahku sotsiaaldemokraatiast, et formeerusid kommunistlikud parteid. Sotsiaaldemokraatiast võitu saada aga ei õnnestunud Kominternil mitte. Katse luua ülemaailmset kommunistlikku parteid ebaõnnestus ja see oli vältimatu. Tundub, et aastatel 1924 - 1935 oli Kominterni osa kommunistlikus liikumises küll pigem negatiivset laadi.

Kuigi Komintern läks laiali vormiliselt 1943.a. oli ta selles mõttes, kui ta eksisteeris enne 1935.a., surnud juba VII kongressist alates. Ka peale II maailmasõda ettevõetud katsed (ehkki marineeritud kujul) tsentraliseeritud rahvusvahelise kommunist-

¹ New York, lk. 170.

² Дунав, Дунав, lk. 111-112.

liku organisatsiooniloomiseks, ei toonud peale kahju midagi.

"Kommunistlikel parteidel on suuri revolutsioonilise tegevuse kogemusi ja keegi ei saa paremini kui nemad ise leida õigeid lahendusi nende ette kerkitavatele probleemidele. NLKP on igasuguse hegemonismi vastu kommunistlikus liikumises, taotleb tõeliselt internatsionalistlikke võrdõiguslikke suhteid kõigi parteide vahel," ütles L.I. Brežnev NLKP 23. kongressil.

Kominterni taoliste organisatsioonide aeg on möödunud. Muidugi on kommunistlikud parteid ikkagi omavahel sidemetes, aga seda printsipiaalselt teistsugustel alustel.

Ühisrindede probleem on aga ikkagi päevakorral. Mitmeti muutunud maailmas ehk isegi aktuaalsemalt kui 20-ndatel aastatel. On toimunud märgatavaid muutusi kommunistlike parteide vaadetes. Tunnistatakse rahuliku ülemineku võimalust sotsialismi, kusjuures säiluks parlament ja mitu parteid jne. Objektivselt on tänapäeval enam võimalusi ühisrindede loomiseks monopolistliku kapitalismi vastu. Ühisrindede küsimus Kominternis pakub tänapäevalgi palju õpetlikku. Võimalik, et rohkem selles mõttes, et kuidas ei tohi seda probleemi käsitleda. Aga vigadest õpitakse.

¹ L. I. Brežnevi ettekanne NLKP 23. kongressil
29. 03. 1966. a., Rahva Hääle n. 73, 30. 03. 66. a.

Kasutatud kirjandus

I. Marksismi-leninismi klassikud

1. V. I. Lenin, Avakõne I Kommunisti kongressil Kommunistliku Internatsionaali loomisest, Teosed, 28. ud., Tallinn, 1955
2. V. I. Lenin, Kirj Saasamaa Kommunistliku Partei Keskkomiteele lohenemise küsimuses, Teosed, 30. ud., Tallinn, 1954
3. V. I. Lenin, Kõne III Internatsionaali aastapäevale pühendatud Moskva Nõukogu pidulikul istungil 6. märtsil 1920. a., Teosed, 30. ud., Tallinn, 1954
4. V. I. Lenin, Tervitus Itaalia, Prantsuse ja Saksamaa kommunistidele, Teosed, 30. ud., Tallinn, 1954
5. V. I. Lenin, Agraarküsimuse teeside esialgne visand, Teosed, 31. ud., Tallinn, 1954
6. V. I. Lenin, Kommunistliku Internatsionaali vastuvõtmise tingimused, Teosed, 31. ud., Tallinn, 1955

7. V. I. Lenin, *Saasta kommunistide
tõhene mine*, Teosed, 31. ud., Tallinn, 1955
8. V. I. Lenin, *Viitlust Haalia Sotia-
listlikus Parteis*, Teosed, 31. kd., Tallinn, 1955
9. V. I. Lenin, *Kiri Saksa kommunisti-
dele*, Teosed, 32. ud., Tallinn, 1955
10. V. I. Lenin, *Kõne Haalia kütimuses*,
Teosed, 32. ud., Tallinn, 1955
11. V. I. Lenin, *Teesid etteandeks VKP
taktika kohta Kommunistliku Internat-
sionaali III kongressil*, Teosed, 32. kd., Tallinn, 1955
12. V. I. Lenin, *Kulla tähendusest nüüd
ja pärast sotsialismi täieliku võitu*,
Teosed, 33. ud., Tallinn, 1955
13. *Ленинский сборник XXXVI*, Москва, 1959.

II. Rahvusvahelise töölistööajakirja juhtide
kõned ja artiklid.

1. К. Томвалог, Мой ответ
французским евангелистам-демократам,
Коммунистический Интернационал,
1935, нр. 2, в. 22-27
2. Р. Гальм Датт, О некоторых
проблемах фашизма, Коммунистический
Интернационал, 1935, нр. 10,
в. 26-45
3. Т. М. Димитров, Выступление
2. июля 1934 г. на заседании комиссии
по второму пункту порядка дня
конгресса, Вопросы истории КПСС,
1965, нр. 7, в. 86-88.
4. Т. М. Димитров, Схема борьбы
Наступление фашизма и задачи комму-
нистического Интернационала в борьбе
за единство рабочего класса, против
фашизма, Вопросы истории КПСС, 1965,
нр. 7.
5. Т. М. Димитров, Письмо Т. М. Ди-
митрова в комиссию по второму
пункту порядка дня конгресса, Вопросы
истории КПСС, 1965, нр. 7.

6. Г. М. Дмитриев, Наступление фашизма и задачи Коммунистического Интернационала в борьбе за единство рабочего класса против фашизма, Доклад на VII Всемирной Конференции Коммунистического Интернационала 2. авг. 1935 г., Москва, 1938.
7. Э. Делер, Шведская социал-демократия у власти, Коммунистический Интернационал, 1935, кр. 8, в. 23-33.
8. А. Мозовский, Новые умышленные враги единства профдвижения, Коммунистический Интернационал, 1935, кр. 2, в. 28-36.
9. Т. Чоппит, XIII съезд Компартии Англии, Коммунистический Интернационал, 1935, кр. 5-6, в. 40-48.
10. В. Пик, Пovorом к революционной массовой политике, Коммунистический Интернационал, 1935, кр. 5-6, в. 40-48.
11. М. Торез, Компартия Франции в борьбе за единый фронт, Коммунистический Интернационал, 1935, кр. 2, в. 14-21
19 кр. 4, в. 24-31.

12. Ч. Толвайтис, Некоторые проблемы истории Коммунистического Интернационала, Проблемы мира и социализма, 1959, кр. 11, кн. 44-52
13. Ч. Фостер, История кризиса Интернационалов, Москва, 1959
14. Год великих сдвигов, Коммунистический Интернационал, 1935, кр. 1, кн. 3-9.
15. 10 лет жизни и борьбы итальянской Коммунистической партии, Москва, 1955.
16. Коммунистический Интернационал через VII Всемирный конгресс, Москва, 1935.

III. Documente publicatioid.

1. III Всемирный конгресс Коммунистического Интернационала, Стенографический отчет, Петербург, 1922.
2. Третье заседание IV конгресса Коммунистического Интернационала № 1-2, Москва, 1922.
3. Ялтинский Всемирный конгресс Коммунистического Интернационала, Стенографический отчет, т. 1-2, М.-Л., 1925.
4. Коммунистический Интернационал в документах 1919-1932. Москва, 1933.
5. Международная социалистическая конференция. Объединенное заседание Исполкомов трех Интернационалов. Стенографический отчет. Москва, 1922.

6. Moskvas 14.-16. novembril 1957. a.
toimuud sotsialistlike maade kommunistlike partide ja töölisparteide esindajate nõupidamine. Deklaratsioon ja Rahumanifest, ERK, Tallinn, 1957.
7. Kommunistlike ja töölisparteide esindajate nõupidamine Aualdes. Läkitus kogu maailma rahvastele, ERK, Tallinn, 1960.
8. NŠKP Programm, Tallinn, 1962

IV Униформед.

1. Д. С. Давидович, Неаоторое
вопросы предистории Тамбургского
восстания 1923 г., Новая и новейшая
история, 1959, кр. 3, кн. 67-87.
2. В. С. Дякин, Коммунистическая
партия Германии и проблема
единого фронта 1924-1928, Москва,
- Ленинград, 1961.
3. З. А. Замослова, Коммунистический
Интернационал и его
роль в истории международного
рабочего и национально-освободительного
движения, Москва, 1957.
4. С. А. Мошневский, Восстанов-
ление $\bar{u}$ Интернационала 1919-1923 г.
Ленинград, 1961.
5. З. Брадичац, Рец. В. Сучорац,
Коммунистическа Интернационала против фашизма
в letech 1921-1935, Прага, 1964, Вопросы
истории КПСС, 1961, кр. 7.
6. В. Д. Кульбакин, Очерки новейшей
истории Германии, Москва, 1962.

7. Б. М. Левзон, К. К. Шириня,
Поворот и политика Коминтерна,
Москва, 1965.

8. Ю. М. Гадов, Борьба Объединенной
Коммунистической партии Германии
за единство рабочего класса и уроки
мартовских событий. Дек. 1920 - авг. 1921 г.
Москва, 1964.

S I S U K O R D.

E e s s ô n a. Lk. 2-7.

- I. Ühisrinde taktika aluste väljatöö -
töötamine 1921 - 1922.a. Lk. 8-40.
  - II. Kolme internatsionaali esindajate
konverents Berliinis. Lk. 41-56.
  - III . Dogmatism pääseb võidule. Lk. 57-89.
  - IV. Pööre Kominterni poliitikas. Lk. 90-114.
- L ô p p s ô n a. Lk. 115-118.
- Kasutatud kirjandus : 119-127